VILNIAUS LIETUVIŲ
MĖNESINIS ILIUSTRUOTAS
KULTŪROS ŽURNALAS
1 9 3 9. III. Nr. 3 (33)

LIETUVIŠKAS BARAS

VII met. Vilnius, 1939 m. kovo mėn. Nr. 3(33)

LIETUVIŠKAS BARAS

VILNIAUS LIETUVIŲ MĖNESINIS ILIUSTRUOTAS KULTŪROS ŽURNALAS

V. MARTINKĖNAS

Spauda ir gyvenimas

Nors šiandie yra visokių susisiekimo priemonių, kaip, pavyzdžiui, radijas, telefonas ir telegrafas, tačiau laikraštis vistiek nenustojo savo reikšmės.

Kasdieną tūkstančiai įvairiausio turinio laikraščių paskleidžiama daugybei visokio verslo ir plauko žmonių. Dauguma skaitytojų gyvena laikraščio skelbiamomis žiniomis, persiima išspausdintais straipsniais ir pasiduoda jų įtakai. Nereikia būti labai akylam, kad pastebėtum, jog spauda daugumą savo skaitytojų stačiai apkrečia šūkiais, idėjomis, įvairiomis aistromis ir viskuo, kuo tiktai nori. Tik negausus palyginti skaitančių piliečių būrys nepasiduoda spaudos įtakai ir dažnai turi savo skirtingą nuomonę dėl įvairių spaudos nagrinėjamų klausimų.

Visi labai gerai atsimename po keletą gyvų, iš gyvenimo paimtų, pavyzdžių, kurie patvirtina čia reiškiamas mintis. Dabar kiekvienas politinis mėginimas ar žygis visuomet pradedamas nuo spaudos. Ši visų pirma ima šaukti visa gerkle, dažnai dešimtimis ir šimtais kartų padidindama tokį ar kitokį faktą, o tiktai vėliau, spaudai pritardama, jau rėkia ir visuomenė. Keista. Tie patys žmonės, dargi žinodami, kad yra tautai padaryta tokia ar kitokia skriauda, nesti tiek smarkūs, kol tyli spauda. Bet kada paspaudžiamas spaustukas ir iš pačių viršūnių ateina spaudai koks nors „pageidavimas", kada laikraščiai pradeda kovą plunksnomis, tai plunksnų įkandin pasirodo nekartą ir kietesni argumentai. Žinoma, nevisuomet taip esti. Tačiau reikia neabejojant pasakyti, kad visa spauda valstybei tam tikrais momentais noromis nenoromis turi būti talkininkė. Ji nekartą padeda diplomatams tam tikrus uždavinius spręsti ir dėl to kartais kaip tik turi atsisakyti nuo pačių svarbiausių spaudos etikos dėsnių. Suprantama, jei spauda tam tikrais atsitikimais turi padėti diplomatijai, tai ji turi kai kada turėti jos būdingųjų ypatybių: nenuoširdumo, faktų iškraipymo, perdėjimo, nutylėjimo ir panašių „ydų".

Tačiau gyvenime be tų visų ypatybių pagaliau sunku ir apseiti. Spauda ir diplomatija taip elgiasi visai sąmoningai, nes nori laimėti tai, kas jai rūpi. O rūpi paprastai patys gyvybingiausi, nors ir egoizmu paremti, tautos ar valstybės reikalai. Kalbėti šiandie apie žmoniškumą, plačiai suprastą lygybę, nebegalima. Kai kiekvienas galiūnas tesistengia vien savimi rūpintis, savo kevale užsidaro ir pamoja ranka į kaimyną, su kuriuo dar vakar iškilmingai buvo pasirašęs devynias galybes artimos draugystės sutarčių, tada turi nutilti byloję įvairios teisės, įstatymai ir etika ir lieka viena teisė, vienintėlė etika — galingesniojo jėga, pasižyminti savo nepaprastu įžulumu ir išdidumu bei kitų žeminimu.

Tokiomis aplinkybėmis neramaus pasaulio mechanizme, kur vienas ratas suka kitą, atsiranda tam tikras blogybių nuoseklumas, kuris galima būtų pavadinti gradacija. Pats stiprusis, grėsdamas silpnesniems, verčia juos gintis tomis pačiomis priemonėmis, kurias vartoja įžulūs stipruoliai silpniesiems pavergti. Šie pastarieji suranda dar už save silpnesnių ir jiems „saujon suimti" taip pat turi nemaža būdų. Vieni kitus spaudžia, valstybės ir tautos gerovę saugodami. Bet iš kitos pusės toji „gerovė" darosi labai problematiška, nes piliečiams tenka nemaža vargo pakelti siekiant valstybės gėrio.

Tokiomis sąlygomis, kada spauda,

kaip aukščiau buvo pažymėta, priversta derinti savo balsą prie bendrosios politikos koncerto, reikia sutikti, su faktu, kad ji negali lygiai gerai tarnauti „dviems dievams".

Dėl to spaudos santykis su valdžia nevisuomet esti geras ir sklandus. Čia ypač opozicinei spaudai dažnai tenka dairytis, kad nebūtų nuostolių ir su jais susijusių kitų nemalonumų. O dar budresnei reikia būti tautinių mažumų spaudai. Ši kur kas labiau turi skaitytis su viešai tariamu žodžiu iš vienos pusės, o su savo skaitytojų pageidavimais iš antros pusės. Dažnai atsitinka, kad skaitytojas, pats savo akimis matęs kokį įvykį ir jį pergyvenęs, parašo straipsnį, būtinai norėdamas matytąjį dalyką paskelbti plačiai skaitytojų masei ir tuo būdu jį įamžinti spaudoje.

Bet redakcija niekaip negali atsiųstojo straipsnio išspausdinti: bijo konfiskatos. Kitą kartą atsitinka, kad negali dėti straipsnio vidaus politikos sumetimais. Paskelbusi pasirodytų neišmintinga buvusi, ar per daug pagyrusi ar per daug ką išpeikusi. Kiekvienai rimtesnio laikraščio redakcijai rūpi išsilaikyti reikiamoje aukštumoje tiek savo visuomenės, tiek vyriausybės akyse. Todėl neviskas galima rašyti, kas matoma ir patiriama. Daug tenka nutylėti arba nežymiai tarp eilučių pasakyti. Daugelyje vietų turėdama užrištą burną, spauda, savaime aišku, dažnai nepatenkina savo skaitytojo, ypač to, kurs mėgsta emociją, atvirumą ir beatodairinę kovą. Jam reikia kažko smarkiau, gyviau. Jis ima nuobodžiauti ir ilgainiui priekaištauja spaudai, kad ji nemokanti patraukti savo skaitytojo, nepatenkinanti jo norų, vienus pamokslus terašanti, neturinti aiškaus plano nusibrėžusi ir t. t.

Jei konkrečiai kalbėsime apie savąją spaudą ir visuomenę, tai reikia prisiminti dar vieną faktą. Mūsų skaitytojai gana nelygūs. Dažniau išeinančiai spaudai reikia rašyti taip, kad būtų visi šiaip taip patenkinti: inteligentai, pusinteligenčiai ir eiliniai ūkininkai. O visi patenkinti nelengva. Kartą reikia nusileisti labai žemai, kitą kartą aukštėliau pakilti. Nemaža sunkumų tenka redakcijoms patirti taip pat ir su bendradarbiais, kurių labai nelygių esama. Vieni perdaug ambicingi, nesuvaldomi, nepataisomi, dedasi taip gerai rašą, kad redakcijos neturį teisės nieko jiems nubraukti, ir baisiai pyksta, įsižeidžia, jei tenka vieną kitą sakinį pakeisti, pataisyti ar visai išmesti. Prisiekia daugiau niekuomet tam laikraščiui neberašysią ir „nepasiduoda" prašomi. Tiesa, bešališkumo dėliai reikia, tur būt, prisipažinti kai kuriems ir redaktoriams nekartą be reikalo visai sveiką straipsnį subraukius. Bet dažniausiai vis dėlto gerų straipsnių niekas nedrįsta be reikalo „taisyti". Mūsų laikraščių redakcijos labai nedaug palyginti turi bendradarbių, kurie moka įmanomai sveikai pakenčiama kalba savo mintis aiškiai reikšti ir supranta, kas galima, o ko negalima rašyti. Daugelis bendradarbių mėgsta kažkokį nepaprastą patosą, rašo taip, kad būtų kitaip nei visų, iškilmingiau, prašmatniau ir galų gale sakinio mintys išeina tokios rizgios ir neaiškios, kad labai sunku ir įgudusiam skaitytojui susekti, ką autorius norėjo pasakyti. Žodžiose turinys praskysta. Aišku, tokio straipsnio nebraukęs ir netaisęs niekas nespausdins.

Yra ir tokių bendradarbių, kuriems, atrodo, rašomojo straipsnio kalba antraeilis, jei ne trečiaeilis dalykas. Anot jų, svarbu esą turinys, o kalba teliekie redaktoriams. Tik nedidelis mūsų laikraščių bendradarbių būrelis tikrai gali pasigirti savo mokėjimu pasakoti. Tai vertingi žmonės. Jų reikia daugiau, kad mūsų spaudai būtų lengviau. Bet kol gerųjų yra mažuma, tol negali būti kalbos apie laikraščių rimtesnę pažangą. Pirma turi išaugti reikalingas rimtų darbininkų kiekis, o paskui gali žymiai pažengti ir spauda. Visa tai čia kalbama dėl to, kad mūsų tarpe nekartą tenka išgirsti priekaištų spaudai ir redaktoriams. Girdi, tas ir tas laikraštis nebeįdomus, nuobodus, be aiškaus plano, nepatinkąs skaitytojams, reikią keisti, reformuoti ir t. t. Gerai, keisti, reformuoti! Lengva pasakyti, bet sunkiau padaryti. Norėdamas ką iš pagrindų tam ar kitam mūsų laikraščiui pakeisti, turėtum sudaryti naujų bendradarbių eiles, kurios papildytų esamuosius. O tatai kur kas sunkesnis reikalas. Tokia ar kitokia bus laikraščio vadovybė, vistiek bus sunku laikraščiui tobulėti, jei netobulės jo bendradarbiai. Tiesa, Vilniuje mes turime lietuviškų laikraščių, kurie patobulino savo išvaizdą, pasidarė turtingesni, gražesni pažiūrėti, negaili gero popieriaus, puikių vaizdelių. Bet kas iš to, jei turinys paliko vis toks pats. Paties paviršiaus pažanga, tai dar neviskas, svarbiau vidaus pažanga.

Kita grįžus, mūsų spaudai nelengva ir dėl kitų aplinkybių. Viena, laikraštis cenzūros varžomas, antra, gyvenimas gerokai apmirė. Nebėra organizacijų, nebegalima laisvai veikti. Kai-

Šaunūs Lietuvos raiteliai.

mas ir miestas ištroškęs organizuoto gyvenimo, bet jo neturi. Kur pasisuki, ten girdi tas pačias žinias: uždraudė, neleido, nepasisekė. Tos pačios bėdos ir tos pačios temos. Kultūriniam ir organizaciniam gyvenimui sustojus, sunku ir laikraščiui būti įvairesniam. Tokiose sąlygose spauda abstraktėja. Daugiau joje teorijos, mažiau gyvenimo vaizdų ir praktikos. Spauda vaizduoja mūsų gyvenimą tokį, koks jis yra. Liko gražūs atsiminimai iš netolimų laikų, kada galima buvo veikti ir krutėti. Žmonės ir spauda gyvena dažnai praėjusių metų atsiminimais ir geresnių laikų viltimi.

Bet vis dėlto vienu dalyku galima pasidžiaugti. Ir tokią spaudą, kokią turime, mūsų kaimas mėgsta ir skaito. Mūsų skaitančioji visuomenė savo spaudą seka ir jos skelbiamomis mintimis, patarimais dažnai pasinaudoja. Tai ženklas, kad spausdintas žodis yra gerokai šaknis įleidęs mūsų krašte. O jeigu taip, tai reikia manyti, kad mūsų spauda pakenčiamai atlieka savo darbą. Žinoma, niekas netvirtina, kad jau pasiektas idealas. Tiek pačiai spaudai, tiek visuomenei iki tobulybės dar toli. Bet per dvidešimt metų, pradėjus darbą beveik nuo nulio, daugiau ir pasiekti vargiai buvo galima.

Antra vertus, spaudos tobulėjimas turi būti glaudžiai susijęs su krašto kultūrine ir medžiagine pažanga. Sunku laukti, kad mūsų spauda tobulėtų viso krašto kultūrinei pažangai sustojus, mums organizacijų netekus ir vietomis atgal žengti pradėjus.

Iš visko, kas čia pasakyta, išvados gali būti trumpos: mūsų spaudai, kai nėra organizacijų,

J. KĖKŠTAS

Laiškas liūdesio valandą

Nuo snaigių nevėsta akys, kurių neužmerkt tau.
Įkaitusiai gražios nuo plyštančio skausmo
ašarų jūroj skęsta.
Ar gali neverkti
beržas ir vielos raudančios pakapiu,
neplyšti širdis nuo jų liūdno kauksmo?
Tavo grožį išmokęs atmintinai
akis ir plaukus rasotus matau pro dvigubas ašaras,
kur nebėra pavasario.

Taip sunku širdy tau dabar.
Be pasaulio,
be namo,
kuriuos speigas sukaustė,
grabai tik,
grabai
ir krentančios
žemės
trenksmas —
tu netiki! netiki! netiki!
negali atimti juk To, kurį dūkriška meile mylėjai tylia,
kokios nieks negirdėjo ir niekas nematė!

Taip liūdna širdy tau dabar.
Duok man skausmo nors dalį.
Mylėsiu kiekvieną jo ašarą.
Ištikimas būsiu ik galo vistiek tau.
Širdžia priglaudęs kiekvieną sielvarto lašą
nešiu lengvai jį,
kol galą prieisiu liepto.
Tuomet gal
suklupsiu
ir aš
amžinai.

tenka dvigubai sunkesnis uždavinys spręsti. Ji turi atstoti mums organizacijas ir vadus. Dėl to ji turi būti apdairi ir santūri politikė, dėl to jai reikia kas svarbu skelbti ir kur reikia atitinkamas iš gyvenimo išvadas nedelsiant daryti. O skaitytojai vėl turi atlikti savo pareigas. Jie turi ne tik gyvai reaguoti į visa tai, kas rašoma, bet turi su laikraščiu glaudžius santykius palaikyti. Nuo abipusio santykių artimumo ir gyvumo labai daug pareina ir spaudos gyvumas. Kad taip galėtų būti, mums reikia ne tik tam tikro noro, bet šviesos ir šiek tiek energijos. Mūsų spauda, kaip ir kiekviena spauda, gali ir turi tobulėti. Jai nėr ko bijoti priekaištų. Bet vienais priekaištais ir pastabomis ji nebus tobulesnė. Jai reikia daugiau darbininkų, mokančių pozityvų darbą dirbti ir galinčių savo pageidavimus realiu darbu paremti. Jei kalbėdami ar rašydami apie savo spaudą ir jos šokius ar tokius trūkumus lauksime, kol kiti ką padarys, nekokie veikėjai būsime. Visuomet geresnis gyvas pavyzdys, negu abstrakti kalba. Savo spauda turime domėtis ir rūpintis bei stengtis ją tobulinti dėl to, kad mūsų visuomenė laikraštį jau vertina ir klauso jo balso. Kad taip ištikrųjų yra, galime įrodyti pavyzdžiais. Tad ši pozicija svarbu neišleisti iš akių.

M. KRAUŽLYS

Čekų tragedija

Keisti ir nesuprantami įvykiai vyksta: žūsta viena po kitos Europoje valstybės be jokio karo, be jokio mūšio. Prieš 20 metų sutriuškinta Vokietija šiandien išaugo vėl į didžiulį slibiną, kuris ryja savo silpnesnius kaimynus be jokio tų kaimynų pasipriešinimo. Pernai kovo 11—12 dienomis žlugo be pasipriešinimo Austrija, o šiemet—lygiai vieneriems metams praėjus — kovo 15 d. žlugo Čekoslovakija. Žlugo, kaip ir Austrija, be jokio karo. Abi valstybės pasidavė Hitlerio Vokietijai nė karto neiššovusios į priešus.

Prieš pusantro šimto metų beveik visą Europą buvo užkariavęs garsusis prancūzų karo dievas Napoleonas. Jis užėmė Italiją, Austriją, Vokietiją, eilę didesnių ir mažesnių valstybių ir valstybėlių, o 1812 m. pasiekė net Maskvą. Bet ir garsiajam Napoleonui nieks gražiuoju nepasidavė—visi gynėsi, kovojo ligi paskutiniųjų. Dabar kitaip vyksta. Dabar Hitleris grobia valstybes be jokio karo niekšingiausiu politinio šantažo būdu. Visi jo pasižadėjimai, tarptautinės sutartys, tai tik beverčiai popiergaliai, kuriais jis kuriam laikui užmigdo Europos ir kitų kraštų valstybių budrumą, o paskui juos meta šiūkšlynan, sutrypia ir godžiai siekia naujų žemių. Taip jis pasielgė su Miuncheno sutartim ir Vienos arbitražu Čekoslovakijos klausimu.

Po paskutinių įvykių su Čekoslovakija, gal būt, prasivėrė akys ir vadinamų demokratinių didvalstybių, kurios pagaliau įsitikino, kad Hitlerio pažadai ir užtikrinimai, tai tik tušti žodžiai. Tik kažin, ar jau nepervėlai pamatė tikrąjį Vokietijos veidą.

Austrijos susijungimas su Vokietija ypatingo įspūdžio nepadarė. Austrija grynai vokiečių gyvenamas kraštas, seniai to susijungimo siekta ir tikėtasi, kad kada nors jis įvyks, nors Austrija, kaip šimtametė valstybė, turėjo gilias valstybinio ir nepriklausomo gyvenimo tradicijas.

Visai kas kita su Čekoslovakija, o ypatingai Čekija ir grynai slaviška čekų tauta. Čia įvyko baisi čekų tautos tragedija, kokios istorijoje nebuvo. Tragedija juo baisesnė, kad čekai buvo gerai pasirengę ir apsiginklavę gintis, o pasidavė be jokio pasipriešinimo.

Praėjusių metų rudenį Čekoslovakijos kaimynai (vokiečiai, lenkai, vengrai) žymiai apkarpė Čekoslovakijos sienas. Vokiečiai paėmė Sudetus ir šiaip daugiau vokiečių gyvenamas vietas; lenkai atsiėmė Užolzės kraštą, o vengrai paėmė taip pat geroką Čekoslovakijos ruožą. Visi Čekoslovakijos draugai (prancūzai, anglai ir sovietai), žadėję savo sąjungininkei pagalbą, kritiškuoju metu pagalbos ne tik nedavė, bet pasaulinės taikos labui dar stačiai čekoslovakus privertė nusileisti ir Hitlerio reikalavimus patenkinti.

Tai buvo pirmas tragedijos aktas, po kurio vis dėlto dar buvo vilties išlikti Čekoslovakijai nepriklausomai, nors ir apkarpytame plote.

Deja. Atėjo antras, pats tragiškiausias, tragedijos aktas — čekų tautos laisvės praradimas. Iš visų pusių vokiečių suspausti ir negaudami iš niekur paramos, čekai š. m. kovo 15 d. pasidavė vokiečiams be jokio pasipriešinimo. Tą pačią dieną 11 valandą vokiečių motorizuota kariuomenė įžengė į Čekų sostinę Prahą. Tuo pačiu momentu žlugo gražiai suorganizuota ir per 20 metų stiprinta Čekoslovakijos valstybė, o patys čekai, valstybės organizatoriai ir vairuotojai, puikūs administratoriai ir aukštos kultūros žmonės, nuėjo vokiečiams vergauti, nepaleidę į juos, galima sakyti, nė vieno, bent simbolinio šūvio protesto vardan prieš smurtą. Čia ir glūdi pats didžiausias čekų tautos tragizmas: pasidavė tyliai, nemurmėdami, nesigindami, nors galėjo gintis ir turėjo kuo gintis.

Visa ta tragedija įvyko stačiai žaibo greitumu: vokiečių inspiruojami ir kurstomi, slovakai pirmomis kovo mėn. dienomis ėmė bruzdėti, siekdami Slovakijos nepriklausomybės. Čekoslovakijos prezidentas, saugodamas bendros valstybės neliečiamybę, atleido Slovakijos autonominę kun. Tiso vyriausybę ir paskyrė naują. Tada — kovo 13 d.—Tiso nuvyko Berlynan pas Hitlerį, kur gavo sutikimą, o geriau sakant, įsakymą paskelbti Slovakijos nepriklausomybę. Kovo 14 Slovakijos seimas paskelbė Slovakijos nepriklausomybę. Karpatų Ukraina taip pat paskelbė nepriklausomybę, bet, negavus Hitlerio pritarimo ir paramos, jos vyriausybė, įsibrovusios vengrų kariuomenės spiriama, išsisklaidė. Tuo būdu galutinai iširo bendra čekų-slovakų valstybė. Ieškodami išeities, Čekoslovakijos prezidentas Hacha ir užsienio reikalų ministras Chvalkovsky kovo 14-tą nuvyko

Berlynan pas Hitlerį. Deja, iš ten grįžo jau ne kaip prezidentas ir ministras. Berlyne Hacha ir Chvalkovsky pasirašė su Hitleriu raštą, kuriuo... pavedė čekų tautą ir jos likimą į Hitlerio rankas, o Prahos radijo stotis paskelbė kapituliaciją ir... ragino čekus nesipriešinant pasiduoti vokiečiams, atiduoti ginklus, o vaikams eiti mokyklon... Viskas lyg niekur nieko nebūta, o tuo tarpu vokiečių kariuomenė jau Prahoje, jau užėmė čekų garsiųjų karalių ir prezidento pilį Hradčiną, jau užėmė visas svarbesnes Prahos įstaigas.

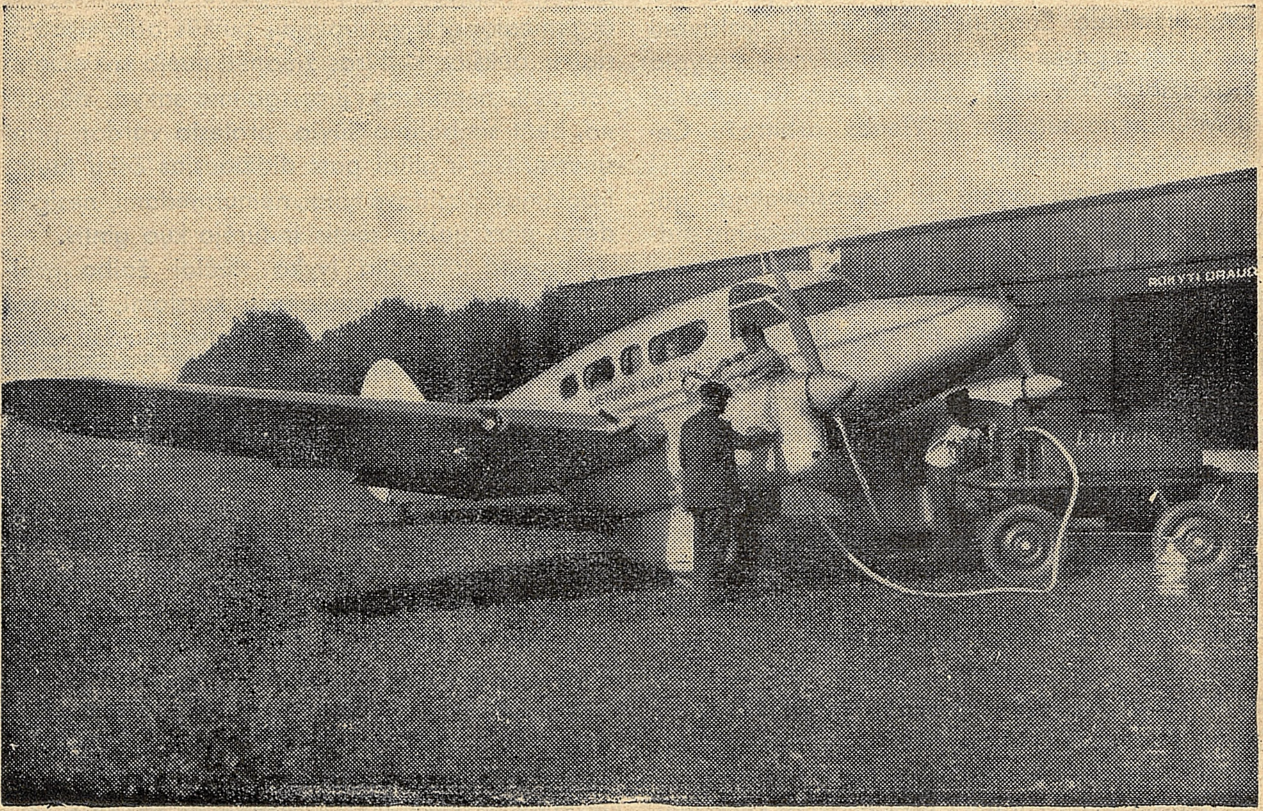
Hachą ir Chvalkovskį Hitleris priėmė su pagarba, su garbės sargybom, su gėlėmis. Ir kai pasirašė čekų tautos gėdos aktą, Hitleris prezidentą Hachą ir Chvalkovskį išlydėjo į Prahą taip pat su orkestrų maršais ir gėlėmis.

Šermenų gėlės, čekų laisvės vystančios gėlės, kurias nuskynė ir sumynė vokiečio kareivio batas ir jomis papuošė čekų prezidentą.

Tai pasityčiojimas iš nelaimingos tautos, tai dygios gėlės, lyg arškėčių vainikas, kuriuo apvainikavo čekų tautą, kaip žydai nukamuotą Kristų.

Bet kodėl čekų tautos rinktiniai žmonės pasirašė tokį gėdos aktą? Išdavystė, parsidavimas ar pasirinkimas tik mažiausio blogumo? Tai mįslė, kurios bent šiuo metu nieks negali atspėti. Ji paaiškės tik po kiek laiko. Tuo tarpu faktas tik tai, kad čekai visiškai vokiečiams nepasipriešino, pasidavė su rezignacija, kažkokiu apstulbimu, lyg nesusivokdami, kas aplink juos vyksta. O galėjo pasipriešinti, galėjo laisvę ginti ir jei žūti, tai garbingai, kaip pridera garbingai tautai, turėjusiai tokius didvyrius kaip Žižka, kuris nekartą sugrūdo vokiečius dar XV šimt. pradžioje.

Čekai buvo ilgiems amžiams laisvės netekę 1620 m., bet tada jie gynėsi nuo vokiečių mūšyje ties Baltuoju Kalnu netoli Prahos. Laisvės neteko, bet garbingai su ginklu rankoje. Neteko laisvės tada, kai kraštas ilgų karų buvo nualintas, nuniokotas, o ir tautinis bei kultūrinis čekų tautos lygis nepalyginti buvo žemesnis, nei dabar. Bet tada čekai kovėsi, tada gynėsi, nors ir nelaimėjo. O dabar, turėdami išmiklintą armiją, tūkstančius lėktuvų, plieno tankų, patrankų, kulkosvaidžių, nepaleido į užimančius Čekiją vokiečius nė vieno šūvio. Kai praėjusių metų rudenį pavojus atplėšti Sudetus pasiekė aukščiausį taš-

Lietuvos oro susisiekimo lėktuvas.

ką, Čekoslovakija paskelbė visuotinę mobilizaciją, kuri buvo įvykdyta per 6 valandas. Rekordinis mobilizacijos tempas! Visas pasaulis stebėjosi čekoslovakų organizuotumu ir karišku pasirengimu ginti savo kraštą. Tada dar turėjo visu Vokietijos pasienių stiprių, į Prancūzijos Mažino panašią, tvirtovių liniją. Tada čekoslovakai vien savo pajėgomis galėjo nuo vokiečių gintis mažiausia porą mėnesių. Per tą laiką gal būtų karan įsimaišę ir kitos valstybės—prancūzai, anglai, sovietai, gal būt ir karą laimėję. Bet nesipriešino. Atidavė vokiečiams už prancūzų pinigus pastatytas tvirtoves taip pat nė karto neiššovę. Kažkokia apatija čekus apnyko, o po pirmo padalinimo čekai nugrimzdo nusiminiman, neviltin ir pagaliau pasidavė svetimiems, vokiečiams—tiems, kurių labiausiai nemėgo ir iš kurių daugiausia per šimtus metų skriaudų patyrė.

Kodėl nesipriešino, kodėl nepavartojo nukaltų garsiuose savo Skodos ir kituose fabrikuose ginklų? Kodėl čekų armijos karininkai, gerbdami save, savo tautą ir karininko vardą, neišvedė kareivių ir bent simboliniai nepaleido į priešą šūvių ir savo bei priešo krauju nepagerbė žūstančios tautos laisvės, kurią prieš 20 metų atgavo po 300 metų vergijos? Nejaugi tautos laisvė nieko neverta? Nesinori tikėti, kad čekai laisvi būti nenorėtų. Ne! Čekai ilgai dėl laisvės kovojo, ilgai nelaisvėje kentėjo ir atgavę ją brangino, bet nesugebėjo jos apginti ar bent brangia kaina jos netekti.

Kad čekai laisvę myli, kad tragedija skaudžiai pergyvena, matosi iš to, kad, užėmus vokiečiams Čekiją, daug čeku nusižudė. Čekų tautos tragedijos priežastys glūdi ne vien išorinėse aplinkybėse, ne vien Vokietijos fizinėje persvaroje. Čekus suklupdė ne vien vokiečių karinė jėga, bet ir pačių čekų pasyvumas, stoka kovos dvasios, pasiaukojimo savo tautai ir tėvynei.

Susidarė, tiesa, be galo sunkios Čekoslovakijai sąlygos. Iš visų pusių apsupta priešų, draugų apleista, be to, pati būdama ne vienos tautos, o lipinys daugelio (7.342.861 čekų + 2.345.908 slovakų + 2.231.688 vokiečių + 692.923 vengrų + 549.169 ukrainų ir + 81.757 lenkų *) tautų, kurių kiekviena, iš šalies dar pakurstoma kitų, siekė atskilti ir sudaryti savarankišką organizmą, Čekoslovakija negalėjo išsilaikyti. Per daug jau buvo didelis iš šalies spaudimas, kad vien savomis jėgomis būtų galėjusi Čekoslovakija išsilaikyti nesuskaldyta.

*) 1930 m. Čekoslovakijos gyventojų surašymas.

Sunkiau betgi suprasti, kodėl čekai nebandė ginti bent savos nepriklausomybės, o priešingai — čekų vadai paragino nesipriešinti, visai nepaaiškindami, kodėl taip reikia daryti.

Dabar, dar tik po tragiškų įvykių, per anksti čekus dėl kapituliavimo teisti ar ginti. Tai atliks istorija, kai šie laikai bus tik praeitis. Ir Čekoslovakijos prezidentas Hacha, kreipdamasis per radiją į čekų tautą su raminimais ir paraginimu sutikti su pasikeitusia politine būkle, nesiaiškino, kodėl taip įvyko, bet paliko tai spręsti būsimoms kartoms. Kodėl? Nieks nežino ir to. Gal tos priežastys per daug liūdnos, skaudžios ir tragedijos metu nesinori dar labiau tautą skaudinti, gal kas kita. Bet viena lenda į galvą—jei kada nors pasikeis Europoje tarptautinė padėtis ir pasikartos 1918 metai, besiekiančiai čekų tautai laisvės bus daromas rimtas priekaištas — jei norite laisvės, tai kodėl 1939 m. kovo 15 dieną taip lengvai pasidavėte ir laisvės negynėte. Juk laisvės iškovoti ir jai išlaikyti reikia kartais labai didelių aukų — dažnai tautos vaikų gyvybės ir kraujo.

Čekai kritiškuoju metu ant laisvės aukuro tų brangiųjų aukų nepaaukojo. Čekai, atrodo, nuėjo mažiausio pasipriešinimo keliu. Išsaugojo tuo būdu daug gyvybių, išliko nesunaikintas turtas ir kultūros paminklai. Tai gal labai žmoniška, humaniška, bet tautos ateičiai pavojinga, tautai negarbinga, o dar mažiau heroiška. O be heroizmo, bei didelių darbų, žygių, pasišventimo tauta negali augti ir stiprėti.

Kai kas mėgina aiškinti čekų tragizmą ne tik susidėjusiomis nepalankiomis čekams politinėmis aplinkybėmis, kiek netikusiu čekų tautos auklėjimu. Čekams prikišama sumaterializėjimas, ieškojimas vien materialinių gėrybių ir patogaus, lengvo gyvenimo. Sumatarializėjusios tautos nenori ir vengia karo, bijo sukrėtimų, kurių metu nyksta turtai ir santaupos, griūva asmeninė laimė.

Čekai paskutinį kartą kovėsi prieš 3 šimtus metų ties Baltuoju Kalnu. 1918 m. nepriklausomybę atgavo ir valstybės sienas nustatė beveik be kruvinų kovų, o vien diplomatiniu keliu. Čekai atprato kovoti ir kraują lieti, todėl ir kovo 15-tą nesistvėrė už ginklų, nors jų buvo daug prisikalę. Bet vien ginklų ir materialinių gėrybių tautos laisvei apginti nepakanka. Ginklai yra šalti ir be dvasios, jie patys nejuda ir neturi proto, kuris juos valdytų. Tautos ir tėvynės nepriklausomybei saugoti ir ginti pirmiausia rei-

kalinga stipri, galinga, kariška ir dinamiška tautos dvasia ir tikėjimas savo tautos galia ir paskirtim. Kur tokios dvasios nėra, ten ir geriausi ginklai rūdyja arba atitenka nepavartoti priešui, kaip atiteko Čekoslovakijos ginklai vokiečiams.

Čekoslovakija buvo viena geriausiai ginkluotų valstybių. Jos ginklų fabrikai pagamino ne tik sau, bet ir kitiems daug ginklų. Bet Čekoslovakijos pavyzdys dar kartą įrodė, kad ginklai be kovos dvasios, be vieningo tautos nusiteikimo ir nusistatymo dėl laisvės laikytis ligi paskutiniųjų, nieko nereiškia. Ginklams valdyti ir jų griebtis reikalingi kariškos dvasios žmonės, o tokią dvasią galima išauklėti tik per kelias kartas, ir tai ne iš knygos, o kovos laukuose gyvais pavyzdžiais.

Kai kas dabar pastebi, kad Čekoslovakija, rengdamasi kariauti su Vokietija – ginkluodamasi ir statydama tvirtoves Vokietijos pasienyje, pati netikėjo, kad jai teks kariauti. Netikėjęs, esą, netgi garsusis politikas, diplomatas, buvęs prezidentas Benešas. Štai Roman Fajans savo knygoje „Sylwetki i rozmowy" vienoje vietoje rašo, kad, mirus ilgamečiui Čekoslovakijos prezidentui T. Masarykui, tekę jam 1937 m. pasikalbėti su nauju Čekoslovakijos prezidentu Benešu, kuris tarp kitko pareiškęs, kad, esą, kol jis gyvas niekad prie karo tarp čekoslovakų ir vokiečių neprieisią. Paklaustas, kaip tai reikia suprasti, Benešas pasakęs: „kaip nori", o toliau pridėjęs: „Tamstai viena pasakysiu: jei Europa mus apleis, jei mus paliks akis į akį su Vokietija, tai tegul vėliau nieks prie mūs nereiškia pretenzijų, jei Skodos patrankos apšaudys Paryžių taip, kaip apšaudė 1914 metais".

Jei šie žodžiai tikrai yra Benešo pasakyti, tai reikia pripažinti, kad jie tikrai pranašiški. Pirmoji dalis pranašystės jau įvyko: Europa Čekoslovakiją apleido, Čekoslovakija žlugo be karo, ir visi Čekoslovakijos ginklai, ginklų fabrikai su garsia Skoda priešakyje atiteko vokiečiams, kurie tais ginklais pasinaudos prieš Prancūziją ir Angliją. Skodos patrankos vėl apšaudys Paryžių. Susidarė dabar kartus paradoksas: prancūzai miliardus frankų sukišo čekoslovakams ginkluoti prieš vokiečius, anglai jau po pirmo Čekoslovakijos padalinimo pripažino jai dar 10 mil. svarų ster., kurių apie $3^1/_2$ mil. jau duota. Ir dabar visa tai gali grįžti į Prancūziją ir Angliją patrankų šūviais, lėktuvų bombomis ir nuodingomis dujomis. Tai savos rūšies baisus čekoslovakų kerštas tiems, kurie žadėjo Čekoslovakiją užstoti, o neužstojo.

Kapituliavusiems čekams Hitleris pažadėjo autonomiją. Slovakai įkūrė tariamai nepriklausomą valstybę, kuri tačiau bus vokiečių protektorate. Vokiečių — Hitlerio globos paprašė pats Slovakijos premieras kun. Tiso, ir Hitleris globoti, žinoma, sutiko. Čekų ir Moravų autonominis vienetas taip pat vokiečių protektorate. Tuo būdu Vokietija dar padidėjo apie 10 mil. žmonių (buvo jau 80 mil.), gerokai praturtėjo (žemė, fabrikai, aukso atsarga) ir smarkiai papildė apsiginklavimą. Dabar tik tenka laukti naujų Vokietijos žygių ir naujų jos kaimynams pavojų.

Čekų tautos istorija ir likimas labai panašus į lietuvių tautos istoriją. Abi tautos senovėje turėjo galingas valstybes, o paskui ilgiems amžiams pakliuvo svetimųjų vergijon. 1918 m. abi tautos atgavo nepriklausomybę ir per 20 metų daug nuveikė įvairiose gyvenimo srityse. Per visus laikus, o ypatingai Vytauto Didžiojo laikais ir po Didžiojo karo, santykiai tarp abiejų tautų ir valstybių buvo labai glaudūs, nuoširdūs ir draugiški. Iš Čekų XIX amžiaus atgimimo lietuviai mokės lietuvių tautos atgimimo darbų, iš čekų laimėjimų ėmė sau pavyzdį saviems žygiams. Čekai visada buvo Lietuvai ir lietuvių tautai draugiški, čekai lietuvius daug ko išmokė. Dėl to čekams suduotas skaudus smūgis lietuvių atjaučiamas taip giliai ir taip skaudžiai, lyg tas smūgis būtų ištikęs pačius lietuvius. Dėl čekų tragedijos skaudų liūdesį pergyvena visa lietuvių tauta, pergyvena jį ir kiekvienas mūsų krašto lietuvis net toliausiame mūsų kaimo užkampyje. Lietuviai jautė ir jaučia labai daug nuskriaustai čekų tautai simpatijų ir giliai tiki, kad netrukus vėl ateis laikas, ir čekų tauta bus laisva. To kiekvienas lietuvis iš pat širdies gelmių čekų tautai linki ir trokšta.

Bet liūdesiu čekams nepagelbėsi. Čekų tautos tragedija yra visiems įspėjimas: rengtis lemiamam prieš vokiečius žygiui ne tik kalant ginklus, bet drauge grūdinant savo dvasią, ugdant tautinę savigarbą, ryžtingumą kovoti ir kavą laimėti, o už vis labiausiai ugdyti tautos vienybę, susiklausymą ir drausmingumą. Kas šiais neramiais laikais dėl kurių nors sumetimų bando iš bendros lietuvių tautos gyvenimo linijos išsilaužti ir tokiu ar kitokiu būdu lietuvių tautai kenkia, tam reikia prisiminti čekų tautos tragedija ir pagaliau praregėti ir parėgėti, kad ne laikas dabar suvesdinėti partinės, asmeninės ar kitokios sąskaitos. Jei jų yra, tai reikia jas atidėti geres-

R. MACKEVIČIUS

Kryžkelėje

Ėjo rudeniop*). Rugpiūčio mėnuo jau slinko į galą, o su juo po truputį baigėsi ne tik gausūs ir sunkūs vasaros darbai, bet gyveno paskutines valandas ir pati vasara, kuri kasdieną atrodė vis labiau susiraukusi, kartais ištisomis dienomis verkšlenanti, lyg nujausdama neilgą savo gyvenimą. Laukuose pilkavo gerokai išganytos rugienos, vietomis buvo imamas vasarojus, kai kur dar žaliavo vienos kitos bulvių varsnos ir paraudusios grikių dirvos. Šiltomis dienomis draikėsi voratinkliai, kaskart vis mažiau buvo girdėti paukščių čiulbėjimai, netgi atrodė aptingęs ir nuvargęs vieversys, kuris pakilęs nuo žemės sprindį kitą vėl leisdavosi po eže ir čia susigūžęs laukė šaltos nakties. Kaimo piemenims nereikėjo anksti keltis, nes gyvulius išgindavo jau kur saulei patekėjus ir ganydavo be pertraukos visą dieną.

Visa tai pranašavo sparčiais žingsniais ateinantį rudenį, kuris ant savo pečių nešė sunkią naštą, melancholija vadinamą. Šią naštą atjautė ir Albinas, kuriam kaime darėsi kaskart labiau nuobodu ir ilgu, kaskart dažniau galvodavo apie miestą. Nejaučia rudens melancholijos tik kaimo žmonės, kurie gimę ir augę gamtos prieglobstyje, vienodai žiūri į visas jos atamainas, prie kiekvienos prisitaikydami, dėl nė vienos nesiskųsdami. Ar aušta daug vilčių nešąs pavasaris, ar ateina saulėta, darbu ir prakaitu pritvinkusi, karštoji vasara, ar atslenka šaltas ir purvinas ruduo, ar užgula žemę sunki žiemos našta su šalčiais— kaimo žmonės turi vieną rūpestį—kad būtų duonos ir priek duonai. Visi kiti klausimai ne kaimui, bet tiems, kurie gyvena mieste, dvare, arba kurie išėjo iš kaimo į pasaulį kito gyvenimo ieškoti. Vieni, kiti ir treti niekuomet nesutaps su kaimu, visada bus jam įtartini, arba geriausiu atveju keistuoliai, nesuprantami.

Ne kitaip ir pruseikiečiai žiūrėjo į Albiną, kuris gimtiniame kaime išbuvo visą mėnesį. Ir ką gi! Nesusiartino su žmonėmis, dažnai nežinojo, kas kalbėti su savo buvusiais draugais, kurie gyveno visai kitą gyvenimą, turėjo visai kitus rūpesčius ir svajones, negu Albinas Ramonis, tėvų nuomone, nuėjęs šunims šėko piauti, o kaimynų manymu—keistuolis. Šį vardą Albinas įsigijo po to, kai pora kartų prie kelių kaimynų išsireiškė, kad nuo kalno labai malonu žiūrėti į kaimą ir kad rudenį esą labai nuobodu. Vienas kaimynų, gal ir supratęs Albino mintį, pridūrė: — Kokis ti, žmogau, gražumas daboc no kalno an sodziaus. Pirkios, kluonai, tvartai—kokis ti gražumas. O ruduo. Ciek daugelis buvo rudenių, bus dar daugiau. Mum visciek, kad cik duonos turėtum.

Paskutinė diena namie Albinui metais pavirto. Nors nežinojo, kas jo Vilniuje laukia, kokiais keliais nuriedės jo likimas, bet norėjo ko greičiau išvažiuoti, nes Pruseikose vietos jau nėra, jis jau atriekta riekė, kurios prie kepalo neprilipdysi. Nerodė didesnio susirūpinimo ir tėvai, kurie jau kelis kartus klausė, ar greit važiuos Vilniun. Tam buvo ir pagrindo. Albinas prie sunkesnių darbų neskubėjo; neragino prie to ir tėvas, o motina kuo išmanydama stengėsi gardesnį kąsnelį paduoti. Šitoksai Albino išskyrimas darbe ir valgant nepatiko visai šeimai, o labiausiai tėvui, kuris vis dar negalėjo pamiršti apsivylimo. Todėl kartą, lyg tyčia, balsiai pareiškė:

— Kodėl ne! Ir aš mėgstu gardziai suvalgyc. Kad cik būt ko!

Tai jau buvo ženklas, kad Albinui reikėjo ruoštis kelionėn, reikėjo ko greičiau išvažiuoti iš Pruseikų. Prieš išvažiuodamas, Albinas davė

---

*) 1937 metais Vilniuje išėjo R. Mackevičiaus apysaka „Sunkus kelias". Dabar autoriu yra parašęs antrą dalį — „Nelygus vieškelis", iš kurios dedame vieną skyrių, pavadintą „Kryžkelėje". Trečioji apysakos dalis—„Duobėtas plentas" yra rašoma. RED.

---

niems ir ramesniems laikams, kada lietuviams negrės pavojai iš oro. Čekų likimas turėtų būti visiems karštagalviams kaip šaltas vanduo, kuris įkarščius ataušina.

Lietuvių tautai reikalinga vienybė, reikalingas savęs išsižadėjimas visos tautos labui.

Geriau mirti, nei prarasti tautos laisvę ir garbę. Šitas šūkis turi giliai įsispausti į kiekvieno lietuvio protą ir širdį, o tragiški čekų tautos įvykiai tegul kiekviename žingsnyje primena ir įspėja: budėk ir renkis būsiamam žygiui tautos laisvei ir garbei ginti.

tėvui šimtą auksinų, pasiteisindamas, kad daugiau neturi, nes ir sau nedaug pasiliko. Senis Ramonis, paėmęs į rankas kelis banknotus, keistai pasijuto ir nežinojo, kaip čia pasielgti, o juo labiau, kad neslėpė savo nepasitenkinimo nestojus Albinui į kunigų seminariją, dažnai nesiskaitė su žodžiais ir prie stalo. Ir štai dabar gniaužo rankoje banknotus, gautus nuo sūnaus, kuris jau uždirbo. Nereikės daugiau jo šelpti, o gal ateityje jis tėvus šelps. Kas žino, kaip dar gali būti. Taip senis Ramonis ir nepadėkojo sūnui už dovaną, tik pasiteisino, kad jam pinigai reikalingi:

— Šagi gerai kap yr skatikas. Ir mokesta, ir druskos reikia, kartais avalas suplyšta ir vis duok, krapštyk. O cia, kap tas sakė, nėr iš kur paimc. Seniau tai nor uždarbuic sekėjos, o dar nor gyvas žemėn lįsk.

Senis Ramonis tiesiog atgijo ir pats sau ėmė prikaišioti, ko jis taip spyrėsi dėl ėjimo į kunigus. Argi ir šiaip mokytas negali būti geras žmogus, negali kartas nuo karto šimtu, kitu tėvų sušelpti. Gali, kodėl ne! Ramonis pasidarė linksmesnis, pats paragino žmoną, kad šio to parūpintų sūnui kelionei.

— Mes kų suvalgysim, tas bus gerai, — kalbėjo Ramonis. — Jis vis jau pamokytas.

Stebėjosi staigia tėvo atmaina Albinas, dar labiau nustebo Antanas, nežinodamas, kas čia įvyko. Tik, kai kinkant arklį, atėjo Albinas prie vežimo,primindamas, kad negailėtų šiaudų, nes kelias ilgas, Antanas pastebėjo:

— Kas mūs tėvui pasdarė, kad jis tokis geras. Ar nepakišai tu jam kelių auksinų?

— Daviau, — neužsigynė Albinas.

— A! Tai kas kita. Jei dažniau davinėsi, gali ir neit į kunigus. Visada būsi laukiamas ir mylimas svečias.

Albinui nesmagu buvo klausyti šių brolio žodžių, kuriuos jis ateityje dažnai prisimindavo, kalbėdamas apie kaimo žmones ir juos pakartodavo, kaipo paties kaimiečio pasakytus. Atsimindavo brolio Antano žodžius ir todėl, kad ilgainiui patsai turėjo progos įsitikinti, kad tik tuomet tėvai parašydavo laišką ir paklausdavo sveikatos, kai norėjo gauti pinigų. Šiaip juo tėvai nesirūpindavo: dėl jo laimių nesidžiaugdavo, dėl nelaimių nesisielodavo. Bet tai suprato ir įsitikino Albinas daug vėliau, praėjus keletui metų. Tą dieną brolio Antano žodžių lyg ir negirdėjo (pasąmonėje jie liko), nes nesmagu buvo šitaip apibūdinti tėvus.

Saulei gerokai pakilus, Albinas atsisveikino su šeima. Motina, kaip paprastai, apsiverkė, tėvas stabsiojo, nežinodamas kas išvažiuojančiam sūnui pasakyti, vyriausias namuose brolis Antanas stovėjo prie vežimo laikydamas vadeles, kiti du broliai: Petras ir Pranukas, sesers: Kunigunda ir Veronika apsikabino paeiliui brolį, pasibučiavo, taip pat nežinodami, kas sakyti. Netgi nepasakė ačiū, kai Albinas davė jiems po penkiaauksinį. Apie tokias dideles nuosavias sumas Ramonių vaikai galėjo tik svajoti; ir jei tuos pinigus jie būtų kitaip gavę, džiaugsmui būtų galo nebuvę. Dabar, gavę iš brolio rankų, nesidžiaugė, tik kiekvienas gniaužė rankose sidabrinį pinigą, net negalvodami, ką už juos pirks.

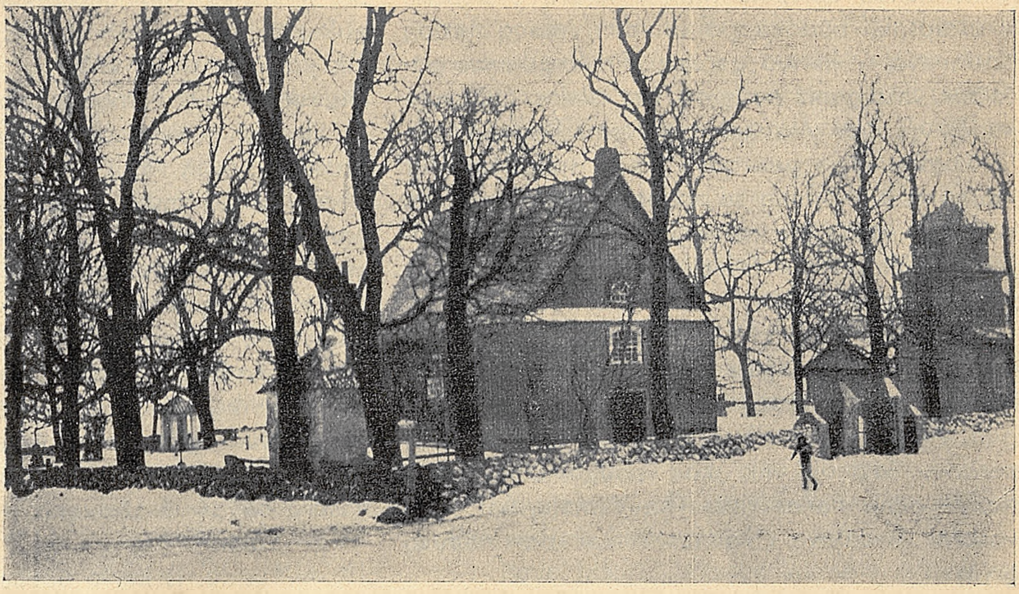
Kai po valandėlės įsėdo vežiman, Albinas atsiminė neatsisveikinęs su jauniausiąja sesele, kuri miegojo lopšyje. Pajuto lyg tuo būtų ją nuskriaudęs. Tačiau mosterėjo ranka ir vežimas išdardėjo iš kiemo, kuriame liko stovinti visa Ramonio šeima. Kituose kiemuose taip pat stovėjo po vieną du asmenis, kurie lydėjo akimis išvažiuojantį Albiną ir spėliojo savo tarpe, kur jis dabar nuvažiavo ir ką toliau darys. Bet išnykus vežimui iš akių, kiekvienas grįžo prie kasdieninio savo darbo, net nežinodamas, kad kur kitur yra lengvesnis gyvenimas.

———

Pakeliui į stotį abudu broliai vėl plačiai išsikalbėjo apie sunkią buitį, iš kurios nei mokytas Albinas, nei šiaip taip slebizuojąs Antanas nematė jokios išeities. Kombinavo ir taip ir kitaip, bet kai sustodavo ties žeme, toliau nė žingsnio. Antanas visą laiką kalbėjo, kad jei kur galima būtų išvažiuoti „an darbo", tai nors dabar negrįžtų į Pruseikas ir visko atsižadėjęs greičiau iškeliautų toli, toli, kad tik nematytų nepabaigiamo vargo. Bet apie uždarbius niekur negirdėti. Vienas kitas mėgino į Ameriką, bet nepasisekė. Agentai, kurių pilna buvo prieš karą, dabar nepasirodo, o legaliai—neduoda vizų arba, kaip žmonės sakydavo—vyžų.

— O kad taip pasimokytum kokio amato,— pasiūlė Albinas,—siuviėjo, kalvio ar staliaus. Juk tai irgi duona. Tūkstančiai žmonių verčiasi įvairiais amatais ir daugelis gerai gyvena.

— Sektųs, — nenoriai pritarė Antanas ir, lyg nenorėdamas daugiau apie tai kalbėti, sušveitė botagu arklį, paraginęs skubėti. Nevargino tuo klausimu brolio ir Albinas, kuris irgi buvo bejėgis, nežinojo kaip sutvarkyti namus, kad ten sumažėtų vargas. Jei būtų toks turtingas, koks buvo beturtis, paskutinius skatikus atiduotų ir įsigalė-

Ceikinių bažnyčia.

jusį namuose vargą išvytų visam amžiui. Tačiau visas jo turtas—80 auksinų, su kuriais vyko į Vilnių pradėti naujo gyvenimo. Stotyje, prieš ateinant traukiniui, broliui davė 10 auksinų, dar sumažindamas nedidelį savo kapitalą. Brolis Antanas stovėjo perone su botagu rankoje, nežinodamas, ar padėkoti už dešimtauksinį, ar nieko nesakyti. Žmonių pamažėl rinkosi vis daugiau, perone darėsi vis balsiau. Ypač balsiai arzaliavo miestelio žydai, kurie, neturėdami jokio darbo, pasitikdavo ir praleisdavo kiekvieną traukinį, kuris stoties gyventojams buvo vienintelė atrakcija. Minioje stabsiojo ir abudu broliai Ramoniai, kartas nuo karto vienas į kitą pratardami. Bet kalba nesimezgė ir laikas bėgo pamažėl. Traukiniui atėjus, būriai smalsuolių įbedė savo žvilgsnius į vagonų langus, iš kurių kyšojo keleivių galvos, o keli asmens įlipo į traukinį. Jų tarpe buvo ir Albinas. Lengviau atsidusęs ir laikydamasis vagono duryse, jis žiūrėjo į minioje stovintį brolį Antaną, iš kurio sužinojo, koks yra namie vargas ir koks bręsta šeimoje nesusipratimas dėl žemės maitintojos. Traukiniui sujudėjus, broliai ėmė mosuoti rankomis, kol po kelių minučių vienas antram išnyko iš akių.

Pakeliui į Vilnių stotyse keleiviai keitėsi. Vieni išlipdavo, kiti rioglindavosi į vagonus, o Albinas sėdėjo prie lango nekrusterdamas, tik sekė akimis skubiai besikeičiančius vaizdus, kurie vienas į kitą buvo panašūs savo paprastumu. Nematyti prabėgančiuose vaizduose nei pilių, nei dvarų, tik miškai, laukai ir pilkos kaimų pirkios, kuriose gyvena dar pilkesnį gyvenimą mažažemiai ūkininkai. Šiuo žygiu Albinui net Vilnius nepadarė didesnio įspūdžio, ir miestas atrodė visiškai nepuošnus. Ar todėl, kad Albinas neseniai buvo iš Vilniaus išvykęs, ar greičiau todėl, kad kaimo vaizdas taip jam buvo įstrigęs į mintis, kad ir Vilniuje, rodosi, kiekviename žingsnyje jis matė paprastus ūkininkų trobesius; rodos, visi mūriniai namai apšepę, gatvės dulkėtos ir duobėtos, žmonės mažai kuo skiriasi nuo kaimiečių. Bet toksai įspūdis susidarė tik pirmomis pobūvio valandomis. Vėliau viskas ėmė keistis, o kai vakarą išėjo į gatvę, pasijuto esąs mieste, pasijuto tikras savęs.

Važiuodamas į Vilnių, Albinas visų pirma norėjo susitikti su klasės draugais, su jais išsikalbėti, pasiteirauti, kokius jie turi planus, pasitarti. O juo labiau, kad patsai neturėjo jokio plano, nežinojo, kaip ir daugelis lietuvių abiturientų, prie ko yra linkęs, kuri mokslo sritis geriausia patinka, žavi. Iš karto, lyg svajojo apie teises, giliai pasąmonėje džiaugdamasis galimomis ateityje bylomis, kuriose jis gins nuskriaustuosius. Bet kai būdamas gimnazijoje kelis kartus parašė į lietuviškus laikraščius eilėraščių ir šiaip straipsnelių, nejučiomis tapo spausdinto žodžio apkerėtas. Tiesa, nei po eilėraščiais, kurie buvo dirbtinai nukalti, nei po straipsniais, kurie buvo natūralesni, Albino pavardės nebuvo. Jis dar nedrįso pasirašyti, privengdamas nepageidaujamos mokytojų reakcijos ir nežinodamas, ko verti yra

jo kūrinėliai. Bet pats faktas, kad ir eilėraščiai ir straipsniai būdavo spausdinami, Albiną tiesiog pasionavo, ir jis tuo gerėjosi. Privengdamas pašaipos, draugams nesigyrė, bet sielos gilumoje jautėsi už juos visa galva didesnis. Pagaliau galimumas ateityje pasirodyti viešai spaudoje dar labiau surišo Albiną su spausdinto žodžio galia, kuriai jis spirtis jau nemėgino. Tuo būdu pamažėl, nejučiomis nuo teisių atsitolino, vis daugiau svajodamas apie kūrybą.

Ir atvykęs Vilniun turėjo kišenėje keletą straipsnių, su kuriais rengėsi pas „Tako" redaktorių Pienelį, bet pirmiausia norėjo susitikti su draugais. Aplankė beveik visų butus, bet nė vieno nerado. Sužinojo tik, kad dauguma atsidūrė Kaune, o tik vienas kitas liko Vilniuje, bet ir tie vasarai išvažiavo į kaimus, iš kur dar nebuvo grįžę.

— Kas daryti?—ėmė galvoti Albinas. Iš karto toptelėjo mintis, kad palas paspaudus gal ir jam reikėtų dumti pro sieną. Kuo jis blogesnis už tuos, kurie nuėjo lengvos duonos ir ramaus gyvenimo ieškodami. Tačiau Albinas žinojo vieną tiesą. Nuėjus negrįši atgal ir kažin, gal visą amžių negalėsi aplankyti gimtinės, tėvų, pažįstamų, Vilniaus. Prisiminęs Vilnių, Albinas iš karto pasistiepė, lyg rūbus taisydamasis ir lyg didelę pagundą nuo savęs vydamas, ryžosi likti. Kas bus, tai bus, bet liks čia, vargs bendrą vargą, džiaugsis bendra laime su tautiečiais ir iš Vilniaus neišvyks. Tokių minčių kupinas, Albinas prispaudė redaktoriaus Pienelio buto skambutį.

— Atiduosiu straipsnius ir ta proga pasikalbėsiu,—samprotavo, laukdamas durų atidarymo. Netrukus koridoriuje pasigirdo sunkūs žingsniai ir subarškėjo raktai. Iš to jau Albinas pažino, kad redaktorius Pienelis namie, nors šiaip jis gana sunku rasti.

— Galima pas poną profesorių, — prabilo Albinas, pamatęs duryse šeimininką.

— A! — nustebo Pienelis. — Prašau, prašau. Seniai matytas, netikėtas svečias. Maniau, kad tamsta nepasirodysi.

Pienelis, nuoširdžiai Albiną pasveikinęs, paprašė į savo kabinetą. Albinas, permetęs akimis pažįstamą kambarį, nieko naujo jame nepamatė. Ta pati netvarka, kuri ir anksčiau buvo. Prie krosnies marmurinė prausyklė, abipus didelės lentynos, pilnos, kaip malkų prikrautos, knygų, ant kelių kedžių ir net ant langų taip pat knygos, suverstos be jokios tvarkos. Ant didelio rašomojo stalo dar didesnė netvarka. Čia jau ne tik knygų, bet ir visokių kitokių dalykų priversta ir beveik viskas apdulkėję, seniai žmogaus rankos neliesta. Tik pačiame stalo viduryje nebuvo dulkių, nes čia redaktorius Pienelis dažnai rašydavo.

Sunkiai fotelin šlepterėjęs, šeimininkas paprašė ir svečią sėsti!

— Sėsk, tamsta, ir papasakok naujienas. Seniai matėmės, o man taip dažnai trūko „Takui" medžiagos. Kur, sakau, tasai Ramonis dingo. Primokėčiau, ar kokį galą, kad tik rašytum. Bet kaip tyčia išnykai, ir tai pačiu sunkiausiu metu— vasarą, kada taip karšta ir nieks nenori nieko daryti. Peibelis žino, kaip čia bus.

— Nuo darbo, pone profesoriau, aš niekuomet neatsisakau, — pasiteisino Albinas. — Bet vasarą buvau išvažiavęs.

— Kaime?

— Pusiau. Iš karto buvau nuvykęs net į Lenkijos gilumą. Pas daktarą Kuklutį.

— A... Pažįstu. Būdamas Vilniuje mane visada aplanko. Prenumeruoja „Taką" ir spaudai palaikyti dažnai duoda aukų. Susipratęs lietuvis, pavyzdingas katalikas. Kad tokių daugiau.

— Esu kitos nuomonės, — atsakė Albinas.

— Per jaunas esi kritikuoti mano nuomonę,— nekaltai šypterėjo Pienelis.

— Gink Dieve, pone profesoriau,—ėmė teisintis Albinas. — Aš nenoriu kritikuoti, tik vietoje pabuvojęs turėjau progos prisižiūrėti, kaip atrodo tie mūsų tautiečiai, kurie patys save nužudo.

— Na, ką čia tamsta kalbi, — pasiraivė fotelyje Pienelis.—Kokios čia žudynės! Nesuprantu.

— Leisite paaiškinti, — pasisiūlė Albinas.

— Ne tik leidžiu, bet reikalauju.

— Daktaras Kuklutis, kaipo žmogus ir kaipo lietuvis, yra tiesiog idealas, kurį aš labai gerbiu. Tik jo šeima nieko bendro su lietuvybe neturi, ji mūsų tautai yra žuvusi, neegzistuoja.

— Ar, tamsta, manai, kad kas nekalba lietuviškai, tai jau yra nelietuvis? — pastatė Pienelis svečiui akademinio pobūdžio klausimą.

— Į pono profesoriaus klausimą galima atsakyti ir taip ir ne. Būdamas pirmą kartą Varšuvoje, nustebau, girdėdamas visus žydus, kalbančius lenkiškai. Pasakojama, kad dalis žydų visiškai nemoka žydiškai. Bet jie yra žydai į vieną pastūmus, visi pradeda ne savais balsais rėkti. Panašių pavyzdžių gal kur ir daugiau yra — nežinau. Bet mūsų gyvenimo sąlygose tautybę nulemia kalba. Kas lietuviškai nemoka, tas ir geriausius norus turėdamas niekuomet prie mūsų tautos nepritaps, pasiliks mums svetimas. Dau-

giausia, ko galime tikėtis—tai simpatijos, bet simpatija, tai ne meilė. Grįžus prie daktaro Kuklučio šeimos, turiu nešališkai pasakyti, kad ji mums ne tik nejaučia simpatijos, bet nemėgsta lietuvių, žiūri į juos iš aukšto, su tam tikru, pasakyčiau, išdidumu.

Albinas tyčia nutęsė paskutinį žodį, norėdamas pabrėžti, kad jo nuomonė esanti teisinga.

— Kad jie tamstos nemėgo, tai dar ne įrodymas, kad yra nusiteikę prieš lietuvius.

Šie Pienelio žodžiai Albiną lyg karštu vandeniu apipylė. Jis tiek daug iškentėjo gindamas tautos garbę, taip neleistinai buvo įžeidžiamas, ir štai dabar net tautietis, kuriam jis tiek pasitiki, imasi ginti tuos, kurie kiekviena proga iš lietuvių juokiasi. Albinas pajutęs, kad jis nuraudo, karštai atrėžė:

— Nesu grafų sūnus ir sulenkintos Kuklučio šeimos herbais negalėjau sužavėti. Netgi to nesistengiau, nes iš karto pamačiau, kad mes, lietuviai, neiškiriant ir tamstos, pone profesoriau, jų akyse esame paprasčiausių kaimiečių tauta. To man užteko, ir aš padariau išvadą, kad tie mūsiškiai, kurie lengvamaniškai sudaro mišrias šeimas, yra savažudžiai arba, teisingiau pasakius—tautos prasikaltėliai. Nesvarbu, ar jie tokį prasikaltimą padarė sąmoningai ar klaidingai suprastos meilės apkvaišinti. Šiuo atžvilgiu svarbu pats prasikaltimas, kurio neišlygina jokia bausmė, jokia atgaila. Tai yra mano gilus įsitikinimas, kuris man galutinai atvėrė akis, įspėdamas nepatekti į savažudžių eiles.

— O ar tamsta esi girdėjęs, kad meilė yra virš visko, — mėgino paklupdyti savo svečią Pienelis. — Tikroji meilė neklausia ne tik tautybės, bet ir tikėjimo.

— Šitaip galima buvo galvoti seniau, kada mes dar nebuvome tautiškai subrendę. Bet ne dabar. Aš meilę suprantu ir jaučiu. Kas žino, gal esu įsimylėjęs daugiau, negu kas kitas, nes jau esu metuose. Tačiau neįsivaizduoju pastovios meilės su kitataute. Neįsivaizduoju. Su ja dėl smagumo galėčiau praleisti vieną kitą... Bet visam gyvenimui galiu susirišti tik su savo tautiete.

— Fe, kokios nešvarios mintys ateina tamstai į galvą,— lyg ir pasipiktino Pienelis.— Ar tamsta neskaitai veikalų, kuriuose taip gražiai ir įtikinančiai aprašoma meilė.

— Kitaip negaliu pono profesoriaus įtikinti,— atsakė Albinas. — Negaliu. Gyvenimą studijuoju, stengiuosi pažinti iš gyvenimo, o ne iš knygų.

— E, — mosterėjo ranka Pienelis. — Šito klausimo mes neišspręsime. Spręs jį tamstos giriamas gyvenimas, kuris dažniausiai žmogaus nuomonės neklausia ir į ją neatsižvelgia. Užtat šiuo žygiu man yra daug įdomiau, ką gi tamsta manai daryti? — metėsi į kitą kalbą „Tako" redaktorius.

— Šis klausimas kol kas ir yra man mįslė, kurios aš dar negaliu atspėti. Esu, jeigu taip galima išsireikšti, kryžkelėje ir nežinau kuria kryptimi nueisiu. Tėvai labai norėjo susilaukti iš manęs kunigo... Bet...

— A! — nutraukė Pienelis. — Tamstos tėvai gerai galvojo. Mums lietuviai kunigai iš tikro labai reikalingi.

— Gal būt. Tik aš į kunigus netinku.

— Jei neklystu, tamsta būdamas gimnazijoje priklausei prie ateitininkų.

— Buvo laikai,— atsakė nenoriai Albinas. — Dabar jau nepriklausau. Bet ėjimas ar nėjimas į kunigus, mano nuomone, neturi nieko bendro su ateitininkais.

— Tiek to, — sutiko Pienelis. — Bet įdomu būtų žinoti, kodėl Tamsta krataisi seminarijos?

— Daug yra priežasčių. Viena jų — laisvė. Kaip tamsta žinai, esu buvęs kurį metą kalėjime, kur visų celių duryse yra vadinamosios „vilko akys". Sargybinis kiekvieną minutę gali patikrinti, ką daro kalinys. Kai subarška akies skarda, nesmagiai pasijunti. Kažkoks pasibiaurėjimas perskrodžia jausmus. Rodos, panašiai yra ir kunigų seminarijoje. Ten irgi celių duryse yra „vilko akys", pro kurias į celę dažnai įsmeigia savo kritišką žvilgsnį inspektorius ar jo padėjėjas. Neįsivaizduoju, kaip tada reaguočiau. Kalėjime negalėdavau reaguoti, nes buvau bejėgis. Bet seminarijoje tikrai sviesčiau į duris, kas po ranka pasitaikytų.

— Kitą dieną tamsta atsidurtum už jos sienų, — įspėjo Pienelis.

— Žinau, — atsakė Albinas. — Ir todėl nenoriu būti sekiojamas, kontroliuojamas ir nenoriu atsidurti seminarijos mūruose. Ne man, laisvės paukščiui, ten vieta. Be to, yra ir kitų svarbių priežasčių. Turiu galvoje meilę ir minties laisvę. Giliai esu įsitikinęs, kad be meilės negali gyventi joks normalus žmogus, o kunigui meilė uždrausta. Bent oficialiai. Pagaliau minties laisvė. Kunigas juk negali galvoti taip, kaip jam rodosi, kaip liepia jo protas. Jis turi galvoti tik taip, kaip jam sakys šventas raštas ir įvairios dogmos. Aš kunigą įsivaizduoju kaip raitelį, kuris gali jodinėti tik tam tikrame plote, aukšta tvora

aptvertame. Bet negali išjoti į laukus, į miškus, į kalnus. Visa tai jam griežtai draudžiama.

— Blogos, kenksmingos lektūros įtaka, — reagavo į tai Pienelis. — Tamsta, matyt, būsi skaitęs paviršutinių Bažnyčios priešų demagogiškų raštų, jais persiėmęs ir todėl kalbi taip, kaip katalikui nederėtų. O iš tikro, ir tamstos peikiamoji seminarija nėra tokia baisi, kaip ją vaizduojies, ir garbinamoji meilė nėra tokia nenugalima, kaip manai, ir pagaliau vadinamoji minties laisvė yra tik akių dumimas, nes iki šiol dar nieks neatsakė tiksliai į tai, kas yra laisvė, o tuo pačiu ir minties laisvė. Kai tamsta nuodugniau pastudijuosi logiką, pats pamatysi, kad mūsų mintys turi tam tikrus dėsnius, kurių negali nesilaikyti. Laisvai mintyti gali tik bepročiai, kurie patys nežino, ką daro. Taip kalbu, nenorėdamas tamstos įžeisti,—lyg pasiteisino Pienelis.— Bet sakau, kaipo subrendęs, šiokią tokią gyvenimo mokyklą išėjęs žmogus.

— Esu dėkingas ponui profesoriui už pastabas, — atsakė Albinas. — Bet aš palieku prie savo nuomonės. Jei gyvenimas, kuris dar yra prieš mane, ilgainiui mane įtikins, kad aš klydau, mielai atsisakysiu nuo savo įsitikinimų.

— Tai kaip čia išeina? — pasiraivė kedėje Pienelis. — Tamsta pabaigei vidurinį mokslą ir neturi pastovių įsitikinimų, pažiūrų?

— Man rodos, — atsakė Albinas, — kad pastovius įsitikinimus turi tik tie, kurie nieko negalvoja, kurie derinasi prie gyvenimo. Bet tie, kurie gyvenimą seka, jame vykstančiomis atamainomis domisi ir, kas svarbiausia, galvoja, tie negali pasakyti, kad turi pastovius įsitikinimus. Neturiu pretenzijų prie didelių ar originalių žmonių, bet, dalyvaudamas gyvenimo sūkuryje, negaliu teigti, kad ką man tas ar tas pasakė, yra šventa, nepajudinama. Kas žino, ar tas „kažkas" yra neklaidingas. Vėl nėra garantijos, kad ryt, poryt gyvenimas mums neiškrės naujos išdaigos ir tada nuo gyvenimo toli liksime su savo įsitikinimais, kurie niekam nereikalingi. Gyvenimas, tai nėra prūdas, kuriame galime sukinėtis, bet sriauni upė, kuria plaukdami, negalime plaukti viduriu ar pakraščiais, nes nežinia, ar už kilometro kito nesudaužysime savo laivelio į akmenis, ar neužplauksime į verpetą. Plaukdami upe turime būti ir akylūs ir ausylūs, jei norime sveiki pasiekti tikslą. Taip, mano įsitikinimu, yra ir gyvenime.

Pienelis nustebo šitokiu abituriento Ramonio filosofavimu, į kurį neturėjo noro reaguoti, bet nenorėjo ir bagatelizuoti. Pasirinko trečią išeitį ir netikėtai priminė:

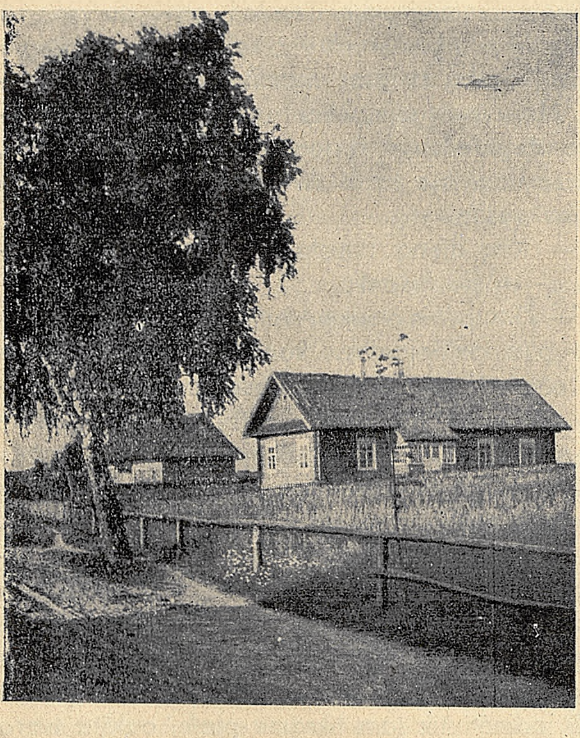
— Gerėjausi tamstos kalba, pasakyta išleistuvių proga. Labai gaila, kad tamsta jos nesurašei ir man neįteikei. Mielai būčiau „Tako" skiltyse įdėjęs. Gražiai, jausmingai kalbėjai.

— Pamiršau, — atsakė nuraudęs Albinas. — Gal ką gero ir pasakiau.

— O dabar nieko neturi? — paklausė Pienelis.—Būtų gerai pora straipsnelių. Karpau iš kitų laikraščių, rankioju. Net nusibosta. Ir šioje srityje neturime darbininkų. Mielai kam nors atiduočiau redaguoti „Taką". Bet nėra kam. O masonams neduosiu. Iš paskutinių stengsiuosi, bet iš savo rankų laikraščio neišleisiu. Tamsta neužmesk darbo, gali rašyti. Kada nors būsi redaktorius. Tik visas blogumas, kad neturi pastovių įsitikinimų ir peibelis žino, kas iš tamstos gali išeiti.

— Ar aš kada nors būsiu redaktorius, — atsakė Albinas, — labai abejoju. Bet rašyti mėgstu ir mielu noru bendradarbiausiu. Jei tik neišdumsiu kur kitur.

— O kur? — pašoko nuo kedės Pienelis. — Gal Lietuvon? Tiek jau išbėgiojo dezertirų, ir tamsta norėtum padidinti jų skaičių? Čia mes vargstame, dedame paskutinius skatikus inteligentams gaminti, graibstome kiekvieną pamo-

Viena buvusių „Ryto" mokyklų.

J. KĖKŠTAS

Vėjo meilė

Paleidus savo plaukus vėjui,
stovėjo prie linkstančio beržo, kurs nelinki gero.
Lyg aras sparnuotas vėjas pakilo.
O ji nežinojo,
kad jai pavasaris kloja save. Todėl rankos
alpo iš ilgesio ir viltis praradusios slinko žemyn,
krūtim banguojančiom glausdamos aistrą prie beržo liemens.

Melsvas šilkas supamą saulės mergaitę gaubė
ir aibė žolių įvairių basas kojas bučiavo.
— Viskas—tavo,—vėjas išbalęs šnabždėjo.
Ir dėjo po kojomis grobį įvairų
jūreivis be vairo, paklydęs pievų ir plotų gelmėj.

Tuomet, kai save teturėjo,
tyliai, ant pirštų priėjo, suklupo prie meilės kelių
ir meldėsi taip ilgai,
kol nakties tamsus sparnas tarp jo ir meilės įslinko
ir keliai balti iš akių jam
dingo.

---

kytą žmogų, traukiame jį darban, kurio turime pilnas akis, o tuo tarpu jaunieji inteligentai bėga kas kur ištrūkęs. Ne! Tam dezertiravimui reikia padaryti galas, reikia užkirsti kelias!

— Aš sutinku su ponu profesoriumi,—pritarė Albinas, kai Pienelis, išliejęs savo tulžį prieš bėgančius į Lietuvą, vėl šasterėjo kedėn, laukdamas, kaip į tai reaguos jo numatytas kandidatas į redaktorius. Kai Albinas ištarė: „Aš sutinku su ponu profesoriumi", Pienelis, neduodamas toliau kalbėti, kalė geležį, kol ji buvo karšta:

— Matai. Gerai darai, kad lieki, kad nebėgi lengvos duonos ieškodamas.

— Bėgti aš nesirengiu, — kalbėjo ramiai Albinas, — nes niekur kitur gyvenimo neįsivaizduoju. Bet neįsivaizduoju, kaip ir čia galėsiu susitvarkyti. O juo labiau, kad man, kaipo piliečiui, tenka atlikti tam tikra pareiga, kuri gali nusitęsti pora metų. Kas bus, kai sugrįšiu būdamas plikas, kaip tilvikas?

— Pas mane ateisi, — nusprendė iš karto Pienelis. — Neduosiu pražūti. Galvą turi, darbą gausi. Tai mano dalykas.

— Turėsiu kuo remtis, — atsakė Albinas.—Ir už tai ponui profesoriui esu dėkingas. Dabar turiu nešdintis. Negreit pasimatysime.

— Bet straipsnių dar neatidavei, — priminė Pienelis. — Nepamiršk palikti. Kas tiks, mielai „Takan" įdėsiu. Mums trūksta publicistų. Peibelis žino, nieks nenori rašyti. Ar jau esame tokie skribofobai, ar koks čia galas.

Albinas padavė du straipsnius, kuriuos Pienelis paėmęs, lyg paklausė:

— Tur būt, kišenėje vėjai švilpia?

— Kartais ir audros, — nusijuokė Albinas.

— Jau kelis kartus parašei, įdėjau, dabar vėl atnešei. Vadinasi, šis tas priklausytų. Pienelis ištraukęs iš stalčiaus padavė dvi dvidešimtines.

— Reikalui esant turėsi skatiką, — priminė Pienelis.

— Labai ačiū už paramą,—padėkojo Albinas.

— Čia ne parama, o solidnai uždirbti pinigai, — pataisė Pienelis.

Prieš atsisveikindamas, Albinas dar paklausė:

— O kaip ponas profesorius manote, ateityje į „Taką" galėsiu rašinėti?

— Tamstos rašinių visada laukiu. Tik susimildamas nerašyk tokių erezijų, kurių šiandieną man prikalbėjai, nes kitaip teks susibarti.

J. ŠIMUKONIS

Darbo klausimas mūsų visuomenėje

Šių dienų gyvenimas yra pilnas paradoksų, priešingybių. Nuolatinė kova eina tarp žmonijos rasių, visuomeninių klasių, tarp socialinių pasaulėžiūrų, tarp darbo ir nedarbo. Kovoja Afrikos juodieji, veržiasi Azijos geltonieji į Europos pakraščius, gaivališka banga nori užlieti baltuosius. Fašizmas ir nacionalsocializmas paskelbė kovą ne tik komunizmui, bet ir demokratizmui. Susigrūmė anglų, prancūzų, rusų, italų, vokiečių imperializmai.

Herderių, Šilerių, Maccinių, Garibaldžių, Haulickių romantinį patriotizmą parbloškė Bismarkų, Klemansų, Vilhelmų nacionalizmas.

Marksizmas žadėjo be aneksijos ir kontribucijų įgyvendinti pasaulyje taiką, bet įvedė caro metodes; fašizmas, Musolinio ir Hitlerio diriguojamas, dainuoja kitokią dainą: padarysime taip, kad tavo tauta bus pirmoji pasaulyje, bet tam reikalinga disciplina, paklusnumas. Bunda amžiais vergavęs sodžius, reikalauja ne tik ekonominių ir kultūrinių teisių, bet ir politinės laisvės. Darbininkai, revoliucinis elementas, į kiekvieną jų teisių siaurinimą atsako streiku, lokautu arba dar radikališkesne kovos forma. Tarp darbdavių ir darbininkų auga antagonizmas. Pasaulinė krizė visose valstybėse išmetė į gatves milijonus bedarbių. Pasigirdo gatvėse galingi šauksmai: „Mes norime darbo".

Šioji kova dėl darbo įvairiose valstybėse buvo įvairiai vedama. Vienur nedarbą pasisekė sulikviduoti, kitur nors trumpam laikui nuslopinti, bet su šaknimis išrauti niekur nepavyko. Kalbama, kad tik Hitleris nedarbą savo krašte visiškai panaikinęs. Čia gal ir esama truputis tiesos, nes Hitleris dalį bedarbių įkinkė į Zigfrido linijos statymą, dalį išsiuntė Ispanijon tvirtovių stiprinti, o dalį nepaklusniųjų sutupdė į koncentracinių lagerių laktas.

O kaipgi yra mūsų visuomenėje su darbu ir bedarbiais? Atsakymas yra paradoksališkas. Darbo turime labai daug, bet dar daugiau bedarbių. Kas nežino mūsų gyvenimo sąlygų, tam šis tvirtinimas bus neaiškus, miglotas, prieštaraujantis. Deja. Jis yra tikras, gyvybinis ir tolimesniam laikui neatidėliotinas.

Esame lietuviai, Lenkijos valstybės piliečiai, šio krašto autochtonai. Laikomės dėsnio: „Kas priklauso Dievui, tai Dievui, o kas ciesoriui, tai ciesoriui". Visas valstybės pareigas ir prievoles atliekame, bet drauge reikalaujame visiems piliečiams priklausomų teisių.

Po Didžiojo karo mūsų visuomenė, kaip ir kiekvienas gyvas organizmas, augo, taisė senas žaizdas, plėtė įvairias darbo šakas. Masinis organizuotas kultūros, apšvietos darbas paplito po visus lietuviško sodžiaus kampus. Tada mums trūko darbininkų, švietėjų, tada nieks lietuvių ir pagalvoti neišdrįso apie bedarbius. Nuolat augo mūsų inteligentijos eilės, išmokslinti, kvalifikuoti darbininkai, kuriems darbo rasdavosi pas savuosius, o vienam kitam pavykdavo gauti ir valstybinę—dažniausiai mokytojo vietą sodžiuje. Tačiau apie valstybines vietas įstaigose, bankuose, pašto institucijose, prie geležinkelių, nieks ir svajoti negalėjo.

Keletas mūsų inteligentų gavo tam tikras vietas tik išsižadėję savo tautybės arba „kuo nors pasitarnavę". Juos galima suskaityti vienos rankos pirštais.

Kitoks vaizdas buvo mūsų sodžiuje. Uždarius emigraciją į svetimuosius kraštus, žmonių prieauglis nuolat augo ir didėjo. Prasidėjo sodžiaus ūkių smulkėjimo gadynė. Dalino tėvas savo hektarus sūnums, o dabar sūnūs jau nebeišmano, kaip padalinti. Žemės kiekis nepadidėjo. Išvykti į sezoninius darbus lietuviui statoma daug trukdymų. Gauti darbą prie geležinkelio, kelių taisymų ar miške—ne visada pasiseka. Čia dirba iš Lenkijos gilumos atvežti darbininkai, bedarbiai. Netgi miško sargai — ne mūsų žmonės. Mūsų sodžiaus ūkininkas, susisodinęs prie stalo sūnus, galvoja, kur savo šeimos nariams rasti darbo, bet nieko išgalvoti nepajėgia. Dar blogiau. Sėdi sodžiaus žmonės be darbo ir duonos, bet nieks jų neskaito bedarbiais, nieks jokių pašalpų neteikia, nieks jų likimu nesuka sau galvos. Padėtis tokia: gali skursti, be darbo sėdėti, badauti, elgetauti,—svarbu tik, kad „nedrumstum viešosios tvarkos". Liūdnus pragyveno mūsų visuomenė laikus, bet dar liūdnesnius gyvena kuratorių gadynėje. Mūsų inteligentija, šviesuomenė penktame tragedijos akte tapo iš gyvenimo scenos išmesta į nedarbo bangas. Nieko nepadėjo durų beldimas gauti pašalpas, kurios kiekvie-

nam, praradusiam darbą — pragyvenimo šaltinį, priklausė.

Pasiklauskit kiekvieną mūsų buv. skaityklos vedėją, ką daro ar mano daryti? Tie tragiški optimistai sarkastiškai nusijuokia ir negalvodami atsako: — Einu bedarbio pareigas. — O kokie tamstos ateities planai? — Ateitis? Dabar esu bedarbis; ateityje manau avansuoti. Prieš mane šypsosi „luftinspektoriaus" karjera... Tik gaila, kad nedarbo srityje didelė konkurencija... — Kuo dabar tamsta užsiimi? — Esu be užsiėmimo. Pradžioje į registravimosi lapelių rubriką „užsiėmimas" rašiau: „patentuotas bedarbis", bet valdininkas nepriėmė, atmetė; dabar rašau: „valstybinis kavalierius". Laukiu kitokių vėjų...

Matome, kad mūsų visuomenėje bedarbių klausimas išaugo nenatūraliai, dirbtinu būdu. Nedarbas mūsų visuomenę, kaip ir kiekviena kitą, veda prie pauperizacijos ir proletarizacijos; auga skurdo pavojus. Šis pavojus nuolat plečiasi, nes išaugusios naujos inteligentinės jėgos, kvalifikuoti darbininkai bedarbių eiles dar padidina. Baimė dėl mūsų inteligento tragiškos padėties šakojasi, nes nors jau „pučia kitoki vėjai", bet masinis, organizuotas darbas, kultūrinės, apšvietos institucijų veikimas guli pas aukštuosius kuratorius po raktu. Juodu rašalu užtvertas kelias į sodžių. Mūsų inteligentijos ir lietuviškojo sodžiauso ryšiai kiek susilpnėjo.

Tiesa, mūsų inteligentijos šuolis nuo sodžiaus vaikelio iki inteligento, miesto gyventojo, sukrėtė truputį jos dvasios harmoniją, bet, turint galvoje visumą, tenka su džiaugsmu konstatuoti, kad mūsų inteligentija ir sodžius sudaro vieningą mūsų tautos organizmą, o nutraukti ryšiai iš abiejų pusių stengiamasi ko greičiausiai surišti.

Mūsų visuomenėje nėra jokių klasinių neapykantų, jokio išnaudojimo ar apgaudinėjimo.

Tad visai nenuostabu, kad mūsų bedarbę inteligentiją, jos tragišką padėtį geriausiai atjautė ir suprato mūsų sodžius.

Mūsų sodžiaus ūkininkas, aiškus patriarchalinis konservatisto tipas, pataikė išlaikyti savyje lietuvišką dvasią, savo monumentalų stilių ir ramiai laukė siaučiančių bangų nusiraminimo, nenukrypdamas nuo anksčiau pasirinkto kelio.

Tiesa, mūsų sodžius ekonominiai silpnas ir, sulikvidavus organizacijas, skaityklas ir jose organizuotą, masinį darbą, nedaug kuo galėjo padėti lietuviams bedarbiams. Bet ne tai čia

Kristaus atvaizdas dramblio kaulo kryžiuje, kurį popiežius padovanojo Vytautui Didž. krikšto proga. Šis kryžius yra Vilniaus katedroje.

svarbu. Gera, kad mūsų visuomenėje yra išaugusi graži mintis: solidarumas.

Visa tai turint galvoje, t. y. sunkias politinio pobūdžio sąlygas, nepalankias krašto ekonomines apystovas, bendrą visų pauperizaciją, nuolat augantį mūsų inteligentijos nedarbą, mūsų sodžiaus vegetaciją ir skurdą, sunku yra kalbėti apie blaivėjančius darbo akiračius.

Apie mūsų visuomenės planus, darbą teorijoje galima rašyti ištisas knygas. Žodžiai pasilieka žodžiais, planai praktikoje tirpsta, kaip pavasario sniegas, o mūsų inteligentija, sodžius vis laukia ir laukia.

Mes — tie tragiški optimistai, geriau sakant, įkaitai—džiūgavom pirmoms kregždėms atskrendant, laukėm joms besišvečiuojant, verkiam iš džiaugsmo, kai pavyksta, kryžiaus kelius apėjus, pamatyti laisvųjų brolių gyvenimą, o sugrįžę, laužome savo rankas nedarbo apsiniaukusiuose akiračiuose.

Ne vienas mūsų pasiryžo mokytis, baigti mokslą, gauti darbą ir dirbti savo visuomenės labui.

Bet visiems mums tenka slankioti po tamsius nedarbo labirintus, primerkus akis žiūrėti ir laukti naujo darbo akiračių, giedros. Viltis, kad bus

J. BRAZAITIS

Pernykštė grožinė lietuvių literatūra

(Iš 1939 m. „Židinio“ 2 nr.)

Keli mėnesiai*), pusė metų ar pagaliau metai nuo knygos pasirodymo dar nėra toksai laikotarpis, kuris sudarytų bent minimalinį perspektyvos atstumą, kad į veikalą galėtume pažiūrėti ne pirmojo įspūdžio akimis, kad mūsų vertinimas turėtų daugiau objektyvinių bruožų, kuriuos būtų galėjęs pagrįsti šaltas kūrinio lyginamasis santykis su ankstyvesniais, jau turinčiais savo pastovesnę vertę kūriniais. Mat, yra veikalų, kuriuos iškelia ir įvertina ne pirmieji recenzentai, bet dešimtmečiai ar net šimtmečiai, t. y. laikas. Ir dar daugiau yra „kūrinių“, kuriuos, pastatytus ant aukštybių piedestalo, tas pats laikas pamažu nustumia žemyn ir apkloja užmaršos dulkėmis. Ir kas nuostabiausia, kad toks liūdnas likimas ištinka dažniau tuos veikalus, kurie pasirodė su pompa, kurie buvo lydimi triumfališkų džiūgavimų ir šūkavimų: genialu, talentinga, nuostabiai pagauna laiko dvasią etc. Tačiau kokia apgaulinga ir nepatikima toji laiko dvasia! Ji nueina archyvan, kaip sezoninė skrybėlaitė. Ji pasensta, kaip pernykštis sniegas.

Neminėsime čia daugelio užsienio rašytojų, kurie tam tikru laiku buvo madingi, bet kuriuos šiandien istorija mini tik kaip nesusipratimą ar apgailėtiną auką, — kitos tautos turi šimtmetinę perspektyvą, kuri šiandien kompensuodama iškelia naujas, anksčiau paniekintas vertybes, tad jų balansas šiaip ar kitaip vistiek laimi aktyvą, bet kuo mes galime operuoti, skaičiuodami dešimtmečiais, o istorijon vilkdami gyvuosius asmenis, nespėję nė jų mirties sulaukti? Anaiptol. Mes jų mirties ir nelaukiame. Mes esame laimingi, turėdami gyvą ne vieną savo geriausią rašytoją klasiką, esantį kūrybiniame pajėgume; mes esame laimingi, galį kurti pirmąsias mūsų meno, literatūros ir, apskritai, kultūros vertybes, kurių laukia ateinantieji amžiai, kuriomis naudosis būsimos kartos. Tačiau taip pat turime atsiminti, kad tai uždeda mums ir tam tikras pareigas — pareigas nestatyti kultūros rūmo be pamatų, pareigas nestatyti rūmo iš puvėsių ir grybų! Kitaip būsim be jokios abejonės negailestingai pasmerkti, ir mūsų kaulai amžiais neturės ramybės.

Po šių pirmųjų žodžių norėčiau pasakyti, kad ir šis žvilgsnis į pernykštę grožinę literatūrą ne-

*) Persispausdindami šį straipsnį, norime mūsų krašto skaitytojus supažindinti su naujausiais lietuvių grožinės literatūros veikalais, išėjusiais 1938 m. Drauge atkreipiame malonių skaitytojų dėmesį, kad visi veikalai, apie kuriuos čia rašoma, galima gauti visuose Vilniaus lietuvių knygynuose. Redakcija.

---

grąžintos mūsų organizacijos — darbo kalvės, pasiliks viltimi, jeigu neprisieksime, kad greičiau žūsime, negu išsižadėsime to, kas mums teisėtai priklauso.

Tiesa, paskutiniu metu mūsų bedarbių dalis metėsi į kultūrinį literatūros darbą. Išdavoje išdygo nauji poetai, rašytojai, laikraščių bendradarbiai.

Tenka pasidžiaugti, kad mūsų spauda pasidarė įdomesnė, įvairesnė. Dabar mums laikraštis, tai mūsų siela, kova už teises, kova už darbą.

Aiškus dalykas, nei spaudos darbo šakos, nei naujai steigiama Mokslo Mylėtojų Draugija, nei katalikiškos akcijos organizacija nedarbo mūsų inteligentijoje nesumažins, nepanaikins ir panaikinti negali, nes jau esame civilizuota visuomenė, turime visų beveik sričių specialistų, kvalifikuotų, su diplomais darbininkų. Ne visiems jiems rastųsi darbo ir kuratoriams baigus savo kadenciją ir buv. draugijoms, organizacijoms pradėjus savo darbą, geriau sakant, nebaigtą darbą prailginus, pratęsus toliau.

Mūsų inteligentijai turi būti atviros durys ne tik į privačių organizacijų, verslų, įmonių darbo laboratorijas, bet ir į valstybines, savivaldybines, miestų įstaigų tarnybas.

Mūsų sodžius turi naudotis ne tik pono „gailestingumu“, kad galėtų nuo tamsos iki tamsos už 1 auksiną dirbti, bet turi būti jam atviras kelias į sezoninius darbus, fabrikuose, miškuose, valstybės viešuose darbuose; mūsų sodžiui turi būti pirmenybė parceliuojant dvarų žemes.

Todėl mes visi, kaip vienas, už tautines, kultūrines — apšvietos ir ekonomines organizacijas, darbą ir jo formų plėtimą, laisvės garantiją, kuri teisėtai priklauso visiems piliečiams, mūsų kraš-

gali pretenduoti į neklaidingą įvertinimą, kuris ir pačiam autoriui po kelerių ar keliolikos metų gali visai kitaip atrodyti. Mūsų literatūros kritikoje, rodos, tik viena asmenybė turėjo nekintamas pažiūras (tiksliau—nekintamą mastą) į meno kūrinį — tai Jakštas. Bet kiek jo, dabarties akimis žiūrint, anksčiau klysta ir kiek netikslumų tame matavime būta, vertinant naujosios literatūros veikalus per pastaruosius metus! Taip pat šioje vietoje mums prisimena prieš 10 metų iškoneveikta B. Sruogos lyrikos knyga „Dievų takais", prieš 20 su viršum metų daugiau šaltai, negu rezervuotai sutikti Jono Biliūno beletristikos „bandymai" — šiandien klasiniais virtę! Ar daug geriau sutiktos A. Vienuolio apysakos, šiandien tiek iškilusios, arba Šeiniaus tuokart labai maža kieno tesuprasti beletristiniai „ieškojimai", šiandien virtę „atradimais". Kas žino, ar po 10-ties, po 20-ties metų ir pas mus neatsiras naujų literatūros iškasenų, kaip prancūzuose—Villonai, italuose — Leopardi etc.

Nūnai mes kalbame apie recenzijos išsigimimą ir kritikos mirtį, bet mes negalime netikėti į naujos kritikos gimimą, kritikos, kuri atneš mums naujo oro, kuri atvers akis toms vertybėms pamatyti, į kurias šiandien ar vakar atžagaria ranka numojom.

Daugiausia skandalo periodikoje sukelia aiškiai labai blogos arba aiškiai labai geros knygos, o vidutinės ir neįprastos praeina ramiai, tyliai. Autoriaus ir knygos išgarsėjimui daug padeda gerų draugų būrys, paties gera nuomonė ir aktyvumas, o kartais ir visai nesuprantamos priežastys.

Mūsų knygų rinkoje pernai metais pasirodė 20 su viršum poezijos leidinių, netoli 30 tomų beletristikos — čia įskaitant ir dramą — ir netoli 30-ties jaunimo literatūros knygų. Vertimai čia neįskaitomi. Poezijos vertimų atskirais leidiniais visai nebūta, bei beletristikos vertimų skaičius originalinę literatūrą žymiai prašoka. Su skausmu tenka pažymėti, kad tie verstiniai veikalai labai toli anapus literatūros.

Poezijoje iš vyresniosios kartos pasirodė tik Faustas Kirša ir Balys Sruoga, tačiau ir tai pastarasis savo veikalą skiria ne bendrajai literatūrai, bet jaunimui. Tiesa, ne visa toji B. Sruogos „Giesmė apie Gediminą" tik jaunimui, kaip Vilniaus miesto vaizdai, Lizdeikos gimimo legenda, tačiau pats temos traktavimas ir priemonės, ypačiai poemos pradžioje, kur piešiamos senovės girios, šį veikalą skiria daugiau jaunimo literatūros rubrikon.

Kiti autoriai — jaunosios kartos poetai pasirodė su kelintaisiais savo rinkiniais, kaip S. Nėris, A. Miškinis, K. Inčiūra, K. Boruta, J. Graičiūnas. Iš debiutantų minėtini V. Ališas, gyvenąs Pietų Amerikoje, bet gyvai jaučiąs mūsų naujosios lyrikos pulsą, ir A. Rūkas.

Visai skyrium verti gero žodžio vilniečiai poezijos debiutantai: Ona Miciūtė, J. Kėkštas ir A. Žukauskas.

Daugeliu atveju mūsų poetai buvo kaltinami nutolimu nuo gyvenimo, skrajojimu padangėse,

---

to supramoninimą, žemės ūkio racionalizaciją, socialinį ištvermingumą, lietuviškos dvasios išlaikymą, už visas lietuvių visuomenės teises.

Šioje vietoje tenka pažymėti, kad mūsų politika niekad nejungė kardo ir idėjos į vienas rankas. Mūsų visuomenė nepolitikavo partinėse ar parlamentarinėse organizacijose; mūsų visuomenės politikos idėja buvo ir bus—kurti, saugoti tautinę kultūrą, tautines organizacijas, ekonomines draugijas, organizuoti įvairias darbo formas.

Darbas yra vienintelis doras ir teisingas pragyvenimo šaltinis. Norėdami gyventi, turime dirbti, nes šioje žemėje — sako Mirabo—yra tik trys pragyvenimo šaltiniai: darbas, elgetavimas ir vagystė. Nei vogti, nei elgetauti — neisim. Einame ieškoti ir reikalauti darbo.

Antanas Miškinis

nerealumu. Jie nematą aplinkos, jie nejaučią žemės po kojomis — jie amžini, nepagydomi fantastai. O didžiausias peilis po kaklu — knisinėjimasis po savo sielos, biednos ir niekam neįdomios, skurdžius užkampius, asmeninės aimanos, pigus flirtas etc. Ypačiai tokiais priekaištais mėgo saldinti savo gyvenimą tie, kurie save vadina skambiu pažangiųjų vardu. Jiems ir dešiniausi ir ne tokie dešinī — visi nematę gyvo gyvenimo, nesirūpinę jo blogybėmis, nekėlę prieš visa pikta kovos šūkių ir dar dešimtis neatperkamų nuodėmių savo veikalais pridarę. Ne šio straipsnio tikslas kalbėti apie poezijos tikslus, reikšmę, pobūdį iš viso, nei atremti tuos priekaištus, kuriuos atrėmė pats gyvenimas. Norime tik pabrėžti, kad gal niekad mūsų poezija nebuvo tokia reali ir tokia maištinga, kaip pernai. Ją mes pavadintume ne kuriuo kitu vardu, kaip tik „kovojančia poezija".

Salomėja Nėris

Formos, poetinių priemonių ir panašiomis problemomis mūsų lyrikai maža beteko rūpintis. Vaizdai, palyginimai, rimai, ritmas jau yra tiek naujo radę, kad dar kokių naujų amerikų ieškoti bent tuo tarpu nebėra reikalo. Specialiai formos revoliucijos, ieškojimų laikotarpis mūsų poezijai yra jau praėjęs, ir dabar tenka nebe eksperimentus daryti, bet imtis to, kas visa atsiekta įprasmintų. Vadinas, iškyla tematikos, turinio klausimas. O dėl turinio mes ją ir drįsome pavadinti kovojančia. Kovojančia ne pagal programą, kovojančia ne kolektyvo vardu, o poeto, kūrėjo sąžinės vardu. Net toks grynas romantikas, entuziastas, daugiau egoististinės poezijos kūrėjas, kaip Kazys Inčiūra, ima sielvartauti dėl tų negerovių, kurios įsisunkė į visas gyvenimo sritis, kad laisvasis žmogus pasijunta esąs vergijoje — vergijoje egoizmo, melo, karjerizmo, pavydo... Jei K. Inčiūros posmai „Baltųjų raitelių" knygoje skamba jau skaudžiais, smogiančiais kaltinimais, tai Fausto Kiršos „Pelenai" yra ištisai baisus kaltinamasis aktas, kuris tiek iškelia pūliuojančių žaizdų, kad šiurpas ima veizint ir į šių dienų žydinčią dorovę, ir į teisę, ir garbę, ir, apskritai, į visas tas nuostabias „naujas vertybes", kuriomis puošiasi savo luomui ir savo tautai atstovaująs lietuvis.

Su tauta ėjo Strazdelis, su tauta ėjo Maironis, niekas negalės kaltinti nė šios dienos poetų, kad jie nusisukę nuo tautos veido, nuo jos širdies skausmo ir dejonių. Antanas Miškinis savo „Keturiuose miestuose" tiki Naujapiliu, ateities skaidriu kūrybos miestu, kur nebus niekšų, be gėdos kraitį kraunančių, bet ar patikės juo dienos herojai? Tiki jis ir nesirengia nei keršyti, nei maištauti, kaip tai daro Kazys Boruta rinktinėje knygoje „Eilės ir poemos". Pro artojų baudžiauninkų maištą, pro žiemą ir pro beviltišką miglą, per kovą, prakaitą ir kraują jis šaukia: „Žinau aš! — pasaulis užtekės kaip saulė, šviesus, skaistus ir naujas". „Raudonai saulei tekant", pranašauja griūsiant vergiją ir S. Nėris. Ir ji, kaip ir K. Boruta, pagal anksčiau susiformuluotą programą negali išsitekti savo tėviškėje, bet visa jos kūrybos galia yra kaip tik ne kur kitur, o čia savoje „gimtoje žemėje", kur rymo ramunėlė, kur ąžuolai, liepos, berželis, kur „apšerkšniję mūsų žiemos" ir kur pavasarį diemedžiai žydi... Jos rinkinyje „Diemedžiu žydėsiu" yra tokių šios rūšies eilėraščių, kurie niekad nepasens ir liks kaip klasiniai darnaus formos ir turinio santykio pavyzdžiai. Jais niekas negalės pasekti, jie nesulauks epigonų, kaip J. Aleksandravičius, A. Miškinis; ar tai blogai, ar gerai — nedrąsu dabar būtų tvirtinti.

Vertinant ir ieškant pasiektų laimėjimų, tektų pažymėti, kad Miškinis yra arčiausia liaudies ir gyvosios tautos. Jis nėra miniatūrinės poezijos, kaip S. Nėris, meistras; jo kūrinys visumoje atrodo nepoetiškas, net sunkus jis skaityti, tyčia vartojąs barbarizmus ir tarmišką kirtį, kurį nesupratingam skaitytojui pats pažymi, bet atskiri fragmentai yra tikros poezijos brangenybės.

Inčiūra, gerokai išsiveržęs iš senojo kiauto, imponuoja platumu, drąsa ir rimavimu, kuris nėra tikslus, užtat dvelkia maloniu naujumu. Iki

Kazys Boruta

šiol rimų tikslumas buvo gerokai subanalinęs tiek to paties Inčiūros, tiek kitų lyriką. Tikslumas buvo virtęs sausumu, nuobodumu.

Boruta savo rinktinėje knygoje davė gerą dalį naujų eilėraščių, nebe tokio agitacinio pobūdžio, stiprių ir imponuojančių tiek forma, tiek turiniu. Šalta, ledinė, bet didinga šiaurė su pašvaistėm, šėlstąs okeanas, laivo sudužimas, kova su stichija, — naujos Borutos lyrikos fonas. Bet berno poemoje, artojų maište ir meilės eilėraščiuose daugiau yra socialistinių tendencijų ir grubumo, negu kūrybos.

Ir forma ir turiniu labai panaši į Borutą su „Eilėraščių kraičiu" H. Lukauskaitė.

Geresnius už savo anksčiau išleistus rinkinius davė J. Graičiūnas („Ižas Nemune"), A. Jasiūnas („Apleistos žemės lyrika"); minėtini K. Zupka („Mergaitė su žibuoklėm"), D. Pumputis („Viesulo pasakos"), L. Sakalinis, išleidęs patriotinių eilėraščių rinkinį „Širdį ir plieną".

Sukant į beletristikos pusę, visus pasitinka nepasitikėjimas ir abejingumas: nejau iš tiesų šis žanras taip nusmuko, kad antri metai neišlaiko konkurencijos su lyrika (valstybinė premija skiriama poezijai). Susmulkėjimas, atžanga, ar kurios kitos negalios ištiko mūsų beletristus? Su visa virtine veikalų susipažinę, mes tuojau imame juos lyginti su anktyvesniaisiais vardais ir nerandame nei „Šimonių likimo", nei „Žemės maitintojos", nei „Immerselbes", nei „Valentinos". Ir ne taip jau sena Grušo „Sunki ranka" ar Cvirkos „Meisteris su sūnumis", rodos, už visas pernykštes knygas aukščiau prasikiša. Ar iš tiesų taip yra, ar tai tik tokia mūsų sugestija — dėl to klausimo nesinorėtų galvos guldyti, tačiau viena vis dėlto aišku, būtent — nuoseklumas išsilaiko: nuo lyrinių, mažiausių kūrinių per novelę einama į romaną. Ir pernai, kaip ir užpernai, novelė yra pasiekusi didesnio tobulumo, nors skaitytojo ji nelaukiama ir nemėgstama. Eilinis skaitytojas griebia į rankas storesnę knygą, jis dar formališkai labai nesubrendęs. Jam kad tik didesnis kąsnis. Skonio jis dar neturi. Jam gerai ir šienas, kad tik didelis vežimas!... Bet grįžkim prie autorių ir veikalų.

Šeinius, Simonaitytė, Marcinkevičius, Orintaitė, Cvirka, Jankauskas — tai vardai, su kuriais susitinkame nebe pirmą kartą. Nebepradedančios ir dar trys moterys — Šalčiuvienė, Vaineikienė ir Janušytė. Bet jei šių pirmosios dvi nesistengia literatūros kūrinio reikalavimų suprasti, tai trečiosios mes patys nesupratome, mes patys, iš kurių ji piktai pasijuokė, visą kaltę susiversdama ant savo kailio.

Su rimtais darbais beletristikon atėjo Jurgis Jankus — debiutantas iš viso ir K. Boruta — debiutantas su didesniu dalyku prozoje.

Eidami dar toliau, susitiksime su tokiais reiškiniais, kurie mūsų literatūron įnešė tik trivialių, su pasigardžiavimu paduotų miesčioniškų scenų be jokios literatūrinės nuovokos, nors su labai didelėm pretenzijom ir su nemažesne draugų parama, kurie išsijuosę tą ar kitą panašų veikalą kėlė iki Becher Stowe „Dėdės Tomo trobelės" ar kitų pasaulinės vertės veikalų viršūnių. Žinoma, taip keliama yra ne literatūra... (Pvz., „Musele, greičiau").

Grįždami prie pradžioje suminėtų autorių, pirmoje vietoje norėtume sustoti prie Igno Šeiniaus, išleidusio kuklų jaunystės atsiminimų tomelį „Tėviškės padangėj". Šiame veikale, kupiname gied-

Vincas Krėvė

Petras Cvirka

rios nuotaikos, puikios psichologinės retrospekcijos, parašytame žaviu, poetiniu stiliumi, vėl mes sutinkame senąjį „Vasaros vaišių" kūrėją, gal dar labiau subrendusį, sukuriantį vaizdų ir gyvą vaiko pasaulį. Teisingai ši knyga, padarius keletą kopiūrų, rengiama jaunimui. Tai bus jau pirmoji vertinga ne tik psichologiniu, bet ir literatūriniu atžvilgiu to žanro knyga. Atsiminimų jaunimas nori; jų, kad ir ne visuomet taip literatūriškai apdorotų, norėtume sulaukti ir iš kitų mūsų rašytojų.

Keletą pavyzdinių novelių davė Petras Cvirka rinkinyje „Kasdienės istorijos". Daug kam nepatiko rašytojo pasirinkta tematika. Nežavi, neimponuoja, visa ji ne mums, tačiau mes nejaučiame teisės neigti kūrinių meninės vertės dėl to ar kito, juodo ar balto vaizduojamo pasaulio. Šį kartą Cvirka sustojo prie žiauriai gobšaus, beširdžio sūnaus (Uoselė), prie brolžudžio (Broliai), ar prie slidžių, mažai reikšmingų vedybų istorijų ar dar menkesnės anekdotinės medžiagos (Mirusiųjų reikalai); bet forminiu atžvilgiu jis savo darbą atliko, kaip negalima geriau. Kitą kartą jam nebebus reikalo ieškoti pigių aštrumų, nes tokios novelės, kaip „Didysis ir mažasis", „Uogelė", „Šventasis" ar „Vartiklis" tobulos formos, stiprių charakterių ir išbaigto stiliaus, rodo autorių esant gerą šios formos meisterį.

Geru medžiagos, vaizduojamo pasaulio ir žmonių pažinimu sukurtos K. Jankausko apysakos rinkinyje „Dulkini batai". Gražios pastangos prasimušti iš klaidžių kasdienio gyvenimo pagundų „Auksinėje žuvelėje", noras pasmerkti savanaudiškumą „Drauguose", nepastebėto pasiaukojimo pavyzdys „Dovanoje". Viena tik pastebėtina, kad autorius visiškai niveliuoja skirtingų charakterių žymes, ir visų jo apysakų veikėjai artimi vienam tipui, tarsi jie vienos didelės apysakos personažai, tik kitais vardais ar kitų profesijų. Atrodo, lyg autorius ieškotų, kurion dirvon geriau tiktų jo sudaiginti augalai pasodinti, kad jie ten prigytų ir augtų.

Orintaitei (rinkinyje „Jurgučio pieva") dažnai pirmiausia rūpi vienas kuris personažo sielos užkampis, bet stilius vis dar apsunkintas, perkrautas. Daug reikšmės veikėjams turi gamta. Atskiri dalykai fragmentinio pobūdžio.

Nemaža būties užgriebia vilniečio Vl. Radziulio novelės „Neduosim savo žemės"; po keleto skaudžių kasdieninių vaizdų autorius rodo vizionališką pavasario sėją, kuriai keliasi visas jo kraštas.

J. Marcinkevičiaus novelių skambus tik vardas — „Sidabriniai varpai", tačiau turinyje randame sužliugusį išsigimimą. Už noveles nepalyginti geresnis didelis dviejų tomų to paties autoriaus romanas „Kražių skerdynės". Rašytojas iškelia čia paprastą, tamsų kaimietį, geležiniu atsparumu gynusį bažnyčią, kovojusį su nežmoniška priespauda, norėjusį atlaikyti paskutinę savo atramą ir viltį žemėje — tikėjimą. Perdaug žinomas visiems šis istorinis faktas, kad lengva iš jo būtų padaryti meno kūrinys. Akla, fantastiška kova dėl savo idealų, drąsus priešinimasis nepalyginamai jėgai veikalo didvyrius turėtų iškelti iki apoteozės. Tačiau autorius, atrodo, sąmoningai nebus kūręs sąmoningų herojų, o visame veikale parodė smulkius su gausiomis silpnybėmis žmogelius. Perdaug ištęstos II-rojo tomo kankinimų ir teismų scenos; tačiau ir tokios, kokios yra „Kražių skerdynės", yra didelis įnašas mūsų literatūron

J. Marcinkevičius

P. SVYRA

Vilniaus lietuvių skautai

Kai kalbame apie Vilniaus skautus, tai turime galvoje mūsuosius Gedimino, Mindaugo ir Vytauto būrių skautus. Tačiau toksai galvojimas yra kiek netikslus, nes turime atminti, kad dabartinė anosios pusės 20 tūkst. skautų organizacija turi pilną teisę vadinti save Vilniaus skautais. Juk Vilniuje, kuriame po šimtmečių prasiveržė mūsų tautos kultūrinis ir politinis daigas, įsikūrė taip pat pirmieji lietuviai skautai. Tai buvo 1918 m. lapkričio mėn. 1 d., kada sugrįžę iš Rusijos broliai Jurgelevičiai, kurie Didžiojo karo metu susipažino su skautų idėja, suorganizavo Vilniuje I-ją skautų draugovę.

Pradžioje skautų buvo nedaug: 10 berniukų ir 2 mergaitės. Šie „Dvylika apaštalų" davė pradžią vėliasniosioms draugovėms: I-jai Vytauto— skautų ir II-jai Birutės—skaučių. Šios d-vės turėjo 120 skautų ir skaučių. Šių skautų vadas buvo P. Jurgelevičius, globėjas — I-ios Vilniaus Vyrų gimnazijos direktorius M. Biržiška, o pirmasis rėmėjas (paaukojęs 100 markių) — karininkas J. Juozapavičius.

Dauguma tų pirmųjų skautų žuvo kovose dėl mūsų tautos nepriklausomybės, o kiti kurie, išliko gyvi, po karų vėl susibūrė į organizaciją, tik jau ne Vilniuje, bet Kaune. Nuo to laiko laisvojoje Lietuvoje prasidėjo spartus skautų organizacijos augimas, kuri šiandien turi 120 tūkst. skautų.

Vilniuje iki 1925 m. apie lietuvius skautus ir galvoti buvo sunku, nes trūko jiems specialistų-vadovų. Pagaliau nebuvo ir kitų tinkamų sąlygų veikti. Bet štai 1925 m. grįžta iš Kaukazo Pranas Žižmaras, kuris, kaip gerai susipažinęs su skautų istorija, skautiškąja veikla ir ideologija, tųjų pačių metų vasario mėn. 16 d. Pranciškonų bendrabutyje įkūrė Gedimino Vilkų skiltį. Šiųjų Vilniaus skautų veikimas platesnei mūsų visuomenei buvo nežinomas. Apie jų įsikūrimą pradžioje žinojo tik dr. J. Basanavičius, kuris buvo Gedimino Vilkų garbės narys — garbės skautas. Gedimino Vilkai, nors sueigas darė uždangstę langus, įžiebę žvakę ir pusgarsiu giedodami Tautos himną, tačiau dirbo atsidėję, laukdami

---

Geriausias personažas veikale išėjo religijos satyrikas Polikarpas, kuris yra charakteringiausias žmonių, tikėjimo kankinių išnaudotojas, pajuokėjas.

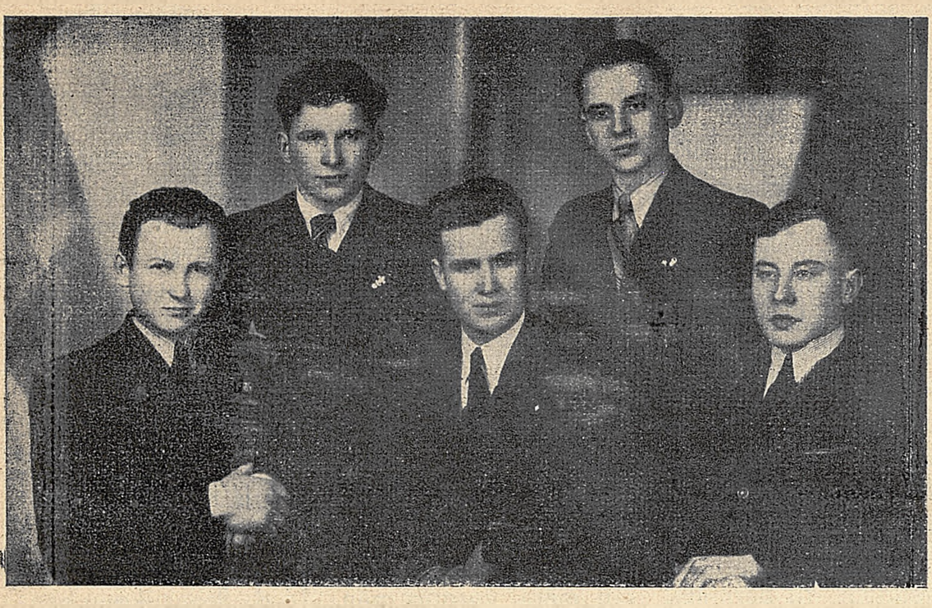
Ne kiek tolimesnį laikotarpį vaizduoja St. Vaineikienė romane „Vaišviloje". Jo paraštė nusako žemaičių baudžiauninkų vadą. Veikale daug geros tam laikotarpiui vaizduoti medžiagos, gerai pažįstama ir perduota būtis, bet be kompozicijos, be personažų, be intrigos, trumpai sakant, literatūriškai neapdorotas. Dvi rūšys veikėjų — geri ir blogi veikalui tuojau duoda netikrumo štampą. Perdaug pagaliau tie gerieji (baudžiauninkai) pasyvūs ir apatiški.

Pirmąkart pasirodąs literatūroje Jurgis Jankus, su romanu iš mokyklos gyvenimo — „Egzaminais" ir iš mokytojo — „Be krantų", turi turtingą, poetišką stilių, gerai valdo formą ir sugeba sukurti tikrai naują, mus pagaunantį pasaulį. Pirmasis stipresnis kompoziciniu atžvilgiu, antrasis— stilistiniu, tad duoda pagrindo laukti, kad autoriui tie geri savumai nebūtų sunku sujungti viename veikale, kuris mažiau priekaištų beturėtų. Paimti tokią siaurą temą, kaip egzaminus, ir tiek daug duoti, reikia talentingos rankos.

Originalaus siužeto, puikiai kompoziciniu, gal tikriau techniniu atžvilgiu sutvarkyti K. Borutos „Mediniai stebuklai". Pirmą kartą taip plačiai paimtas mūsų dievadirbio pasaulis nuo nelegalaus gimimo dienos iki paskutinės kelionės šioje žemėje. Bet kiek stipri, poetiška, tarsi poema, pirmoji veikalo pusė, tiek sugadinta antroji, kurioje ne viena scena paversta pamfletu, o dievadirbis, menininkas Dovinė padarytas ne gana kad dailidė, bet paskutinis valkata, girtuoklis, cinikas. Vaizduojamo menininko tragizmas virto autoriaus tragedija, o lietuviškų šv. Jurgių, Dievo Motinų ir Rūpintojėlių kūrėjas susilaukė piktos karikatūros.

V. Krėvės „Skirgaila" (III-čiasis leidimas) jau įvertintas mūsų literatūros istorijos, gi Vaičiūno „Aukso gromata" ir K. Binkio „Atžalynas"—ypačiai pastarasis — sau laurus nuskynė scenoje.

Būtų verta dar pažvelgti į jaunimo veikalus, bet tai savaiminga ir savo uždavinius turinti literatūros dalis, dėl kurios reiktų ne tik daug pasidžiaugti, bet ir nemažiau pasibarti, tad jos tuo tarpu ir neliesime.

Vilniaus skautų Mindaugo būrio vadovybė: sėdi iš kairės: V. Martinkėnas, draug. P. Morkūnas, S. Jakavičius; stovi: V. Radzevičius ir skilt. Gurka.

giedresnių valandų. Aišku, tuo metu buvo taip pat prašoma ir vietinė valdžia ir vietinis skautų vyriausias štabas, kad leistų Gedimino Vilkams Vilniuje veikti, kaip viešai lietuvių skautų organizacijai.

Ateina skaudus 1927 m. vasaris. Miršta mūsų didysis tautietis ir pirmasis Vilniaus garbės skautas — dr. Jonas Basanavičius. Jo laidotuvių metu Gedimino Vilkų skautų d-vė nutaria viešai pasirodyti. Prie Garbės Skauto karsto atsistoja budėti skautų sargyba, o vėliau, kūną vežant į Rasus, jie žygiuoja su savo juoda vėliava paskui karstą.

Dauguma Vilniaus gyventojų manė, kad tai iš Kauno atvykę skautai į laidotuves.

Po laidotuvių storastijos pareigūnai pastebėjo, kad skautai pasirodė su vėliava, kaip neužregistruota organizacija. Tuo būdu skautai atsirado keblioje padėtyje. Vienintelė išeitis iš susidariusios padėties buvo įsirašyti į Lenkijos skautų broliją. Vyriausias skautų štabas Varšuvoje patvirtino skautų d-vę, kaip Vilniaus skautų II-ąją Gedimino d-vę, skirdamas jos draugininku Praną Žižmarą.

1927 metais Vilniaus lietuvių skautų veikime prasideda naujas etapas. Tais metais buvo taip pat pirmoji mūsų skautų stovykla Valakumpėje (7 km už Vilniaus).

Tų pačių metų rudenį Pr. Žižmaras ir St. Valiukevičius vyksta į Švenčionis ir ten pradeda tyrinėti skautiškajam darbui sąlygas. 1928 m. sausio mėn. 8 d. susiorganizuoja Švenčionių skautų I-ji skiltis, kuri pasivadina „Katinai". Katinams vadovavo J. Juodagalvis ir St. Valiukevičius. Nuo to laiko pradeda sparčiai plisti skautybė Švenčionyse, labiausiai vietinės lietuvių gimnazijos mokinių tarpe.

Skautai Vilniuje turėjo menkas sąlygas dirbti, bet švenčioniškiai, galima sakyti, jokių neturėjo. Todėl, jei iškilavo ar stovyklavo, tai tik prisijungę prie Vilniaus d-vės.

Švenčionių skautai veikė iki 1936-37 m. m., t. y. iki gimnazijos uždarymo. Po to švenčioniškiai skautai persikėlė į Vilnių ir čia 1938 m. sausio mėn. 30 d. atgaivino savo d-vę, pavadindami ją Vytauto vardu.

Vilniaus skautai po 1927 m. žymiai praplėtė savo darbų programą. 1927/28 m. jie išleido šapirografuotą savo laikraštį — „Vilniaus Skautą", kurio paskutinis numeris pasirodė dar 1935 m. 1928 m. Vilniaus skautai buvo išleidę „Skautų Kalendorių". Be to, skautai kasmet rengia stovyklas į tolimiausius mūsų krašto pakraščius ir dažnas iškilas į istorines vietas: Trakus, Medininkus ir t. t. 1928 m. Vilniaus skautai (keletas taip pat iš Švenčionių d-vės) išvyko (52 asmens) į Kauną, kur dalyvavo pirmajame tautiniame Lietuvos skautų sąskridyje A. Panemunėje. Pasibaigus sąskridžiui, aplankyta eilė atgimusios Lietuvos miestų bei atmintinų ir brangių kiekvieno lietuvio širdžiai istorinių vietų. Tais pačiais 1928 m. gegužės mėn. 3 d. Vilniuje buvo visų skautų (lietuvių, gudų, lenkų, žydų ir kitų) 10 km. bėgimas gat-

vėmis. Gedimino d-vės komanda iš 13 dalyvavusių bėgime atbėgo pirmoji. Apskritai, skautai visuomet gyvai, kaip specifiška organizacija, dalyvavo mūsų krašto viešajame gyvenime, daug padėdami visuomenei bei kitoms mūsų draugijoms. Procesija į Kalvarijas — tvarko ją skautai, viešas vakaras, akademija ar šiaip pobūvis — tvarko ir budi skautai ir t. t. ir t. t.

Vilniaus skautų veikimo tempas dar labiau pagyvėjo, kai Lietuvių Labdarybės d-ja davė jiems prie Didžiosios gatvės 12 nr. butą, kuriame skautai įtaisė savo štabą ir sukrovė surinktą per keleris metus inventorių.

Iki 1933/34 m. skautams sėkmingai vadovavo Pr. Žižmaras ir S. Narkevičius. Tačiau nuo tų metų prasideda smarki vadovybės krizė, kurios metu skautiškojo veikimo sparta žymiai sumažėjo. Pr. Žižmarui ir S. Narkevičiui pasitraukus, skautams trūksta gerų vadų ir reikalingų lėšų.

1929 m. Mokyklų Kuratorija pareikalavo išskirti iš Gedimino d-vės skautus studentus, amatininkus ir visus kitus, kas nebuvo V. D. G. mokinys. Studentai skautai susimetę buvo į Mindaugo d-vę, bet ji neilgai gyvavo, nes USB rektorius uždraudė universitete veikti skautų d-vėms. Dėl šių priežasčių Gedimino d-vė nusilpo kokybiniai ir kiekybiniai. Tokia padėtis truko apie 2 metus. Tiesa, negalima sakyti, kad nieko nebuvo daroma. Ne. Kasmet buvo rengiamos stovyklos, iškilos, tačiau jos negalėjo prilygti buvusioms.

Padėtis pradeda gerėti nuo 1935 m. rudens, kada Gedimino d-vei ima vadovauti Br. Sliekas. Tais metais pasitaiso d-vės vidujinė tvarka ir materialinė padėtis. D-vėje pravedama daug esminių reformų, kurios žymiai pataisė, pakėlė jos lygį. Gediminiečiai vėl ima pirmauti Vilniaus skautų d-vių tarpe, nors jai neleidžiama turėti savo vėliavos ir neduodama A kategorijos.

1936/37 ir 1937/38 m. d-vę sukrečia skaudžios žinios. Tai buvo metai, kada mūsų kaimuose pradėjo nykti lietuviškų draugijų mokyklos, skaityklos ir skyriai, o vėliau ir pačių d-jų centrai. Vietos administracinė valdžia kreipėsi į Lenkijos skautų vadovybę Varšuvoje ir Vilniuje, prašydama sulaikyti Gedimino d-vės veikimą, kuris esąs žalingas ir t. t. D-vės štabe padaugėjo pranešimų ir kategoriškų pastabų iš ZHP. Tačiau d-vė, kaip legalus suvalstybintos Lenkijos Skautų Sąjungos narys, negalėjo be rimtų argumentų būti uždaryta. Tiesa, ji neturėjo lygių teisių su kitomis d-vėmis: jos juodoji vėliava ir šiandien dulksta ZHP štabo kampe, o pažadai apie A kategoriją... tik lūpose. Motyvu, kuriuo remdamasis ZHP (Związek Harcerstwa Polskiego) neleido Vilniaus Gedimino d-vei turėti savo vėliavos ir nedavė kat. A, buvo įžodis. ZHP nepripažino lietuviškojo įžodžio teksto, nors jis yra verstas iš anglų kalbos. Mūsų skautai nuo 1927 m. vartojo tą įžodžio tekstą, kurį suredegavo Lietuvos Skautų Brolija. Tasai įžodis skamba: „Brangindamas savo garbę, aš pasižadu ištikimai tarnauti Dievui ir Tėvynei, padėti artimui ir pildyti visus skautų įstatus". Vietoje šito teksto ZHP štabas reikalavo vartoti išverstą lenkų skautų įžodį. To nepadarius, buvo grasinama d-vės uždarymu. Išverstas iš lenkų kalbos įžodis (lenkiškai: Mam szczerą wolę całym życiem pełnić służbę Bogu i Polsce, nieść pomoc bliźnim, być posłusznym Prawu Harcerskiemu) skambėtų: turiu gerą valią visu gyvenimu tarnauti Dievui ir Lenkijai, nešti pagalbą artimiesiems, būti paklusniu skautų įstatams... Aišku, mūsiškiai su tuo įžodžio tekstu nieku būdu nesutiko. Prasidėjo derybos. Kelis kartus buvo siunčiami prašymai, kad įžodyje ZHP vadovybė leistų ką nors pakeisti. Tik po metinių klabenimų ZHP atsakė, nesutikdamas nieko išmesti, tik leisdamas pridėti. Gedimino d-vės vadovybė, pasitarusi su visuomenės atsakingais asmenimis, pasiūlymą priėmė, nes kitu atveju d-vei grėsė nedvejotinas likvidavimas.

1938 m. sausio mėn. 30 d. posėdyje, kuriame dalyvavo V.D.G.L. direk. M. Šikšnys, mokyt. skautininkas Pr. Žižmaras, Vilniaus ZHP Vėliavos komendantas M. Puciata, jo pavaduotojas skautininkas V. Petraškevičius ir II tunto (prie jo priskirta buvo Gedimino d-vė) tuntininkas skautin. Z. Šadkovskis, Gedimino d-vės vadovybė: draugininkas Br. Sliekas, P. Morkūnas, Ad. Sabaitis, Alg. Valeiša, P. Averka ir buv. Švenčionių d-vės draugininkas M. Gaidelis, — ginčas dėl įžodžio buvo baigtas kompromiso keliu. ZHP vadovybė sutiko įžodžio tekstan įdėti „savo tautai", o Gedimino d-vės vadovybė sutiko nieko iš teksto neišmesti. Priimtas tekstas, kurį patvirtino Vyriausias ZHP Štabas Varšuvoje (Główna Kwatera ZHP), vartojamas jau mūsų skautų įžodžiuose. Galutinėje redakcijoje jisai skamba: „Turiu tikrą valią visą gyvenimą tarnauti Dievui, Lenkijai ir savo Tautai, padėti artimui ir būti paklusnus skautų įstatams".

1938 metai buvo ne tik tuo nepalankūs mūsų skautams. Tais metais ZHP praveda Lenkijos skautų organizacijoje pagrindinius pakeitimus, pagal kuriuos, atsižvelgiant į jaunimo amžių, sudaroma

d-vė, kaip vienetas. Dabar vienoje d-vėje, kuri pagal reformą jau turi vadintis būrys (lenkuose—szczep), — gali būti 4 d-vės, kurios de iure tvarkosi nepriklausomai nuo kitų. Tai jaunesniųjų skautų d-vė (iki 12 m.), skautų (iki 16 m.), vyresniųjų skautų (iki 18 m.) ir senesniųjų — mūsuose vyčių (po 18 m.). Visos šios d-vės sudaro būrį (szczep), kuriam vadovauja būrininkas.

Minėtame posėdyje (1938.I.30) tarp kitko vėl pareikalauta, kad Gedimino skautų būryje būtų tik V.D.G. mokiniai. Žinant tai, kad amatininkų šioje d-vėje buvo 40%, aišku, jog d-vė susilpnėjo ne tik kiekybiniu, bet ir kokybiniu atžvilgiu. Švenčioniškiai, nors mokosi V.D.G., susibūrė į senąją savo d-vę, ir tuo būdu V.D.G. atsirado dvi skautų d-vės. Todėl yra pavojus, kad, taip suskaldžius gimnazijoje jėgas, jos visiškai po metų — kitų sunyks. Vadinas, dabar V.D.G. skautai dirba Gedimino ir Vytauto būriuose. Amatininkai susibūrė Mindaugo būrin. Čia yra viena negerovė. Tiesa, gal kai kam atrodo, kad taip geriau. Trys būriai— gražus skaičius! Deja! Giliau pažvelgę į jų veikimą, pamatysime, kad jie skursta, neparodo didesnio darbo, ir tai ne vien dėl savo kaltės.

Visų pirma — mūsų skautams trūksta vieno, bet gero vado. Kalbėti šiandien apie kelis vadus — bergždžia! Jei iš tų trijų būrių būtų vienas, bet stiprus, tai greičiau atsirastų žmogus, kuris, turėdamas stiprų kiekybiniu atžvilgiu būrį, imtųsi jam vadovauti. Tačiau, kai reikia iš negausingų jėgų padaryti stiprus būrys — nė vienas dabartinių būrininkų, nors ir turėdamas ryžtingus užsimojimus, to nepadarys. Pagaliau kai reikia surasti ne vienas, o trys žmonės, tai jau

Vytauto Didžiojo gimnazijos skautų būrelis.

žymiai sunkiau. Čia, žiūrėk, vienas nėra tam darbui tinkamai pasiruošęs, antram vėl kitos pareigos trukdo!

Žinoma, prie vieno būrio jau negrįšim, užtat neatidėliojant padėtis reikia gelbėti kitokiu būdu.

Reikia padėti būrininkams ir skautų būriams. Reikia pagalvoti apie Vilniaus lietuvių skautų sąjungą, apie jų veikimo suderinimą ir suintensyvinimą.

Dabar Gedimino būryje yra 94 skautai, Vytauto b-je 39 skautai, Mindaugo b-je 47 skautai. Taigi Vilniuje yra 180 skautų. Toks stipriai organizuoto jaunimo būrys turi gyvai sudominti mūsų visuomenę. Jei norim, kad tasai jaunimas vaisingai darbuotųsi, pagalvokim apie jo veikimo sąlygas, apie žmones, kurie galėtų jam atitinkamai vadovauti. Kad Vilniaus skautai turėtų savo sąjungą, bent pusėtiną bendrą butą, savo vadą ir sąlygas dirbti, iš jų galima būtų daug ko laukti. Iniciatyva šiuo atveju yra iš dalies pačių skautų, iš dalies mūsų visuomenės rankose!

Šį straipsnelį rašydamas nesistengiau duoti Vilniaus skautų gyvavimo ir veikimo pilnos istorijos. Tai galima bus padaryti vėliau — minint jų penkiolikos bei dvidešimties metų sukaktuves.

Pateikdamas eilę faktų iš mūsų skautų gyvenimo praeities, norėjau keliais pavyzdžiais atvaizduoti tą kelią, kurį jie nužengė per 14 metų; jie, turėdami tuos brandžius keturiolika metų darbo ir sudarydami gausų organizuotą vienetą, kuris mūsų gyvenime gali labai daug reikšti, — reikalaute reikalauja ko greičiausiai atkreipti į save mūsų visuomenės akį.

Visuomenė turėtų akyliau sekti mūsų skautų gyvenimą ir veikimą. Ji negali paleisti jų palaidai, be budresnės savo globos. Juk skautų programa yra labai plati. Visuomenei turėtų rūpėtis, kad skautai, vykdydami tą programą, atneštų daugiau naudos visam kraštui. Pvz., svarbu kad vasarą skautai stovyklautų ne tose pačiose vietose, bet sklaidytųsi po visą kraštą. Stovyklos mūsų skautams, tai ne poilsio laikas gražioje vietoje. Ne! Jos yra kontaktas, kurio pagalba skautams galima suartėti su kaimu ir jo reikalais. Vienoms apylinkėms skautų stovyklos jau gal ir įgriso, o tuo tarpu Suvalkai, Seinai, Marcinkonys, Užupis, Kabeliai, Ratnyčia, Varėna, Valkinykai — pačios lietuviškiausios vietos mūsų krašte—ne tik nėra mačiusios mūsų skautų, bet gal ir nedaug apie juos girdėjusios. Pagaliau ne tik į stovyklas reikėtų atkreipti dėmesį, bet taip pat į visą skautų veikimą, kuris tikrai galėtų būti brandesnis.

P. VIŠČINIS

Tikėkime teisingumu

Didžiųjų pasaulio įvykių įtakoje, naujų tarptautinių konfliktų akivaizdoje ir savisaugos instinktų pajutime pastaruoju metu visame pasaulyje ir visose gyvenimo srityse jaučiamas dar didesnis pagyvėjimas, dar ryškesnis aktingumas, dar greitesnis veikimo tempas, dar smarkesnė dinamika, negu iki šiol. Jeigu iki šiol stebėjome senų vertybių perkainojimą, viešpatavusių doktrinų nuvertinimą ir naujų grindimą, socialinių bei politinių junginių kitėjimą tik paskirose valstybėse, tai šiandien tatai vyksta visame žemės rutulyje.

Dienos sensaciją dabar sudaro ne traukinių katastrofos, ne nusižudymai dėl nevykusios meilės, ne nauji išradimai ir sporto rekordai, bet valstybių sienų revizija, pasaulio žemėlapio kitėjimas, vienų valstybių visiškas pasitraukimas iš gyvenimo arenos ar padalinimas, o kitų sienų plėtimas, stiprėjimas, augimas. Abisinija, Ispanija, Kinija, Austrija, Čekoslovakija, Lietuva, tai naujo imperializmo ir brutalios jėgos aukos. Europa kaip ant vulkano. Versalio sutartimi nustatyta pasaulio tvarka jau sulaužyta. Vietoje teisės, teisėtumo ir teisingumo iškilo brutalumas, smurtas, sauvalė. Bethmanno Holwego, buvusio Vokietijos kanclerio, mintis, kad sutartis, tai jokios vertės neturįs popieriaus gabalėlis, pasitvirtino. Išsinėrusios iš Versalio sutartimi nustatytos tvarkos ir uždėtų varžtų, kai kurios valstybės pradėjo savo ekspansiją, paskelbė pasauliui maištą, reikalaudamos erdvės. Vos 20 metų praslinko nuo baisiausios istorijoje katastrofos, o šiandien ji norima vėl pakartoti. Vienos Europos valstybės ir tautos daro visa, norėdamos pašalinti pavojų, o kitos tuo naudojasi ir laužo, triuškina jau ne tik sutartis, paktus, bet taip pat valstybes. Atrodo, kaip savu metu Neronas gėrėjosi pleškančia Roma, taip šių dienų kai kurie valdovai sumanė pasigėrėti didesne panorama— visa liepsnojančia Europa.

Akcija gimdo reakciją. Vienų noras grobti, nušluoti silpnesniuosius nuo žemės paviršiaus, o kitų pasiryžimas nepasiduoti, nenusileisti, kovoti dėl savo laisvės ir teisių, tai dvi pagrindinės jėgos, kovojančios tarp savęs kiekvieną dieną vis didesniu smarkumu. Kova tarp teisės ir jėgos, tarp teisėtumo ir sauvalės, tarp teisingumo ir smurto yra amžina. Šiame ne tiek naujame, kiek griežtame sąjūdyje šiuo metu laukimo bei laikinumo psichologijai vietos nėra. Ji stengiamasi pakeisti griežtu apsisprendimu, dideliu aktingumu ir nuolatiniu budrumu ne paskirų asmenų ar grupių, bet visų kolektyvo narių.

Galvotrūkčiais lekiąs gyvenimas, didžvalstybių grobuoniški tikslai ir naujų įvykių grėsmė daug nerimo ir rūpesčių sukėlė ypač mažesnėse tautose ir jų valstybėse. Aišku, kad naujose tautų ir valstybių grumtynėse mažoms valstybėms daugiausia yra pavojaus. Todėl visu rimtumu imta stiprinti savo moralinės ir materialinės pajėgos, ruoštis atremti eventualius puolimus. Net pažeistose tautose ir valstybėse nekapituliuojama, bet ryžtamasi naujiems žygiams. Lietuva šiuo atžvilgiu sudaro gyvą pavyzdį.

Nors lietuvių tautai suduotas naujas smūgis, nors užgrobta jos teritorijos dalis — Klaipėdos kraštas, bet nei pačioje tautoje, nei jos valstybėje nematyti rezignacijos, apatijos, nusivylimo, bejėgiškumo ar abejingumo. Atplėšus Klaipėdą, Lietuva nustojo 3% savo teritorijos, 6% gyventojų, 1/3 savo pramonės gamybos ir kelią, kuriuo į pasaulį plaukė 8/1 viso eksporto. Žodžiu, atkirstas centras, kuris gaivino jaunos valstybės ekonominį, kultūrinį ir net moralinį gyvenimą, nes į jį buvo atkreiptos visos tautos akys. Tai skaudi operacija, padaryta, tiesa, be kraujo praliejimo, bet vistiek sukrėtusi visą lietuvių tautos organizmą, visas jo ląsteles, neatsižvelgiant į tai, kur jos būtų — Lietuvos valstybėje, už šiaudinės sienos ar už tolimųjų jūrių marių. Bet lietuvių tauta, kuri amžių būvyje pergyveno tiek įvairiausių laimėjimų ir sunkiausių priespaudų, kuri savo istorijoje turi daug garbingų ir didvyriškų žygių, bet taip pat daug priešų pridarytų skriaudų, nepalūžo, iš minėtos operacijos išėjo gyva ir morališkai stipri. Nelaimė nepalaužė mūsų tautos nei valios, nei moralės, nei energijos, nei pasiryžimo ištverti gyventi ir kurti naujas vertybes. Pirmieji žodžiai, kuriuos tarė mūsų tautos ir valstybės atstovai, tai buvo šaukimas mobilizuoti visas dvasines ir materialines jėgas naujam darbui, naujam gyvenimui, naujai ateities kūrybai. Kelintą kartą iš eilės sužeistosios tautos veidą iškreipė skausmai, bet ne-

užmušė jos dvasios. Lietuva nusilenkė smurtui, brutalumui, jėgos persvarai, bet iš tautų grumtynių, iš kūrybinio darbo nepasitraukė, o priešingai, ėmėsi dar greitesniu tempu, dar didesniu entuziazmu statyti naują gyvenimą ir burti, stiprinti jėgas savo nepriklausomybei ginti. Kariuomenės Vado pareiškimas, visuomenės atstovų atsišaukimas, Kariuomenės Kūrėjų Savanorių Sąjungos pasisakymas, platus ginklų vajaus organizavimas, visos visuomenės ir paskirų jos narių nuotaika aiškiai rodo, kad reikale neatsiras nė vieno lietuvio, kuris neitų Lietuvos nepriklausomybės ginti. Obalsiu „kas negina laisvės, tas nevertas jos" šiandien gyvena visa lietuvių tauta, pradedant Lietuvos valstybės Prezidentu ir baigiant paaugliu piemenėliu.

Mes, Vilniaus krašto lietuviai, drauge su visa lietuvių tauta pergyvename skaudų naujoje mūsų istorijoje įvykį. Būdami sąmoningi, žinodami tuos ryšius, kurie jungia visus lietuvius į vieną lietuvišką šeimą, jausdami tautos kaip visumos dvasią, mes suprantam ir atjaučiam, kad kiekvienas lietuvių tautos laimėjimas, tai mūsų laimėjimas, lygiai kaip kiekvienas lietuvių tautos skausmas yra drauge ir mūsų skausmas. Tačiau liūdėdami ir kęsdami skausmą dėl naujo lietuvių tautos žemės išdraskymo, neprivalome nusiminti ir įkristi į neviltį. Atplėšant Klaipėdą nuo Lietuvos, didelė skriauda padaryta lietuvių tautai. Bet ji negali pakirsti mūsų jėgų, palaužti mūsų dvasios. Mūsų sentėviams teko pergyventi žymiai daugiau įvairių sunkių smūgių. Jų kelias buvo dar nykesnis, dar liūdnesnis. Ir vis dėlto lietuvių tauta išliko gyva, nepaskendo pragaišties ūkanose, nenugrimzdo pesimizmo ir nevilties jūroje. Nugalėjusi įvairiausias kliūtis, šiandie ji sparčiai žengia pažangos keliu.

Gailime Lietuvos uosto, gailime gražaus mūsų Nemuno žiočių, bet nenusimename, nepasiduodame pesimizmui. Jei po 700 metų vergijos Klaipėdos kraštas buvo susijungęs su naujai atgimusia Lietuvos valstybe, tai tikėkime, kad anksčiau ar vėliau jis vėl bus grąžintas Lietuvai. Nė viena, net didžiausia galybė nėra amžina. Didžiojo karo metu žlugo Austro-Vengrijos, žinomos kaip tautų mozaikos, galybė, subyrėjo didžiulė carų Rusija — tikras gyvųjų tautų kapinynas ir biaurus tradicinis visokių smurtų ir reakcijos Europoje rėmėjas. Ne tikras ir šių dienų imperialistų rytojus. Prie šių dienų dinamikos, veikimo tempo kas nūnai nugalėtojas, rytoj gali būti nugalėtas.

Viltys ramina. Optimistai turi laimės siūlus į šviesesnį gyvenimą, į laimėjimus. Tik svarbu nenuleisti rankų, pasitikėti savo jėgomis ir nenustoti optimizmo. Kovoje tarp teisės ir jėgos, tarp teisėtumo ir sauvalės, tarp teisingumo ir smurto — jėgos, sauvalės ir smurto laimėjimai yra laikini. Galutinė pergalė priklauso teisei, teisėtumui ir teisingumui.

Lietuvių tauta daug kartų buvo jėgos, sauvalės ir smurto skriaudžiama. Tik prisiminkim baudžiavą, Lietuvos valstybės padalinimą, spaudos uždraudimą ir t. t. Bet dauguma tų skriaudų jau išlyginta. Tautų apsisprendimo dėsnis, pagal kurį lietuvių tauta geriausių savo sūnų, savanorių aukomis atstatė Lietuvos valstybę, Lietuvos bylų laimėjimas Aukščiausiame Haagos Tribunole, tai teisingumo pasireiškimas.

Kai visa lietuvių tauta dėl Klaipėdos krašto užgrobimo liūsta ir sunkiai kenčia, bet nenusimena, o ryžtasi vienoje eilėje suburti visus lietuvius be pažiūrų ir įsitikinimų skirtumo, sustiprinti jėgas ir spirtis iki paskutinio lašo kraujo kiekvienam naujam priešui, tykojančiam prieš Lietuvos nepriklausomybę, mes privalome irgi ne vien liūsti, bet gerokai pasistiebti, įtempti savo jėgas ir drąsiai, ryžtingai žengti ateitin. Šia proga mums reikalinga būtų peržiūrėti savo santykius, visus nesusipratimus likviduoti ir sudaryti vieningą lietuvių frontą. Jau vyriausias metas būtų visiems drauge ne tik liūdėti, ne tik didžiausius tautos skausmus jausti, bet taip pat kiekvieną lietuvišką darbą vieningai dirbti. Jei net tokiais momentais nesugebėtum bendrais tautiniais reikalais rasti bendros kalbos, tai ateities kartų būtume tikrai pasmerkti. Asmeniški nesusipratimai, įvairios intrigos ir skirtingos pažiūros reikia palenkti bendriesiems reikalams. Pagaliau vertėtų patikrinti, ar visa dabartinėse sąlygose padarome, ką privalome padaryti, ar mūsų veikimas yra pakankamai intensyvus, ar veikimo tempas atitinka laiko dvasią ir reikalavimus, ar visos mūsų kultūrinimosi ir tautiško auklėjimosi priemonės yra sąžingai ir kruopščiai išnaudojamos, ar jau padaryti visi žingsniai mūsų teisėms atstatyti. Smūgio sutiktam vyriška yra ne verkti, bet panagrinėti priežastis ir sąlygas, dėl kurių gautas smūgis, o drauge ryžtis atitaisyti neigiamus jo rezultatus ir stengtis pašalinti ateityje galimus pavojus.

Europoje neramu. Bet lietuvių tauta drąsiai žiūri ateitin. Ji tiki teise, teisėtumu ir teisingumu. Tiki, kaip tikėjo knygnešiai ir pirmieji savanoriai.

J. JANKAUSKAS

Miuncheno konferencijos vaisiai

Nelemtoji Miuncheno konferencija ir jos metu padaryti nutarimai Europos politinį gyvenimą pasuko į labai vingiuotą kelią. Šiuo keliu jis galvotrūkčiais rieda, artindamasis prie didelių ir tragiškų įvykių, būtent, prie ginkluoto Europos galybių lemiamo susirėmimo. Įvairūs priešingumai, ašių ir trikampių aspiracijos, naujos ideologijos radikaliai išsispręs karo lauke, nes, kaip praktika rodo, diplomatai savo kabinetuose, posėdžių salėse susitarti nesugeba arba susitarę savo pasižadėjimų ir įsipareigojimų visai nevykdo. Ko vertos yra sutartys ir aukščiausių valstybės atstovų pasižadėjimai, geriausiai parodo jau minėta Miuncheno konferencija.

Šios istorinės konferencijos metu Hitleris pasižadėjo, kad teritorinių klausimų nespręs nepasitaręs su kitomis suinteresuotomis valsybėmis, o ypač su didžiosiomis. Be to, per konferenciją, o taip pat viešai kalbėdamas į savo piliečius, Hitleris iškilmingai pareiškė, kad jis nori prie Vokietijos prijungti tiktai vokiečių gyvenamus kraštus ir kad Sudetai yra jau paskutinis kraštas, kurį jungia prie Reicho. Šie Hitlerio pažadai labai daug nulėmė, kad Londonas sutiko ir Paryžių prikalbėjo sutikti apkarpyti Čekoslovakiją. Čemberlenas tvirtai įtikėjo, kad Hitleris nuoširdžiai kalba. Nusipirkti bent vieneriems metams taiką už Sudetų kraštą ir už Čekoslovakijos suskaidymą į tris autonominius vienetus Čemberlenui atrodė neperbrangu, juo labiau, kad Hitleris už tai dar sutinka ir pasižada ateityje visus tarptautinius klausimus spręsti prie vieno stalo su Anglija, Prancūzija, Italija ir gal dar su kitomis valstybėmis. O jau prie bendro stalo, Čemberleno manymu, Hitleris visuomet bus galima nuraminti, atkalbėti arba jo reikalavimai atidėti ir tokiu būdu derybomis vilkinti visų jo planų vykdymą. Čemberlenas norėjo Hitlerį užmigdyti bent vieneriems, o daugiausia dvejiems metams, būtent, iki to laiko, kada bus baigti didieji Anglijos ir Prancūzijos ginklavimosi darbai, kada Londonas su Paryžiumi ginkluotomis pajėgomis žymiai pralenks Romos-Berlyno ašį. O tada Čemberlenas su Hitleriu jau visai kitaip kalbėtų. Tada jau Čemberlenas diktuotų.

Bet įvyko priešingai: Hitleris Miunchene apgavo Čemberleną. Gavęs Sudetus, jis pradėjo meiliau šypsotis Čemberlenui ir Deladjerui. Šie tą šypseną paskaitė gera preke. Ir vienas ir antras pradėjo siuntinėti į Berlyną visokius slaptus savo agentus, kad šie ištirtų, ar negalima būtų sudaryti su Vokietija kokių nors sutarčių. Manyta, kad tokiu būdu pavyks jiems Berlyno-Romos ašis sulaužyti. O sulaužius ašį, Musolinis vienas neišlaikytų. Jis ieškotų pagalbos, kurią galėtų rasti tiktai Londone ar Paryžiuje. Taigi jam tektų nusileisti ir priimti tokias sąlygas, kokias padiktuotų.

Šitaip suplanavus, pradėta energingai veikti. Visų pirma jie metėsi į Europos Rytų valstybes, kad šios po Sudetų konflikto išsivaduotų iš panikos ir atgautų pasitikėjimą Londonu ir Paryžiumi. Čeko-Slovakijai pažadėjo milijonus svarų šterlingų, kurių dalį tučtuojau įteikė, Lenkiją pasiprašė į Londoną derėtis dėl ekonominio bendradarbiavimo ir žaliavų klausimo aptarimo. Tuo būdu norėta Lenkija atšaldyti nuo Romos ir Berlyno. Rumunijai pažadėjo palankias prekybines derybas, o gal ir paskolas, kad tik ji energingiau kovotų su savo geležine gvardija ir kitais fašistiniais gaivalais. Jugoslavijoje, nepavykus ašies simpatikui Stojadinovičiui per rinkimus iškovoti sau daugumos, regentas Povilas, Londono tyliai patariamas, atleido ilgametį premjerą ir jo vieton paskyrė aiškų anglų ir prancūzų simpatiką. Be to, Londonas paskyrė dideles pinigų sumas remti užsienio rinkoje savo prekių konkurenciją. Ši konkurencija norėta labiausiai išplėsti Dunojaus baseine, kad būtų išstumtos vokiečių ir italų prekės ir kad šie (Dunojaus baseino) kraštai ekonominiu atžvilgiu labiau suartėtų su Londonu ir Paryžiumi.

Lietuvių tauta nedidelė, bet morališkai stipri. Ji gyvena Margio, Gražinos, Juozapavičiaus, Eimučio dvasia. O tai yra svarbiau, nei materialinė jėga. Juk XVIII amž. pabaigoje Lenkijos—Lietuvos respublika žlugo ne tiek dėl kaimynų imperialistinių siekių ir savo menkų materialinių pajėgų, kiek dėl vidaus netvarkos, moralinio silpnumo, dvasios supuvimo. Tautų grumtynėse nulemia ne vien tik matematiškas fizinių jėgų santykis. Daug reikšmės turi vidinis, moralinis stiprumas.

Čemberlenas ir Deladjeras buvo įsitikinę, kad nuo šių priemonių Dunojaus baseino kraštai tikrai atsipeikės, atgaus pasitikėjimą Londonu — Paryžiumi ir patys suorganizuos priešvokišką bloką. Šio bloko realizavimas atrodė kas kartas realesnis. Net ir Vengrija, kuri jau buvo visiškoje Berlyno įtakoje, pradėjo rodyti savo iniciatyvą ir truputį šiauštis prieš savo protektorių. Ir iš tikrųjų nemaža buvo vilčių, kad koks nors blokas šioje Europos dalyje susiorganizuos. Daugiausia buvo kalbėta apie Lenkijos iniciatyvą. Min. Beko sumanymas buvęs gana realus, nes jam rūpėjęs blokas iš Lenkijos, Rumunijos, Bulgarijos, Jugoslavijos, o gal ir Vengrijos su Pabaltės valstybėmis. Šis valstybių blokas turėjęs būti pusiausvyra tarp Vokietijos ir Sovietų. Tai būtų buvusi siena, pro kurią būtų draudžiama pereiti kaip sovietams, taip ir vokiečiams. Tuo tikslu min. Bekas kovo pradžioje laukė Varšuvoje Rumunijos užsienių reikalų ministro Gafenko, kuris prieš tai tarėsi tarp kitko ir tuo klausimu su Jugoslavija, Turkija ir kitais kaimynais.

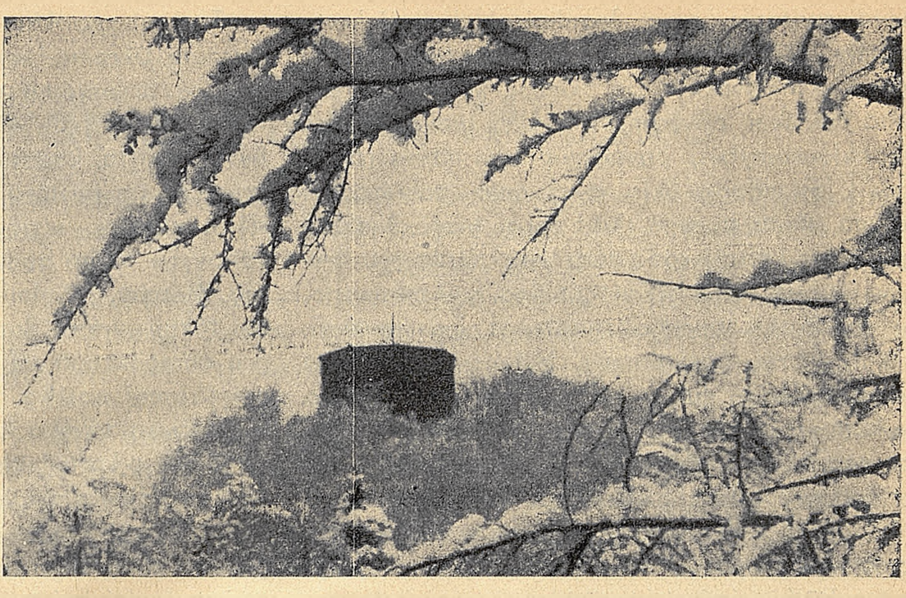
Tai buvo viena pastangų rūšis apsupti Vokietiją, priversti ją taikingai gyventi su visais tolimesniais ir artimesniais kaimynais ir atsisakyti nuo agresijos.

Iš kitos pusės Londonas su Paryžiumi pradėjo derėtis su Berlynu betarpiškai. Bonetas, užsiprašęs Ribentropą į Paryžių, nors be galo nejaukioje nuotaikoje (demonstracijos prieš Italiją, šiurpūs prancūzų prisiminimai Sudetų konflikto metu apie parodytą vokiečių brutalų agresingumą ir brutalumą), pasirašė menkos vertės, be jokio turinio, pilną nuvalkiotų komunalų sutartį. Kartu Bonetas, protestuojant žymiai prancūzų visuomenės daliai, pradėjo su vokiečiais derėtis ir prekybiniais reikalais. Londonas irgi rodė didelį norą kalbėtis su Berlynu. Ypač rūpėjo ekonominiai reikalai, kokios nors prekybinės sutarties sudarymas, kuriai veikiant būtų galima uždirbti ir Hitlerį numalšinti. Tuo tikslu Londonas pradėjo rengti prekybos deryboms ištisas komisijas, kurios kovo mėn. pradžioje išvyko į Berlyną. Vėliau turėjo į Berlyną atvykti specialus anglų delegatas Hudsonas, kuris aptartų visus ekonominius reikalus ir nustatytų bendras gaires plačiam ekonominiam Europos valstybių bendradarbiavimui.

Hitleris visus šiuos pasiūlymus, delegacijas noriai priėmė ir visai korektiškai dėl visko tarėsi. Daugeliui atrodė, kad Čemberlenas iš tikrųjų Hitlerį „prisijaukino", kad surado su juo bendrą kalbą ir susitars visus nesusipratimus spręsti derybomis, nekeliant dėl to jokių konfliktų. Už tai anglų ir prancūzų visuomenė, kuri po Miuncheno Čemberleną ir Deladjerą labai kaltino, nesigailėdama jiems labai karčių priekaištų, dabar pradėjo meiliau į juos žiūrėti.

Šiomis priemonėmis Čemberlenas ir Deladjeras nesitenkino. Jie tuo pačiu metu smarkiai ginklavosi. Beveik per kiekvieną seimo ar senato posėdį tai Londone, tai Paryžiuje buvo reikalauta vis naujų kreditų karinėms pajėgoms padidinti. Žinoma, naujus kreditus parlamentai solidariai pripažindavo, ta proga labai balsiai ir drąsiai demonstruodami savo karinės galybės augimą, karingumą ir didvyriškumą. Londone ir Paryžiuje dėl ginklavimosi buvo daugiau kalbėta, negu daryta. Ne tiek buvo ginklų prigaminta, kiek apie juos prikalbėta, prisigirta. Tai buvo daroma sąmoningai. Norėta Hitleris pagąsdinti ir ginklais. Ypatingai dažnai buvo demonstruojamas Anglijos ir Prancūzijos solidarumas galimo karinio susirėmimo metu ir visuose tarptautinės politikos žygiuose.

Nemažos reikšmės turėjo ir Ispanijos naminio karo likimas. Jau vasario pabaigoje Prancūzija su Anglija pradėjo vis aktyviau kištis į Ispanijos reikalus, norėdamos, kad karas ko greičiau baigtųsi, o jo laimėtojas Frankas labiau susiartintų su Londonu ir Paryžiumi, o atsitolintų nuo savo ligšiolinių ašies patronų. Tuo tikslu anglai padėjo užimti smarkiai apginkluotą Minorkos salą, o prancūzai sulaikė ginklus kataloniečiams; ir todėl lengvai pavyko paimti Barceloną. Galutinai prasidėjo slapti pasitarimai tarp Madrido ir Burgoso dėl garbingo karo likvidacijos. Šiuo atveju prancūzai ir anglai spyrė Burgosą ir Madridą, kad vienas jų už pasidavimą pasižadėtų atsikratyti italų ir vokiečių ir atsisakytų nuo represijų prieš vyriausybininkus, o kitas, gavęs tuos patikinimus, liautųsi kariavęs. Šiame fronte Londonui ir Paryžiui, galima sakyti, net ir pavyko gerokai laimėti. Tas laimėjimas buvo ašies pralaimėjimu, kas irgi turėjo prisidėti prie Vokietijos ir Italijos agresingumo sumažinimo. Šiuo atveju kaip tik buvo norima gerokai atšaldyti Italijos perdaug įkaitusias aspiracijas, kuri tuo metu šūkavo ir graižėsi prieš Prancūziją, jeigu ši neišspręstų pagal Musolinio norą Nicėjos, Korsikos, Tuniso, Sueso ir Džibučio klausimo. Tariamųjų pasisekimų ir Anglijos padrąsinta, Prancūzija Deladjero lūpomis kelis kartus ko griežčiausiai Musoliniui priminė, kad apie kokias nors revindikacijas ne-

Gedimino pilis žiemą.

gali būti nė kalbos, kad prancūzai niekam neduos nė sprindžio savo žemės.

Dar reikia priminti, kad ir Amerika drąsaus ir energingo prezidento lūpomis kelis kartus labai griežtai pasisakė prieš agresingas ir totalines valstybes ir rodė visai aiškius gestus, kad nelaimės metu Amerika tikrai padės demokratinėms Europos valstybėms, kovojančioms prieš totalinių ašių ir trikampių agresiją. Anglijai ir Prancūzijai toks Amerikos pasisakymas buvo labai brangus ir stiprus ginklas.

Turėdami visus aukščiau suminėtus atutus, Londonas ir Paryžius pasijuto stipriais ir jau pradėjo tikėti, kad Europos kritišką padėtį likvidavo, kad greitu laiku galės restauruoti senus laikus, kada, kai dar Tautų Sąjunga buvo stipri, buvo vyriausiais teisėjais, kada griežė pirmaisiais smuikais. Tačiau po keliolikos dienų pasirodė, kad jų galvota klaidingai, kad jėgos buvo blogai apskaitytos, kad migdydami Hitlerį patys užmigo ir visai nepastebėjo, kas už jų pečių vyksta ir ruošiama. O kai pamatė ir suprato Hitlerio naujus žygius, reaguoti jau neįstengė. Jau buvo per vėlu ir, kas svarbiausia, per baisu. Trūko drąsos, decizijos, pasiryžimo, nes abudu partneriai jautė, kad turi dar per mažai ginklų.

Visi šie žygiai, kurių tikslas buvo sulaikyti Hitlerio agresiją, o gal jį net apsupti, davė ko blogiausius rezultatus. Jeigu Hitleris būtų tuos visus planus palaikęs rimtais ir Vokietijai nepavojingais, tai jam būtų tekę sueiti su Londonu ir Paryžiumi į glaudesnius santykius ir derybų keliu siekti savo tikslų. Bet sutikdamas derėtis, jis turėjo sutikti ir su tuo, kad derybos gali tęstis ištisus metus ir duoti labai menkus rezultatus. O jam laukti, tai pralaimėti. Po metų, vėliausiai pusantrų anglai baigia savo didįjį apsiginklavimo planą ir tada jau visai kitaip kalbės. Todėl nėra jokios abejonės, kad Hitleris jau Miunchene buvo pasiryžęs savo duotų įsipareigojimų nesilaikyti. Tie jo pasižadėjimai, tai tik dėmesio atitraukimas, tai tik manevras, kad nekiltų perdidelis pasaulio pasipriešinimas prieš jo agresijos planus. O jo pasiųstas Ribentropas į Paryžių ir derybos su Anglija, tai tik priedanga, kad jis visgi Miunchene duotus pasižadėjimus tikrai nori pildyti. Bet jau kovo mėn. pradžioje pradėjo lysti yla iš maišo. Dar tik prasidėjus anglų vokiečių deryboms, Gebelso įsakymu visa spauda pradėjo rodyti savo dirbtinius nervus dėl anglų ginklavimosi. Būtent, visa vokiečių spauda puolė Angliją, kam ji taip smarkiai ginkluojasi, kam ji ruošiasi prie karo, jeigu jos nieks nenori pulti. Kam ji stengiasi įtraukti į karinį bendradarbiavimą ir Ameriką. Taip darydama, Anglija, esą, griauna Miuncheno sutartį. Griauna todėl, kad Miunchene viens kitam pasižadėjo karu nespręsti jokių konfliktų, o kadangi ginkluojasi, tai rengiasi kariauti.

Tai senas ir šlykštus Vokietijos rodymasis avinėlio kailyje. Jis dar ryškiau pasireiškė Čeko-Slovakijos santykiuose, kai Hitleris galutinai pasiryžo ją parblokšti ir išardyti. Jos likimą jis jau buvo išsprendęs dar prieš Miuncheną. Bet dėl atsargumo ardė dalimis, jungė kąsnį po kąsnio. Po Sudetų okupacijos, kuri, kaip žiname, įvyko

neva susitarus, neva legaliai, Hitleris iš karto uždėjo savo leteną ir ant likusios nepriklausomos Čeko-Slovakijos. Jis tikėjosi, kad ji bus galima faktiškai pavergti, oficialiai neliečiant jos nepriklausomybės, pavartojus tam tikrus įsikišimus į jos vidaus, ūkio ir užsienio politiką. Bet artima ateitis parodė, kad čekai visgi atkakliai spiriasi ir kartais rodo norą visai nusikratyti Berlyno globos. Todėl Hitleris įsitikino, kad be smurto, be faktiškos okupacijos neįstengs jos pavergti. Bet ir smurtą vartodamas, Hitleris visgi norėjo ko daugiausia turėti faktų, kurie pateisintų jo veiksmus. Dėl to į tą darbą jis įkinkė Slovakijos nepriklausomybės entuziastus ir likusius kelis šimtus tūkstančių vokiečių. Vieni ir kiti pradėjo ardyti Čekoslovakiją iš vidaus. Slovakų dalis, apsimetus kun. Hlinkos testamento vykdytoja ir tuo būdu įsigijusi pasitikėjimą ir autoritetą vadinamoje Hlinkos gvardijoje, pradėjo griežtai reikalauti nepriklausomybės. O Čeko-Slovakijoje gyveną vokiečiai pradėjo kelti riaušes prieš čekų „jungą" ir „priespaudą", rėkti, šaukti, kad jie persekiojami ir t. t. Kai viskas Prahoje jau pritvinko ir įkaito iki aukščiausio laipsnio ir kai čekai paskutinį kartą dar bandė parodyti stiprų norą visus riaušininkus numalšinti, interventus ir jų agentus izoliuoti, Hitleris dimisionuotai Slovakijos vyriausybei įsakė reikalauti jo globojamos nepriklausomybės ir atsiskirti nuo Čekijos, priešingu atveju grasydamas okupacija, o Čekijoje pradėjo „maištus", nukreiptus prieš vokiečius, kuriems buvo įsakyta ko smarkiausiai rėkti ir šauktis pagalbos, vokiškos kariuomenės. Tolimesnis Čeko-Slovakijos likimas visiems jau žinomas. Čekija liko faktiškai Vokietijos provincija, o patys čekai antraeiliais piliečiais, kuriems leista net ir „žydes vesti". Liko nepriklausoma Slovakija, kurios likimas tikrumoje dar liūdnesnis, negu Čekijos. Toje nepriklausomoje Slovakijoje vokiečiai laiko savo kariuomenę, stato tvirtoves, tvarko ūkį, užsienio reikalus, o, kas svarbiausia, kad jos paskirtis yra būti paravanėliu įvairioms vokiečių politinėms kombinacijoms. Kai vokiečiams reikės, „nepriklausoma" Slovakija turės geruoju gyventi su Vengrija, nors ši slovakus visokiais būdais skriaus, arba pyktis su Lenkija, nors ši pageidaus geruoju gyventi. Iš to aišku, kad „nepriklausoma" Slovakija atsidūrė daug blogesnėse sąlygose, negu būdama kartu, kaip lygus su lygiu, su Čekija. Tuo būdu Slovakija reikia priskaityti prie didelių kaltininkių, kurios, šalia Hitlerio, prisidėjo prie Čeko-Slovakijos pražudymo.

Trečioji nepriklausomos Čeko-Slovakijos dalis Karpatų Ukraina, kaip žinome, atiteko Vengrijai. Dėl jos prijungimo prie Vengrijos, kaip pamename, labai daug diplomatiškai kovojo Lenkija. Buvo manyta, kad sudarius bendrą sieną su Vengrija, su šia pastarąja bus galima sudaryti glaudžios sutartys, o gal net bendra kariuomenės vadovybė ir tuo būdu bendrai spirtis prieš agresiją, žinoma, pirmiausia prieš Vokietijos agresiją. Bet faktui įvykus, Budapešte susirinko 4.000 vengrų demonstruoti už bendrą sieną, o kada demonstrantai pasuko prie Vokietijos pasiuntinybės, jų skaičius padidėjo iki 7.000, kurie Vokietijos pasiuntiniui, o kartu Hitleriui reiškė didžiausią padėką, kėlė džiaugsmingiausias ovacijas, kad Fiureris leido prijungti Karpatų Ukrainą prie Vengrijos. Taigi aišku, kam vengrai dėkingi už bendrą sieną ir ko galima laukti, kai tos sienos bendros. Dar antras faktas, kuris rodo, kokią įtaką Hitleris turi Vengrijoje ir kiek Vengrija gali savarankiškai elgtis. Būtent, tuo pačiu metu, kai vengrai žygiavo per Karpatų Ukrainą prie Lenkijos sienos, vokiečiai nusiuntė savo delegaciją į Bukareštą, kuri ultimatumo forma pareiškė, kad Rumunija turi panaikinti savo pramonę, pasidaryti vien žemės ūkio kraštas ir visus savo gaminius atiduoti Vokietijai, taipgi ir visas žaliavas, su nafta kartu, rumunai turi leisti eksploatuoti Vokietijai. Už tai Vokietija garantuosianti Rumunijos nepriklausomybę. Po šių reikalavimų Vengrija sutraukė didelę kariuomenę Rumunijos pasienin ir pradėjo reikalauti iš Rumunijos Transilvanijos krašto, kuris prieš 1914 m. priklausė Vengrijai ir kuriame gyvena apie $1^1/_2$ milijono vengrų. Kai po ilgų derybų rumunai sutiko sudaryti ūkinę sutartį, priimdami visus aukščiau minėtus vokiečių reikalavimus, tik kiek švelnesnėje formoje, vengrai atitraukė nuo rumunų pasienio savo kariuomenę ir nutilo su reikalavimais dėl Transilvanijos. Iš to matome, kokią įtaką Vengrijoje turi Hitleris. Dėl to Vengrija šiuo metu kaip su Lenkija, taip ir su Rumunija elgsis taip, kaip Hitleris panorės. Tiesa, Vengrijos globėju dar dedasi ir Musolinis, kuris kaip tik stengėsi, kad Karpatų Ukraina tektų Vengrijai. Tuo būdu jis norėjo suartinti Vengriją su Lenkija ir įsigyti šiose valstybėse daugiau įtakos, kad, reikalui esant, būtų galima jų pagalba šachuoti Hitlerį. Bet iš viso atrodo, kad dabar Vengrija yra labiau prisišliejusi prie Vokietijos ir norėtų geriau šokti pagal Hitlerio muziką. Hitleris šiuo atveju deda ir dės visas pastangas, kad Vengrija visai būtų įtraukta į Vokietijos po-

VL. RADZIULIS

Oskaras Vladas Milašius

Š. m. kovo 2 d. Paryžiuje mirė žymus rašytojas-poetas, pirmasis Lietuvos pasiuntinys Prancūzijai, O. Vl. Milašius.

Oskaras Vladas Lubič de Miloš-Milašius gimė 1877 m. gegužės mėn. 15 dieną Čerėjos dvare, Mohilevo gubernijoje, istorinės Lietuvos teritorijoje. Jau pačioje kūdikystėje jis jautėsi vienas ir dėl tos savo vienatvės baisiai kentė. Jo tėvas, turtingas aristokratas, važinėjo po užsienius, medžiojo įvairiose didžiausiose pasaulio giriose, palikdamas namus ir ūkio reikalus motinai. O toji, užsiplakusi visuose ūkio reikaluose, į sūnų vėl maža teturėdavo laiko pažvelgti· Tuo tarpu vaikas žaidė didžiuliuose gimtinio dvaro parkuose, soduose ir oranžerijoje. Po dienos įspūdžių ir nuovargio ateidavo nemigo vakarai ir naktys, kada būsimasai poetas girdėdavo stebuklingų varpų skambėjimą, kuris tą jo vienatvės pajutimą dar labiau ryškino ir stiprino. O kai išėjo į kūrybos pasaulį, prisiminęs savo kūdikystę, jisai rašė: „O Kančia, Kančia, kam mane pagimdei". Šiuos žodžius, tiesa, poetas įdėjo veikalo didvyrio Miguel Manara lūposna. Bet kas abejos, kad tai yra jo paties giliausis sielos šauksmas.

1889 metais poetas išvažiavo į Paryžių semti mokslo. Tuo jisai pradėjo savo keliones. Ir daug apkeliavo. Pažinęs daug mokslo vyrų, poetas glaudžiai susigyveno su Platono, Byrono, Goethes, Shakespeare ir Dantes veikalais, o ypatingai pamėgo Bibliją. Bet visa ši gausi literatūra neišdildė iš jo vienatvės pajutimo. Taip vieną kartą po ginčų su tėvu poetas paleido sau šūvį į galvą. Laimei — nenusižudė, o tik sunkiai susižeidė. O kai išėjo iš ligoninės, jame naujai sustiprėjo jo dvasios pasireiškimai — ieškoti tiesos ir gyvenimo prasmės.

1910—1915 metų laikotarpis jo kūryboje yra vaisingiausis. Per tą laiką jisai išleidžia daug vertingų dalykų, rašytų prancūzų kalba. Juos čia ir suminėsime. Tai: „L'Amoureuse Imitation" ir „Les Elements" 1910, „Miguel Manara" 1912, „Mephiboseth" 1913 ir „Poemes" 1915 metais. Jo veikaluose žymu filozofinės problemos. Visur vyrauja Biblijos įtaka. Vienoje vietoje poetas sako: „Aš patyriau šventą ramybę; mano galvoje nebuvo likę nei nerimo, nei skausmo; aš buvau kunigas pagal Melkizedeko tvarką".

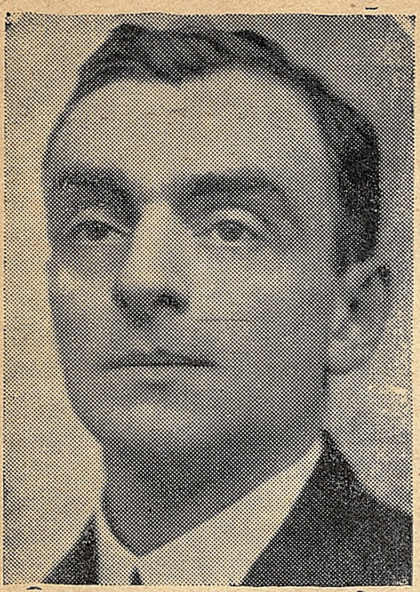
Atėjo Didysis karas, kuris nunešė milijoninį poeto palikimą, o jį patį įtraukė į rusų armijos tarnybą.

Karui baigiantis, poetas susitiko ir arčiau su-

---

litikos ratą, kad mažai skirtųsi nuo „nepriklausomos" Slovakijos. Kaip ten bebūtų, bet Vengrija nekartą bus Hitlerio pavartota prieš jo ir jos nepaklusnius Šiaurės ir Rytų kaimynus. Tai Hitleriui labiausiai rūpi. Ir Vengrija tokia (Hitlerio įrankis) pasidarė po Sudetų, o ypatingai po Čekijos okupacijos. Tai vis Miuncheno konferencijos vaisius.

Vokietijos-Rumunijos sutartis padaryta penkeriems metams. Per tą laiką, jeigu sutartis bus vykdoma pagal vokiečių norus, Rumunijos ūkyje bus padaryta tam tikras penkmetis — vokiška „piatiletka". Jos metu vokiečiai, sudarę su rumunais akcines bendroves, smarkiai eksploatuos visus rumunų žemės turtus ir juos veš Vokietijon, o iš ten gabens rumunams ginklus ir pramonės gaminius. Visuose rumunų uostuose vokiečiai turės laisvas sritis, kur galės įsikurdinti kaip lygūs šeimininkai su rumunais. Apskritai, vokiečiai pagal tą sutartį, jeigu ji bus vykdoma pagal vokišką aiškinimą, visoje Rumunijoje jausis toki pat šeimininkai, kaip ir rumunai, nes sutartis leidžia jiems švaistytis visame krašte visai laisvai. Tokiu būdu ir Rumunija, kaip ir Vengrija, galės būti įtraukta į Vokietijos politikos ratą ir įsileisti vokiečius savo kraštan, kaip pilnateisius šeimininkus. Jeigu rumunai su tuo sutiks, tai Vokietija visoje Juodojoje jūroje jausis, kaip ir Baltijos jūroje ar Dunojaus upėje. Tuo atveju Vokietija vis įkyriau ir energingiau pradės žvalgytis į Odesą, Krymą ir Mažąją Aziją, vadinasi, į turtingiausius pasaulyje visokiausių turtų kraštus, į tą Hitlerio išsvajotą žemę, į visų tikslų centrą. Prasimušęs spragą į Juodąją jūrą per turtingą Rumuniją, kurioje gerokai suras jam taip reikalingos naftos, įvairių metalų rūdos ir duonos, jis Rytų — Pietų frontą bus nutiesęs beveik iki tos vietos, iki kurios buvo pasiryžęs. Todėl nieko

O. Vl. Milašius

sipažino su lietuviais. Tuo metu jisai galutinai apsisprendė, kad yra lietuvis. 1918 metais jo pažintys su lietuviais dar padidėjo, o 1919 metais jis jau dalyvavo Versalio sutarties konferencijoje kaip lietuvių delegacijos sekretorius. Nuo to laiko dirbo Lietuvos valstybės užsienio tarnyboje. 1920 metais gruodžio mėn. 1 d. buvo paskirtas pirmuoju Lietuvos atstovu ir įgaliotu ministru Prancūzijai, vėliau tapo ministru rezidentu ir ėjo atstovybės tarėjo pareigas. Pastaruoju metu sunkiai sirgo, todėl tarnystėje jau nedalyvavo, o vieną dieną prieš mirtį buvo paskirta jam pensija. Dar 1937 metais pavasarį, poeto 60-ies metų sukaktuvių proga, Vytauto Didžiojo Universiteto Teologijos ir Filozofijos fakultetas už nuopelnus lietuvių literatūrai ir filozofijai suteikė jam garbės daktaro titulą.

Ir per visą tą tarnybos metą, kada poetas buvo dažniausiai tarp savų žmonių, jame reiškėsi didelis Lietuvos išsiilgimas. Jau prieš pat mirtį, jis kartą sakęsis, kad į Lietuvą vargiai važiuosiąs dėl ligos. „Jūs gal žinot, kas yra simpatinio nervo liga. O, tai baisios kančios! Mažiausia kelionė mane pakerta. Valandą važiavęs į Fontainebloau, turiu ilgai ilsėtis. Jūs nežinot, ką aš iškenčiu... Užėjus priepuoliui, aš kartais dvi savaites išguliu lovoje. Per dieną vemiu ligi šešiasdešimt kartų, o savaitę ir daugiau išbūvu be jokio maisto, išskyrus morfijaus įšvirkštimus"...

Į senatvę jisai buvo giliai religingas, tačiau tas gilus tikėjimas, kuriuo poeto siela buvo persisunkusi, nenešė jam laimės ir džiaugsmo. Kančia jį pagimdė, o vienatvė, paties poeto žodžiais tariant, buvo jo motina.

Vienatvė jį sekė iš pat mažumės iki karsto, o kančia iš dvasinės perėjo į fizinę ir šiemet užspaudė jo akis, kurios dar taip labai norėjo pamatyti Lietuvą.

Velionis yra rašęs ne tik eiles ir poemas; jis yra išleidęs filozofijos, politikos veikalų ir kelionių aprašymų. Jo kūryba rašyta prancūziškai; kai kas išversta ir į lietuvių kalbą. Velionis palaidotas Prancūzijoje, Fontainebloau kapinėse.

---

nuostabaus, kad apsidirbęs Čekoslovakijoje ir iš dalies Rumunijoje, atsisukė į Šiaurę.

Šiaurėje pirmąja auka buvo Klaipėda. Ji okupuota tomis pačiomis Hitlerio metodėmis, prisilaikant tų pačių ceremonialų: vizitos pas kanclerį arba jo ministrą, kur išdėstoma per kiek valandų ir kokia tvarka turi būti „grąžintas" kraštas, iš anksto (prieš kelias dienas) paruoštas raštas, kuriame abiejų valstybių įgalioti atstovai susitaria vienas „priimti", kitas „atiduoti" „vokišką" kraštą. Hitleris, žinoma, stengsis įrodyti, kad visi kraštai, kuriuos jis prijungė prie Vokietijos, nebuvo verčiami prisijungti, bet kad jie patys prisijungė. Bet, aišku, tiems žodžiams ir raštams, kuriuos Hitleris turi, nieks neįtikės. Tai tik popiergaliai. Tačiau šiandien reikia skaitytis su įvykusiu faktu. O tas faktas, tai smurtu pagrobtas vienintelis Lietuvos uostas, kuris visais atžvilgiais priklausė ir buvo sutapęs su savo kūnu—Lietuva. Antras faktas, tai vokiečių fronto ištiesimas į Šiaurę ir labai pavojingas apsupimas ne vienos valstybės. Pralaužęs spragą Klaipėdoje, galės siekti kitų „vokiškų" kraštų, būtent, Rygos, Talino.

Kokis gi jo tų siekių tikslas Šiaurėje? Sunku atspėti. Bet greičiausia prieiti prie Estijos — Sovietų sienos ir paskui kirsti tiesia linija iki Krymo. Bet gali kirsti ir nuo Klaipėdos, nuo Rygos. Kaip ten bebūtų, bet faktas, kad visos valstybės, pradedant nuo Estijos ir iki Juodųjų jūrų, yra Vokietijos labai apsuptos ir smarkiai visokiais būdais atakuojamos. Ar visą energiją Hitleris dės, kad artimiausiu laiku būtų suardytos šios valstybės, ar pasuks savo ekspansiją į Vakarus (kalbama apie Šveicariją, Olandiją, Belgiją, Daniją), greitai pamatysime. Tai tolimesnieji Miuncheno konferencijos vaisiai.

Žinios ir įvykiai

RECENZIJOS

Albinas Žukauskas. „ŽEMĖ PLAUKIA Į PIETUS".

Novelės. Vilnius, 1939 metai. Leidėjas: „Lietuviškas Baras". Spaustuvė: „Ruch", Vilnius, Totorių g-vė 6. Viršelis: dailin. Vl. Drėmos.

Šį rinkinį sudaro trylika įvairaus turinio novelių: „Žemė plaukia į pietus", „Beržas sprogsta", „Karčiama dega", „Žemės trokštam", „Iš kur vėjas pučia?", „Buvo troba prie kelio", „Išdžiūvę arimai", „Alkani žmonės", „Žibinkštukės", „Basi vaikai", „Trys pušys", „Žmogus gyvena vienišas" ir „Kodėl vanduo drumstas". Rinkinys yra 206 pusl.

Iš kur pavadinimas „Žemė plaukia į pietus"?... Štai autorius rašo: „Iš pietų pūtė vėjas. Lengvi jo dūstelėjimai judino valtį ir stūmė ją į žiemius. Stasiui rodėsi, kad ne valtis juda, o žemė, medžiai ir akmenys pamažu slenka į pietus... — Žemė plaukia į pietus, — garsiai ištarė ir krūptelėjo, savo paties balso išgąsdintas. Taip. Žemė ištrūksta iš rankų ir slenka ton pusėn. Pasidarė gėda dėl kilusio prieš valandėlę silpnumo. Lepšys būtų, jei taip lengvai nusileistų. Tvirtai sugriebė irklus. — Aš dar pakovosiu, — griežtai ištarė, o jo veide išsireiškė kietas, nenugalimas pasiryžimas" („Žemė plaukia į pietus", 32 pusl.).

Apie Velionį lietuviškai rašė kan. Tumas, A. Jakštas, min. J. Urbšys, A. Vaičiulaitis ir kit. Plačią studiją apie jo kūrybą parašė dr. J. Grinius: „Milašius — poetas"; studiją išleido Teologijos-Filozofijos fakultetas.

Velionies nuopelnai literatūrai yra žymūs, bet nepalyginti jie yra didesni lietuvių tautai. Jisai, nuolatos gyvendamas užsienyje, telkė aplink save kitataučius, kuriuos informavo apie Lietuvą ir lietuvius. Be to, jisai pirmas supažindino prancūzus su lietuvių dainomis, pateikdamas jų vertimus. Lietuvių pasakų vertimą išleido net atskira knyga.

Š. m. kovo mėn. 24 d. buvo surengta Kaune O. Vl. Milašiui paminėti akademija, kurią atidarė prof. M. Roemeris. Paskaitą apie Velionies asmenį ir kūrybą skaitė dr. J. Grinius, o mirusiojo kūrinius skaitė K. Inčiūra.

Apie „žemės plaukimą į pietus" kitose novelėse autorius neužsimena. Atrodytų, kad ne vien konkreti žemė turėta autoriaus galvoje. Gal jam svarbesnis buvo ta žeme vaikščiojąs žmogus — lietuvis valstietis. O tas valstietis, kad ir stiprius turi sąnarius ir raumenis, kad ir griežtą, atkaklų būdą,—kaipgi sunkiai kovoja su gyvenimo srauniom bangom, niekieno tinkamai tai kovai neparengtas. Gyvenimas plaukia, pagauna lietuvį valstietį, negailestingai kankina ir neša su savim. Bet valstietis sako: „dar pakovosiu". Gal gi jis savo raumenimis ir atkaklumu nugalės baisią gyvenimo srovę ir išliks sveikas, nesužalotas? To nei autorius, nei jo veikėjai nežino—jie tik pilni pasiryžimo. Plaukia gyvenimas, bet ne ta kryptimi, kuri būtų palanki lietuviui valstiečiui.

Kritika ar recenzija, mano manymu, turėtų aptarti visų pirma du pagrindinius kūrybos momentus: kūrėjo dvasinį, atseit, kūrybinį lobyną ir išsireiškimo sugebėjimą, kitais žodžiais tariant, tai, ką autorius turi pasakyti ir tai, kaip sugeba pasakyti. Skirti šiuos du dalykus dabartiniais laikais vengiama. Pokariniu metu buvo įsivyravęs kūrėjų tarpe vadinamasis tropų ir figūrų fabrikavimas. Poetų ir rašytojų rašomieji staliukai virsdavo nieku kitu, kaip visokių palyginimų ir metaforų laboratorijomis. Visa toji bedūšė poezija nepergyveno savo kūrėjų. Ji mirė gimdama— in statu nascendi.

Šia proga pasistengsiu apibūdinti Alb. Žukauską, kaipo kūrėją, kaipo kūrybinę asmenybę, nagrinėdamas, ką jis gali skaitytojui pasakyti, ką sugeba savo kūryboje atvaizduoti.

Alb. Žukausko žinojimo ir jausmo gamė yra labai plati. Jis sugeba, pavyzdžiui, persikelti mažų vaikų fantazijos pasaulin, atskleisti skaitytojui to pasaulio įvairiavarsį grožį, apipilti skaitytoją šiltu ir nuoširdžiu vaikystės atsiminimu („Žibinkštukės", 135 pusl.). Žvilgterėjęs į mažučius vaikus, jis mato: „Jų galvos didelės ir apskritos, plaukai šėmi. Veiduose nei vienas muskulas nekrusteria. Didelės pilkos akys plūduriuoja, lyg vandenyje be prasmės. Žiūri kur nemirkčiodami. Burnoje laiko apseilėtą pirštą ar su lupyna šutintą bulvę visa sauja. Snausdami vedžioja rankomis prieš save" („Basi vaikai", 141 pusl.). Štai pasiklausykime, kaip smuklininkas kalbina girtuoklį, kad šis su

juo susidėtų: „girti per dienas būsim. Tu, Martynai, guli girčių girčiausias ant suolo atsidrėbęs. Knarki išsižiojęs, pilna burna musių; aš irgi girtutėlis, atsilėpojęs, klynas atsisegęs, pripilu du stikliuku ir tave už kojos trukt trukt:—Martynai, išgeriam dar, širdį linksminam. Paduodu tau, o tu geri, pili visai be nuovokos, per barzdą bėga, nuo smakro varva" („Karčiama dega", 54 pusl.). Arba štai kalinys, pasiilgęs dukrelės: „...jis turi ten, pasaulyje, žmoną ir dukrelę — geltonplaukį padarėlį. Gal būt, jis galvoja apie ją, bebraidančią pavasario papieviais. Dažnai toks skaudus, skaudus šypsmas, lyg šešėlis nušliaužia per nublankusį jo veidą". („Beržas sprogsta", 45 pusl.). Pažiūrėkime į moterį, paskendusią meilėje: „O ji, užmetusi rankas ant jo kaklo, jaučiasi, kaip vaikas, kaip mažas vaikas ir glaudžiasi prie tvirtos, apžėlusios vyro krūtinės. Jaučia, kad ta krūtinė, tie geležiniai raumenys pilni ugnies, ir ta ugnis pamažu semia ir ją ir sudegina. Pasidaro nerangi" („Žemė plaukia į pietus", 9 pusl.). Arba štai lietuvis valstietis myli lauką: „Išnaktėm, kai visi sumigdavo, ėjo ir žingsniais matavo, kiek išeis, penkius ha perkant. O sugrįžęs namo: — Monika, — stukterdavo miegančiai žmonai pašonėn, — žinai, siektų net už beržo. — Kas už beržo? — pro miegą murmėjo Monika, — kas gi? — laukas... Išnaktes taip prarymodavo, kalbėdamas apie pilnus gėrybių laukus, apie pievą lankose". („Žemė plaukia į pietus, 14 pusl.").

Pernelyg daug vietos užimtų citavimai kitų autoriaus vaizduojamo gyvenimo sričių. Trumpai tariant, Alb. Žukauskas sugeba kiekvieno sielon įsisprausti, kiekvieno pasaulin įsigyventi: kalinio, inteligento, mergaitės, ūkininko, vaiko, girtuoklio, kareivio; visus juos gerai pažįsta ir įžiūri juose net tai, ko jie patys negali pastebėti.

Bet nei žalias jausmas, nei plastinis vaizdas, nei įdomi mintis nėra savaime menas, poezija. Ją gausim, tik perleidę visą tą žaliavą per sielos prizmę, tik sugebėję tą žaliavą išreikšti menišku būdu.

Tad klausimas, kaip Alb. Žukauskas sugeba meniškai savo jausmus ir mintis išreikšti?

Rinkinio antraštėje autorius prirašė: „novelės". Ne visi kūriniai galima būtų novelėmis pavadinti. „Žibinkštukės" ir „Žemės trokštam" primena vadinamus atsiminimus, memuarus. „Iš kur vėjas pučia" ir „Alkani žmonės" — apybraižas; „Basi vaikai" — reportažą. Bet tai pagaliau nelabai svarbu.

Rašydamas apie Vl. Radziulio „Neduosim savo žemės" novelių rinkinį, pažymėjau, kad novelė yra labai sunku rašyti, kadangi reikalauja iš kūrėjo nepaprasto sugebėjimo trumpai, bet vaizdžiai, plastiškai, išsireikšti. Tai yra novelistui charakteringiausia ir svarbiausia.

Plastiškai reiškiant savo mintis, šalia įgimto sugebėjimo ryškiai nupasakoti dalyką, reikia prisilaikyti ir tam tikrų reikalavimų. Iš eilės juos panagrinėsiu, pažymėdamas, kaip tuo žvilgsniu reprezentuojasi „Žemė plaukia į pietus" rinkinio autorius.

1. Kūrinį labiausiai išryškina protingai pavaizduotas žmogus, veikėjas. Alb. Žukausko veikėjai — tai ne popierinės figūros, tai ne marionetės, bet žmonės, turį savo charakterį ir išorinę išvaizdą. Jie nėra labai banališki, dažnai sutinkami, bet parinkti, kartais netgi išieškoti. Juos autorius dažnai paryškina. Tiesa, vaizduodamas lietuvį berną, Žukauskas padarė vieną riktą, apie ką vėliau plačiau pakalbėsiu.

2. Skirtumas tarp publicisto ir menininko yra didelis. Žukauskas tai puikiai supranta. Jis žino, kad menininkas vidujinius veikėjų pergyvenimus turi plastiniais vaizdais išreikšti, tiksliau sakant— veikėjo elgsenos pagalba parodyti. Štai pavyzdys. Jaunam ūkininkui, šalia aibės kitų nelaimių, paskęsta ežere kumelė, kurios jis negalėjo išgelbėti. Ir... „Stasys paleido iš rankų irklus; šie nukrypo nuo briaunų ir pasinėrė vandenin. Rankos nusviro bejėgiškai. Stingulys pasėmė jį kiaurai. Išoriniai įspūdžiai šliaužė paviršium, lietė sąmonę, neįstengdami tačiau sukelti minties virpėsių. Buvo kaip medis perkūno trenktas ir jau apdžiūvęs, kurio lapuose jau niekad nesušlamės vėjas ir nenutūps paukštis" („Žemė plaukia į pietus", 31 pusl.).

3. Žukauskas gaivališkai valdo turinį. Pas jį nėra tuščiažodžiavimų, bedūšių dialogų, plepėjimų. Įvykiai eina dinamiškai priekin, nors autorius nuo vienos vietos prie kitos nešokinėja: vaizdas lieka nuoseklus ir pilnas.

4. Nepaprastai žodinga yra Alb. Žukausko novelių kalba. Begalės sąvokų, vaizdingi sakiniai, parinkti žodžiai padeda autoriui išreikšti jausmus, vaizdus ir mintis savo novelėse taip, kaip jis supranta.

Šalia šitų, kiekvienam rašytojui būtinų privalumų, be kurių jų kūriniai nebūtų meno kūriniais, Alb. Žukauskas turi ir įgimto plastiško išsireiškimo gabumų. O tai jau yra be galo didelė rašytojui dovana. Štai pažiūrėkime atvažia-

vusio sodžiun pono charakteristikos: „Vyrai suėjo, pasveikino ir išsižiojo nustebdami: ponas, toks su auksiniais dantimis ir aukštas, padavė jiems ranką" („Karčiama dega", 52 pusl.). Čia matom, kaip autorius sugebėjo nesulaikydamas visai akcijos keliais žodžiais nucharakterizuoti veikėją. Arba vėl mokytojo portretas: „Jaunas, riebus veršis. Veidas skustas" („Alkani žmonės", 128 pusl.). Štai keliais sakiniais paduotas vaizdas „prakeikto mūsų amžiaus": „Skautai eina vieškeliu, dainuodami dainą, nuo kurios rausta mergaitės. Aikštėje mokiniai spardo sviedinį, svaido diskus. Granatą numetė šešiasdešimt septynius metrus. Kuratorijos mokyklų rekordas! Galvotrūkčiais leidžiasi slidininkas iš kalno 35° statumu. Gatve praeina kuopa kareivių, apkabintų granotomis. Juoduoja šalmai, blizga durtuvai. Orlaiviai ūžia viršum miesto ir nardo skystame ore. Studentų būrys su kukiais ir lazdomis šaukdami varosi gatve nususųsį žydą" („Basi vaikai", 148 pusl.).

Tiek dėl sugebėjimo išsireikšti. Norėčiau dar suminėti, apskritai imant, teigiamas Žukausko novelių rinkinio puses.

1. Alb. Žukauskas moka įtikinančiai pravesti akciją. Šiuo žvilgsniu jisai rodo didelį subrendimą. Pas jį nerasime „deus ex machina", „laimingųjų" ir „nelaimingųjų" nuotykių, gelbstančių situaciją. Skaitydamas turi visą laiką tikrovės vaizdą, nors kiek sukondensuotos, ne tokios, kokią mums duoda mūsų didelė rašytoja Žemaitė.

2. Aprašinėdamas sodiečių gyvenimą, autorius stengiasi pasakoti taip, lyg čia pats sodietis kalbėtų. Tuo nukelia skaitytoją lengviau vaizduojamon aplinkon ir padeda jam ton atmosferon įsijausti.

3. Žukauskas kartais parodo ir nekasdieniškų gabumų. Jam, pavyzdžiui, reikia pasakyti, jog jo veikėjas iš vaiko išaugo į bernus; Žukauskas nesako to taip publicistiniai — prozaiškai, bet tas pačias mintis išreiškia štai kokiais sakiniais: „kartą, gerdamas iš kibiro vandenį, pamatė ant viršutinės lūpos ir pasmakrėje keistai besikalančius juosvus pūkus, atsispindinčius vandenyje, ir plačiai, vyriškai nusišypsojo. Tie retučiai pūkai padavė Jonui į rankas arklo rankeną ir spragilą, įvesdami jį į vyrus, į bernus" („Buvo troba prie kelio", 99 pusl).

4. Alb. Žukauskas moka suinteresuoti skaitytoją. Skaitant iš anksto negalima pabaigos numatyti. Kartais manai, kad išeis taip, o čia visai kitaip išeina. O įdomiai, intriguojančiai akciją pravesti yra labai sunku, juo labiau, kai reikia atpasakoti ne kriminaliniai nuotykiai, o sodžiaus gyvenimas.

5. Novelėse yra pilna dramatiškų scenų, sukeliančių visas skaitytojo jausmų galias: skaitytoją pagauna pyktis, meilė, pasibiaurėjimas. Autorius savo novelėse skaitytoją sugeba pavergti.

Vietos trūksta aptarti kiekvienai novelei paskirai. Kai kuriose jų yra iškelta įdomių problemų, kurių išsprendimo skaitytojas laukia su plakančia širdimi. Visa nelaimė, kad autorius neduoda ryškaus atsakymo.

Gal geriausiai pavyko „Beržas sprogsta", „Basi vaikai", „Žmogus gyvena vienišas"; silpniau išėjo: „Buvo troba prie kelio", „Kodėl vanduo drumstas". Kitos yra sunkiau skirstyti, kadangi tai būtų gal jau skonies dalykas.

Šalia teigiamų pusių yra ir trūkumų, kurie reiktų čia suminėti:

1. Autorius dažnai pamiršta, kad gamtos grožis nėra absoliutiškas, bet priklauso nuo žmogaus sielos santykio su gamta, nuo žmogaus nuotaikos ir t. t. Kartais atvažiavusiam sodžiun poetui laukai gali ašaras išspausti, o tam pačiam sodiečiui būti visai neįdomūs, banališki, prozaiški. Vaizduojant gamtą, reikia ją vaizduoti tokią, kokia atsispindi veikėjo sieloje, tokią, kokią mato veikėjas, o ne autorius.

Alb. Žukauskas savo veikėjus baudžia baisiausiomis nelaimėmis, sukuria jų sielose, pasakyčiau, pragarą ir, norėdamas dar ryškiau skaitytojui tą nelaimę parodyti, duoda kaip kontrastą gamtos grožio aprašymą. Pavyzdžiui, „Žemė plaukia į pietus" veikėjui, Stasiui paskendo kumelė. Jis „...nusiyrė. Gal virvės galas kur plūduriuos, — ištrauks. Niekur nieko. Gelsvas saulėlydis supėsi tolimų beržų viršūnėje už ežero. Liūliavo bangose. Toks tykus, tykus, beveik sustingęs vėjelis rymojo vietoje, tik kartais dumstelėdamas šiltu atodūsiu. Toli maurojo iš ganyklų varomi galvijai. Stasys paleido iš rankų irklus; šie nukrypo nuo briaunų ir pasinėrė vandenin. Rankos nusviro... ir t. t. (30 pusl.)". Tas gamtos aprašymas čia buvo ne tik nereikalingas, bet, psichologiškai imant, jis nesiderina su nelaimės nuotaika. Autoriui tuo momentu gal ir gražus buvo vakaras, bet ne Stasiui.

2. Kartais autorius, atrodo, nežino ką kaltina arba neteisingai kaltina. Imsiu pavyzdžiu „Tris pušis". Čia Joną, penkių ha savininką, apninka visokios nelaimės. Autorius ryškiai nemato, kas yra Jono nelaimių kaltininkas: jis pats ar aplin-

kybės? Jeigu aplinkybės, tai norėtųsi įtarti autorių šališkumu. Juk Jonas vis dėlto yra lepšis; jis pats tas nelaimes užsikrovė. Idėja čia yra labai miglota.

3. Jei Alb. Žukausko turinys yra pusėtinas, tai forma, ilgiau paskaičius, darosi nuobodi. Perskaitęs vieną novelę, susižavi tais naujadarais, savotiškais sakiniais, kurie, lyg sviežio oro pūstelėjimas, gaivinančiai veikia skaitytoją. Bet sakoma, dažnai valgomas saldainis nusibosta. Alb. Žukausko naujadarai, parinkti sakiniai besikartodami ima ilgainiui varginti, sukelia nuobodulį. Pajunti, kad autorius per dažnai ir dirbtiniai juos vartoja. Norisi sušukti: gana tų „išnakčių", „išryčių", „nuorudenių" ir t. t.

4. Trys trijų novelių veikėjai: Stasys („Žemė plaukia į pietus"), Jonas („Trys pušys") ir Jonas („Buvo troba prie kelio") niekuo tarp savęs nesiskiria. Noriu įtarti autorių: jis turi sukūręs lietuvio valstiečio berno tipą ir jo šabloniškai laikosi. Tas bernas yra raumeningas, aukštas, sveikas, drąsus. Neįrodinėsiu, jog įvedimas kūrybon tipo ir jo atkartojimas įvairiuose kūriniuose yra nelogiškas ir nemeniškas.

Baigdamas galvoju, kad „Žemė plaukia į pietus", reiktų perskaityti ne tik literatūros mėgėjų būreliui, bet ir visiems mokantiems lietuviškai skaityti, o ypač Vilniaus krašto lietuviams, kurių gyvenimas minėtame novelių rinkinyje vaizduojamas.

Atkreipkime daugiau dėmesio į savąją literatūrą! *Alf. Miliušas.*

LIETUVA

Lituanistikos Institutas. Kovo 6 d. Kaune atidarytas Antano Smetonos vardo Lituanistikos Institutas, kurio tikslas: 1) tirti lietuvių kalbą, lietuvių tautosaką ir Lietuvos praeitį, 2) rinkti, tvarkyti ir skelbti lietuvių kalbos, lietuvių tautosakos ir Lietuvos istorijos mokslinę medžiagą ir šaltinius, 3) atstovauti lituanistikos mokslams Lietuvoje ir užsieniuose. Tiems tikslams pasiekti laikomos bibliotekos, archyvai, šaukiami kongresai rengiamos parodos, skelbiami konkursai, premijos, paskaitos, kursai.

Institutas veiks suskirstytas į tris skyrius: 1) lietuvių kalbos, 2) Lietuvos istorijos ir 3) lietuvių tautosakos. Dabar jo žinion pereina dar K. Būgos pradėtas tvarkyti lietuvių kalbos žodynas, tautosakos archyvas, seniai tvarkomas žemės vardynas, pavardžių ir vietovardžių rinkiniai ir kt.

Stiprinama tautos vidaus konsolidacija. Ryšium su naujais įvykiais ir gresiančiais Lietuvai pavojais susirūpinta tautos didesne vienybe ir konsolidacija. Tuo tikslu pasikeitė ir vyriausybė. Naują vyriausybę sudarė generolas J. Černius. Į naują ministerių kabinetą, be premjero gen. Černiaus, įėjo: K. Bizauskas—vicepremjeras, J. Urbšys — užsienių reikalų ministras, gen. K. Skučas—vidaus reikalų min., gen. Musteikis—krašto apsaugos min., atsargos gen. J. Sutkus—finansų min., K. Germanas — susisiekimo min. J. Krikščiūnas—žemės ūkio min., A. Tamošaitis—teisingumo min. ir L. Bistras—švietimo min.

Naujoji vyriausybė sudaryta koaliciniais pagrindais iš visų srovių žmonių, kad sunkiu tautai ir valstybei metu būtų sutelktos visos kūrybinės jėgos laisvei ginti ir valstybinį darbą dirbti.

Ministras pirmininkas pareiškė, kad „naujoji vyriausybė ypač atsižvelgs į tuos veiksnius, kurie mūsų tautą jungia, ir stengsis šalinti visa tai, kas mus skiria".

Tuo pačiu vienybės ir tautos konsolidacijos reikalu Lietuvos Kariuomenės Kūrėjų Savanorių Sąjungos pirmininko ats. pulkininko Gužo iniciatyva kuriamas Patriotinis Frontas, į kurį stoja visų pakraipų ir pažiūrų lietuviai.

Tai džiugus reiškinys.

Rašytojo J. Biliūno sukaktuvės. Šiemet sukako 30 m. nuo žymaus lietuvio rašytojo J. Biliūno mirties. Velionis mirė Zakopane, eidamas dar tik 28 metus. J. Biliūnas sukūrė nedaug, bet gražių dalykų. Jo apysaka „Liūdna pasaka", vaizdeliai — „Brisiaus galas", „Kliudžiau", „Žvaigždė", „Lazda", „Ubagas", „Vagis", „Nemunu", „Piestupys", „Joniukas" ir „Kūdikystės sapnai"—visi išleisti viename tome, teisėtai yra virtę klasiniais lietuvių literatūros dalykais. Kai J. Biliūnas buvo dar gyvas, gražiausi jo, iš kūdikystės laikų, parašyti vaizdeliai tuometinei mūsų šviesumenei atrodė neaktualūs ir nereikšmingi. Bet tai tik rodo, kad Biliūnas buvo praaugęs savo laiką.

J. Biliūno 30 metų mirties ir 60 metų gimimo sukaktuvės buvo plačiai Kaune paminėtos.

Sukaktuvių proga šiais metais J. Biliūno kūnas norima parvežti iš Zakopano į Lietuvą.

Lietuvių Rašytojų Dr-ja stiprina savo veikimą. Pagyvinta esamos bei įsteigta naujų sekcijų: kritikų, vertėjų, vaikų ir jaunimo literatūros, dramaturgų ir kit.

Valstybės Teatras už kiekvieną originalų lie-

tuvišką scenas veikalą mokės autoriui po 5.000 litų o, be to, pasirūpins statytus veikalus išleisti. Tai žymiai pagerins draminių veikalų autorių materialinę būklę.

Vertėjų sekcija ryžtasi prižiūrėti ir tvarkyti vertimų darbą, kuris iki šiol buvo netvarkomas ir mažai prižiūrimas. Sekcija mano imtis priemonių uždrausti įvairų šlamštą leisti ir platinti. Menki verstiniai veikalai ne tik neatlieka literatūrai skirto uždavinio, bet dar užkerta kelią kūrybinei literatūrai.

VILNIUS

Vilniaus lietuviai Klaipėdos klausimu. Š. m. kovo 30 dieną Vytauto Didžojo Gimnazijoje įvyko Lietuvių Meno ir Literatūros Draugijos susirinkimas, kuriame dalyvavo ne tik draugijos nariai, bet taip pat daug Vilniaus lietuvių visuomenės. Susirinkimas buvo sukviestas Klaidos krašto nuo Lietuvos valstybės atskyrimo proga. Susirinkimą atidarė ir įžangos žodį pasakė draugijos pirmininkas kun. dr. A. Viskantas, kuris trumpai nupasakojo skaudų Lietuvos valstybei ir lietuvių tautai įvykį, netekus Klaipėdos krašto.

Po įžangos žodžio inž. M. Kraužlys keliais bruožais atpasakojo Mažosios Lietuvos lietuvių likimą nuo kryžiuočių ordino atsiradimo ligi Klaipėdos krašto atvadavimo, pažymėdamas, kad Mažosios Lietuvos lietuviai, nors patys vilko svetimą jungą, lietuvių tautos atgimime suvaidino labai svarbų vaidmenį. Čia atsirado pirmieji lietuviški raštai, čia prisiglausdavo rusų persekiojami pabėgę lietuviai inteligentai, čia lietuvių tautinio atgimimo pionieriai leido pirmuosius lietuviškus laikraščius, kuriuose žadino lietuvių tautą pabusti ir keltis naujam lietuvių tautos gyvenimui.

Po paskaitos kalbėjo dar mgr. J. Maceika, stud. P. Balčius ir žurn. St. Šulija, kurie pažymėjo, kad šio krašto lietuviai gyvai atjaučia ištiktą smūgį, bet nenusimena, nes griežtas Lietuvos visuomenės pasiryžimas be kovas neatiduoti nė vienos savo žemės pėdos ir ginti laisvę ligi paskutiniųjų, kuris randa visišką pritarimą visoje lietuvių tautoje, aiškiai rodo, kad Lietuva, jėgos verčiama, pasitraukė, tačiau nekapituliavo.

Po kalbų buvo pasiūlyta ir priimta tokio turinio rezoliucija:

„Lietuvių tautai skaudžią valandą, netekus Klaipėdos, Vilniaus krašto lietuviai linki nukentėjusiems klaipėdiečiams lietuviams ištvermės ir jungiasi su visa Lietuvos visuomene, ryždamiesi bendriems tautos žygiams".

Susirinkimas baigtas Tautos himnu.

Susirūpinta V. D. G. teisėmis. 1937 metais Vytauto Didžiojo Gimnazijai, kuri šiuo metu yra vienintelė Vilniaus krašte lietuvių vidurinė mokykla, buvo atimtos valstybinių gimnazijų teisės, kurios iki šiol dar vis neatgautos. Teisių netekimą ypač skaudžiai atjaučia gimnazijos mokiniai ir jų tėvai. Mat, neturint gimnazijai net „B" kategorijos valstybinių gimnazijų teisių, jos mokiniai negali naudotis jokiomis lengvatomis, vadinas, netgi mokiniams skirtomis nuolaidomis traukiniu važiuojant ir palengvinimais baigiamuosius egzaminus laikant. Dabar ir IV-ji gimnazijos klasė turi laikyti mažąją matūrą prie valstybinės komisijos, ko nėra valstybinių gimnazijų teisėmis veikiančiose gimnazijose. O ypač sunkūs baigiamieji egzaminai laukia II humanitarinio liciejaus klasės mokinių — šiemetinių abiturientų. Egzaminų metu reikės rašyti 6 rašiniai, o valstybinėmis teisėmis gimnazijose tik 2. Sakomuosius egzaminus sudaro 13 dalykų. Be to, teises turinčiosiose gimnazijose ir liciejuose mokinys, metiniame liudijime turėjęs ketvertuką ir gavęs jį iš rašinio, nuo sakomojo egzamino atleidžiamas. Šių metų mūsų abiturientai nebus atleidžiami nuo nieko. Gavus iš lenkų kalbos rašinio nepatenkinamą pažymį, toliau egzaminų laikyti neleidžiama.

Ryšium su tuo, kad jau artinasi egzaminų terminas (egzaminai bus gegužės mėn.), V. D. G. Tėvų Komitetas nusiuntė Švietimo ministrui memorialą, prašydamas suteikti V. D. G. teises. Atsakymas dar negautas. Pažymėtina, kad šiuo reikalu žada kreiptis į Švietimo ministrą, o reikale net į valstybės Prezidentą, ir patys mokiniai.

Neaiškus konkursų galas. Dar prieš Kalėdas Vytauto Didžiojo Liciejaus ir Gimnazijos mokinių Literatūros kuopos valdyba paskelbė novelių konkursą. Novelės turinyje turėjo būti paliestas mūsų krašto žmogaus, o ypač mokinio gyvenimas ir jo opiausieji reikalai. Konkurse galėjo dalyvauti visi Vytauto Didžiojo liciejaus ir gimn. mokiniai — literatai, kurie savo kūrinius turėjo įteikti kuopos valdybai iki š. m. sausio mėn. 25 d. Tai labai gražus sumanymas. Tik gaila, kad jau praėjo daugiau, kaip du mėnesiai, o nieko dar nesigirdi apie konkurso davinius.

„Žagrė" — mokinių laikraštts — taip pat bu-

vo prieš Kalėdas paskelbusi konkursą spaudos platinimo reikalu. Apie minėtą konkursą jos redakcija taip rašė:

„Lietuvi Moksleivi! Žinodami, jog lietuviškasis kaimas tau nėra svetimas, jog tau lygiai, kaip ir kitiems, rūpi jo švietimas, tikimės—spaudos platinimo bare sutiksime ir tave uoliai plušantį. Leisdami 2-ąjį „Žagrės" numerį skelbiame spaudos platinimo konkursą. Trims, daugiausia surinkusiems naujų prenumeratorių lietuvių laikraščiams, skiriame 3 dovanas (3 naujausius lietuvių literatūros veikalus). Moksleivi! Šias atostogas—paskirk lietuviškos spaudos platinimui. „Žagrės" Redakcija". („Žagrė", 1938 m. gruodžio mėn. 2 nr., 31 pusl.).

Jau išėjo 3-sis „Žagrės" n-ris, bet apie konkurso davinius joje nieko nerašoma. Nežinia, ar mokiniai nepritarė konkurso reikalu, ar spaudos neplatino, ar „Žagrės" redakcija dar nepaskyrė numatytų dovanų.

Panašiai yra ir su „Vilniaus Žodžio" konkursu, kuris buvo paskelbtas dar rudenį. Kiekviename numeryje rašoma, kad konkurso daviniai bus paskelbti kitame numeryje, bet to „kito", vadinas, su konkurso daviniais, numerio vis nesulaukiame.

Kame glūdi minėtų konkursų atidėliojimo priežastys, sunku pasakyti. Viena tik mums aišku, kad kartą pasiryžus ką nors padaryti, kaip šiuo atveju—paskelbus konkursą, reikia stengtis ištesėti.

Viln. Liet. Studentų Sąjunga š. m. kovo mėn. 12 d. buvo sušaukusi savo narių susirinkimą, kuriame buvo nagrinėjamas 1939 m. Sąjungos darbo planas, paskaitytas stud. J. Pekoriaus referatas „Kooperacijos raida Vilniaus krašte" ir aptarta šio krašto lietuvių dabartinė būklė.

Nagrinėjant darbo planą, daug dėmesio buvo atkreipta į vidujinį Sąjungos gyvenimą, jo suaktyvinimą. Tarp kitko numatyta premiuoti du geriausius susirinkime skaitytus narių referatus. Ryšium su tuo, kad dabar dažnai atvažiuoja iš Lietuvos svečių, kurie nori vispusiškai susipažinti su Vilniumi, nuspręsta parengti vadovus. Susirūpinta dar, kad Vilniaus Politinės Mokyklos lietuviai studentai galėtų būti Sąjungos nariais, o taip pat, kad Sąjungai būtų suteiktos iuridinio asmens teisės.

J. Pekorius savo referate nušvietė kooperacijos raidą Vilniaus krašte nuo prieškarinių laikų iki paskutinių dienų, smulkiau apibūdindamas lietuvių organizuotus kooperatyvus ir sąlygas, kuriose jie veikė ir tebeveikia. Diskusijų metu kalbėta apie priežastis, dėl kurių dabar sunku ar visai negalima suorganizuoti kooperatyvų lietuvių gyvenamose srityse.

Per klausimus ir sumanymus ilgai kalbėta apie dabartines mūsų tautinio, kultūrinio ir ekonominio veikimo sąlygas. Šiuo reikalu nutarta padaryti atitinkamus žingsnius į administracinės valdžios įstaigas.

Kovo 17 d. įvyko Visuomenininkų sekcijos susirinkimas, kuriame priimtas naujas sekcijos regulaminas ir daug kalbėta dėl vidujinės tvarkos bei šių metų veikimo gairių.

Pažymėtina dar, kad Sąjungoje vėl steigiama Sporto sekcija.

Alb. Žukausko novelės. Šiomis dienomis „Lietuviškas Baras" išleido Alb. Žukausko novelių rinkinį „Žemė plaukia į pietus". Tai jau antras jauno mūsų krašto rašytojo kūrybos rinkinys. Pernai Alb. Žukauskas išleido savo eilėraščių rinkinį „Laikai ir žmonės".

Atsiųsta paminėti nauji leidiniai:

Stasius Būdavas, SALA. Romanas iš vienos Kauno Kvepalų B-vės vadovų gyvenimo. Be to, jame paliečiamas ir dviejų kultūrų — lietuviškos ir lenkiškos — susikirtimas. 260 psl. Lt. 3, Sakalo leidinys.

Pearl S. Buck, JAUNASIS REVOLIUCIONIERIUS, 1938 metų Nobelio premijos laureatės romanas, vaizduojąs jaunosios Kinijos nuotaikas, griežtą pasiryžimą kovoti už tėvynės laisvę ir krikščionybės idėjų kilimą jaunųjų gyvenime. Vertė *K. Jakubėnas*. 190 pusl. Lt 2,50, Sakalo leidinys.

Giovanni Papini, KANČIOS LIUDININKAI. Septynios evangelijų legendos. Vertė *Vetusius*. Žinomasis italų akademikas plačia savo kūrybine fantazija ir stiliaus originalumu čia duoda šias Evangelijos skaitymo įkvėptas fantazijas: Judo gundymas, Tėvo sūnus (žmogžudys Barabas), Malkaus ausis, Kirenietis. Kajifo kerštas, Piloto beprotybė, Vyriausio rabino legenda. Iliustruota garsaus dail. Giotto paveiksl. 136 psl. Lt 2,50, Sakalo leidinys.

François Coppée, GEROJI KANČIA. Žymaus prancūzų rašytojo, akademijos nario, pergyvenimo ir meditacijų iš to laiko, kai jo, nutolusio nuo krikščionybės, dvasioje vyko visą mąstyseną keičiąs persilaužimas. Kai kurie dalykai, kaip pavasariško Paryžiaus, provincijos vaizdai yra tikros novelės, prie kurių priskirtini ir Napoleono bei Ruso su Volteru fragmentai. Vertė *A. Sirutis*. 150 pusl. Lt 2, Sakalo leidinys.

S. Kapnys, PLUTELĖ IR PELĖS. 2 veiksmų komedija. Liaudies teatro Nr. 10., 86 psl. Komedijoje pajuokiama tie, kurie santaupas laiko kojinėse ir vaizduoja kokių juokų iškrečia pinigai vedybų istorijoje. Lt 1, Sakalo leidinys.

Gustave Flaubert, SALAMBO. Romanas, iš prancūzų kalbos vertė *J. D.* Spaudos Fondo leidinys.

Maurikis Jokay, AKMENINĖ ŠIRDIS, apysaka, II tom. Iš lenkiško vertimo vertė *Albinas Andrulionis*. Šv. Kazimiero Dr-jos leidinys.

Liudas Dovydėnas, JAUJOS PASAKOS, II tom., Spaudos Fondo leidinys.

BROLIŲ GRIMMŲ PASAKOS, II TOM. su P. Grot-Johanno ir R. Leinveberio paveikslais. Vertė ir išleido *J. Balčikonis*. 2-sis leidimas. 344 pusl. Kaunas, 1938 m. Kaina — 6 lt.

REDAKCIJA IR ADMINISTRACIJA: WILNO, UL. STARA 31—2.
WYDAWCA i REDAKTOR MACIEJ KRAUŽLIS. LEIDĖJAS ir REDAKTORIUS MOTIEJUS KRAUŽLYS.

Drukarnia „Ruch", Wilno, Tatarska 6.